

Zawodowa rola kobiet w społeczeństwie obywatelskim

Przedsiębiorczość kobiet w województwie zachodniopomorskim

Szczecin 2011

Zawodowa rola kobiet w społeczeństwie obywatelskim

Przedsiębiorczość kobiet
w województwie
zachodniopomorskim

Szczecin 2011

Niniejsza publikacja została sfinansowana ze środków projektu
„Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy” współfinansowanego przez
Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa.
Poddziałanie 6.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.

Copyright 2011, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.

Wydawca:

Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie

ul. A. Mickiewicza 41, 70-383 Szczecin

e-mail: sekretariat@wup.pl

www: www.wup.pl

Recenzja:

dr hab. Mirosław Grewiński

Na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie.

BIOSTAT Piszczek, Wolny Sp.J.

ul. Kościuszki 32/34C4

44-200 Rybnik

www.biostat.com.pl

Autor:

dr Paulina Rojek – Adamek

Nakład: 400 sztuk

ISBN: 978-83-61985-13-6

Skład, oprawa graficzna i druk:

AJZ – Katarzyna Załuska

ul. Legionowa 4/13

15-099 Białystok

Spis treści

Spis treści	3
1 Streszczenie	5
2 Informacje o badaniu	8
2.1 Obraz badanego obszaru	8
2.2 Cel i zakres projektu	9
3 Metodyka badania	10
3.1 Zastosowane techniki i metody badawcze	10
3.2 Dobór respondentów	11
3.3 Sposób dotarcia do respondenta	12
4 Analiza danych zastanych	12
4.1 Analiza wsparcia w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2010	12
4.2 Wysokość udzielonego wsparcia	20
4.3 Podsumowanie	23
5 Analiza wyników badań jakościowych (IDI) z przedstawicielami Powiatowych Urzędów Pracy z terenu woj. zachodniopomorskiego	26
5.1 Proces przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej	26
5.2 Ocena puli dostępnych środków na dotacje	29
5.3 Powody odrzucania wniosków o dotacje na uruchomienie działalności gospodarczej	31
5.4 Profil społeczno-demograficzny osób ubiegających się o dotacje	31
5.5 Kobiety, jako beneficjentki	32
5.6 Efektywność udzielonego wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej	33
5.7 Programy pomocowe związane z rozwojem przedsiębiorczości	34
5.8 Udział kobiet w programach pomocowych	35
5.9 Problemy w zakresie realizacji wsparcia finansowego i pozafinansowego	36
5.10 Przedsiębiorczość kobiet - problemy, zagrożenia i szanse związane z dotacjami	37
5.11 Podsumowanie	39
6 Analiza wyników badań jakościowych (IDI) przedsiębiorczych kobiet, które otrzymały dotacje na prowadzenie działalności gospodarczej	41
6.1 Profil społeczny kobiet oraz determinanty prowadzenia działalności gospodarczej w oparciu o otrzymane dotacje	41
6.2 Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne	42

6.3 Ocena procesu przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej.....	44
6.4 Wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy	45
6.5 Programy pomocowe związane z rozwojem przedsiębiorczości w ocenie badanych kobiet	46
6.6 Zasoby woj. zachodniopomorskiego i ich wpływ na funkcjonowanie firmy	47
6.7 Kondycja prowadzonych przez kobiety działalności gospodarczych	49
6.8 Zapotrzebowanie na pracowników	49
6.9 Kobieta, jako przełożony - silne i słabe strony.....	51
6.10 Wartości życiowe i rozwój osobisty	54
6.11 Podsumowanie	56
7 Analiza wyników badania ilościowego firm prowadzonych przez kobiety w woj. zachodniopomorskim.....	59
7.1 Charakterystyka działalności gospodarczej	59
7.2 Determinanty prowadzenia przez kobiety działalności gospodarczej	63
7.3 Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne.....	65
7.4 Kondycja oraz rozwój firm prowadzonych przez kobiety	67
7.5 Charakterystyka społeczno-demograficzna kobiet prowadzących działalność gospodarczą w woj. zachodniopomorskim.....	69
7.6 Podsumowanie	74
8 Wnioski i rekomendacje	75
9 Aneks.....	77
Załącznik 1 - Kwestionariusz badania ilościowego	78
Załącznik 2 - Scenariusz IDI z Dyrektorami PUP	85
Załącznik 3 - Scenariusz IDI z kobietami prowadzącymi działalność gospodarczą	87
10 Spis rysunków	89
11 Spis tabel.....	90
12 Bibliografia.....	91

1 Streszczenie

Raport, *Badanie przedsiębiorczości kobiet w województwie zachodniopomorskim*, jest wynikiem badania przeprowadzonego przez firmę Biostat na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie. Badanie zostało wykonane w ramach projektu „Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy”, realizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – Priorytet VI: *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*, Działanie 6.1, Poddziałanie 6.1.2. Okres realizacji badania to październik i listopad 2011 roku.

Celem ogólnym przeprowadzonego badania było dostarczenie niezbędnych informacji instytucjom, które zajmują się wspieraniem przedsiębiorczości w regionie. Informacje i zebrane dane mają posłużyć planowaniu form i kierunków działań aktywizujących regionalny rynek pracy oraz aktywizacji zawodowej mieszkańców województwa zachodniopomorskiego. Szczególny nacisk w tym przypadku położony jest na zbadanie sytuacji społeczno-zawodowej kobiet, prowadzących własną działalność gospodarczą na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Grupę badawczą stanowiły kobiety, prowadzące działalność gospodarczą min. 2 lata i uzyskały dotację z PUP (badanie jakościowe - 24 osoby), kobiety prowadzące działalność gospodarczą na terenie województwa (badanie ilościowe - 1537 osób) oraz Dyrektorzy PUP (badanie jakościowe - 20 osób).

Z przeprowadzonego badania wynika, że wszyscy respondenci, w przypadku przyznawania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej, szczególny nacisk kładą na procedury formalne. Proces ten, w każdym z przebadanych PUP, angażuje do pracy od 2 do 5 pracowników urzędu, którzy dokonują merytorycznej oceny wniosków. Pod uwagę komisji brane są:

- wartość przedsięwzięcia,
- przygotowanie inicjatywy od strony biznesowej,
- kwalifikacje beneficjenta do prowadzenia zaproponowanej działalności gospodarczej.

Respondenci w większości stwierdzali, że wnioski są dobrze przygotowane i zyskują akceptację komisji do realizacji.

Pomimo wysokiego poziomu merytorycznego składanych wniosków problemem są, zdaniem badanych, środki finansowe przyznawane na ten cel. Są one niewystarczające, by zaspokoić potrzeby bezrobotnych, gdyż zainteresowanie takimi formami wsparcia stale wzrasta. Remedium na tę sytuację jest poszukiwanie środków finansowych w programach Unii Europejskiej (EFS) czy korzystanie z funduszy ministerstwa.

Jeśli już dochodzi do odrzucenia wniosku, dzieje się tak z powodu uchybień formalnych lub merytorycznych. Są to najczęściej:

- niekompletność wniosku,
- brak przygotowania wnioskodawcy,
- brak odpowiednich kwalifikacji i wykształcenia,
- duże ryzyko niepowodzenia inicjatywy.

Z wypowiedzi respondentów wynika, że najczęściej o dotacje starają się mężczyźni, choć nie jest to duża przewaga względem kobiet, osoby posiadające wykształcenie średnie lub zasadnicze zawodowe, których wiek mieści się w przedziale 30 – 50 lat. Ich staż pracy wynosi zwykle od 5 do 10 lat. Respondentów zapytano także, jaki odsetek składanych wniosków, rozpatrzonych pozytywnie, pochodzi od kobiet. Stwierdzili oni, że tylko niewielki odsetek takich wniosków jest odrzucany.

Najczęściej wybieranymi przez kobiety branżami, na prowadzenie działalności gospodarczej, są:

- fryzjersko-kosmetyczna,
- działalność handlowa,
- działalność gastronomiczna,
- pośrednictwo ubezpieczeniowe i finansowe,
- krawiectwo,
- ogrodnictwo,
- rekreacja i zdrowie,
- usługi projektowe i w zakresie reklamy,
- usługi księgowe,
- kancelarie adwokackie,
- opieka nad dziećmi.

Poza wsparciem finansowym oferowane jest także wsparcie w innych formach. Osoby prowadzące działalność gospodarczą w ramach dotacji, kierowane były również na odpowiednie szkolenia z tego zakresu. Urzędy, starając się dostosować ofertę szkoleń do beneficjentów, kierują ich często na kursy zewnętrzne. Nie mniej ważne jest także doradztwo zawodowe.

Dla niemal połowy przepytanych urzędników proces przyznawania dotacji nie jest problematyczny. Druga grupa respondentów dostrzegła różne problemy w realizacji wsparcia. Były to głównie:

- ograniczone środki finansowe,
- trudności w rozliczaniu środków przez beneficjentów,
- zły kontakt z beneficjentami,
- brak wiedzy i doświadczenia beneficjentów.

Respondenci uznali, że głównym zagrożeniem dla realizacji wspieranych przez PUP projektów jest niska samoocena przedsiębiorczych kobiet. Uważają one, że nie poradzą sobie z nowymi wyzwaniami, mimo że panuje opinia, że to właśnie kobietom łatwiej przychodzi prowadzenie czasem skomplikowanych spraw urzędowych. W celu przeciwdziałania takiej sytuacji, zdaniem badanych, powinna nastąpić większa aktywizacja animatorów aktywności gospodarczej w regionie. Powinno się także stworzyć centrum spotkań i wymiany doświadczeń osób prowadzących działalność gospodarczą – uwaga ta skierowana została do jednostek pozarządowych oraz WUP.

Badani, poproszeni o wskazanie mocnych i słabych stron aktywności gospodarczej kobiet, uznali, że pozytywnym aspektem jest samozatrudnienie, umożliwiające indywidualne gospodarowanie czasem pracy. Negatywnie natomiast oceniono kompetencje kobiet w aspekcie finansów i łączenia życia zawodowego oraz rodzinnego. Mimo tego, ogólna ocena przedsiębiorczych kobiet jest pozytywna.

W badanej grupie kobiet najliczniej reprezentowane są te dobrze wykształcone o średnim wieku 30 – 40 lat. Wszystkie respondentki posiadają staż pracy, który mieści się w przedziale od 10 do 20 lat. Firmy, prowadzone przez kobiety funkcjonują przeważnie lokalnie i istnieją na rynku od 3 do 5 lat. Impulsem do podjęcia własnej działalności gospodarczej był brak możliwości znalezienia zatrudnienia. Kobiety uznały jednogłośnie, że nie miały żadnych problemów z założeniem firmy, czasem pojawiały się przeszkody w postaci oczekiwania na środki finansowe lub potrzeba zdobycia dodatkowych uprawnień. Nie wskazywały również na występowanie jakichś niedogodności po ustaniu okresu preferencyjnego.

Respondentki zapytano także, jaki był ich stan wiedzy na temat dotacji zanim założyły firmę. Z ich wypowiedzi wynika, że niemal połowa posiadała taką wiedzę, którą zaczerpnęły z Internetu lub innych mediów. Wskazywały one także na fakt, że o dotacje starały się tylko raz i już pierwsza próba okazała

się sukcesem. Stąd zapewne wysoka ocena przyznana przez większość kobiet sposobowi przyznawania dotacji, bez których ich inicjatywa gospodarcza nie miałaby szans na realizację. Pozytywne oceny procesu dotowania miały zapewne wpływ na ogólną pozytywną ocenę integracji europejskiej oraz możliwości finansowania, jakie dzięki temu można obecnie uzyskać.

Ważną informacją, płynącą z badania, jest fakt, że żadna kobieta nie wskazała barier czy problemów, występujących w trakcie korzystania z form wsparcia, jednak niewiele kobiet korzystało z innych form, niż dotacja. Nie potrafiły one również wskazać innych form pomocy przedsiębiorcom, oferowanych przez PUP. Zmienić to może lepsza polityka informacyjna na temat możliwości uzyskania wsparcia z różnych programów unijnych.

Respondentki poproszono następnie, by oceniły pod względem ekonomicznym region, w którym prowadzą swoją działalność gospodarczą. Ocena ta nie była pozytywna. Badane wspominały często o kryzysie, biedzie i bezrobociu, choć dostrzegały też pozytyw – na przykład lokalizację regionu. Mimo takich opinii respondentki oceniają pozycję swojej firmy na poziomie dobrym i nie gorszym niż firmy konkurencyjne. Stąd mniej niż połowa kobiet ma zamiar wprowadzać jakieś zmiany w firmie lub przeprowadzać nowe inwestycje.

Kobiety preferują samodzielny styl zarządzania i prowadzenia firmy, rzadko też zatrudniają pracowników, głównie ze względu posiadania niskich kompetencji kandydatów. Problemem jest także duża rotacyjność pracowników. Wynika z tego, że respondentki posiadają wystarczająco duże umiejętności i kwalifikacje, by prowadzić firmy samodzielnie, dlatego też nie planują się doszkalać. Poza tym prowadzona działalność była przeważnie zgodna ze zdobytym wcześniej wykształceniem.

Kobiety dostrzegają także różnicę pomiędzy zarządzaniem firmą przez mężczyzn i kobiety. Mężczyźni mają ich zdaniem większe predyspozycje do chłodnej kalkulacji i stanowczości, natomiast kobiety często swoją pracę traktują zbyt emocjonalnie, co nie przeszkadza im być także dobrymi szefami. Mocnymi cechami kobiet są ich zdaniem:

- dokładność,
- wytrwałość,
- sumienność,
- uczciwość,
- pracowitość,
- zorganizowanie.

Za główne wady uznały natomiast:

- nadmierną wrażliwość,
- zbyt niską samoocenę,
- małą asertywność,
- niecierpliwość.

Na zakończenie badania respondentki uznały, że przedsiębiorcze kobiety są coraz bardziej doceniane i lepiej postrzegane w społeczeństwie. Starają się też godzić pracę zawodową z życiem rodzinnym, by to drugie nie ucierpiało na ich aktywności zawodowej. Kluczem jest tu odpowiednie zaplanowanie czasu pracy.

Z badania ilościowego przeprowadzonego wśród kobiet, prowadzących działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim, wynika, że firmy zakładane są najczęściej w dużych miastach, powyżej 200 tys. mieszkańców. Są to głównie firmy istniejące na rynku od 6 lat, przeważnie jednoosobowe. Jeśli już firma zatrudnia pracowników, to ich liczba nie przekracza 5 osób, zwykle kobiet.

Szczególnie ważne w kontekście badania jest to, że większość firm, prawie 80%, powstawało od podstaw, ze środków własnych lub przy pomocy dotacji Europejskiego Funduszu Społecznego.

Czynniki, jakie miały wpływ na inicjatywę gospodarczą, podzielić można na zewnętrzne i wewnętrzne. Były to:

1) Zewnętrzne:

- sprzyjające okoliczności na rynku,
- konieczność połączenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową,
- wysokie bezrobocie na lokalnym rynku.

2) Wewnętrzne:

- potrzeba dążenia do samodzielności,
- potrzeba godziwych zarobków,
- wewnętrzna potrzeba działania.

Z wypowiedzi respondentek wynika, że 10% badanych firm korzystało dotychczas ze środków UE, natomiast pozostałe nie pozyskały takiej pomocy, mimo że, zdaniem badanych, dostęp do nich jest łatwy. Powodem takiej sytuacji jest brak zapotrzebowania na dodatkowe środki dla badanych firm.

Funkcjonowaniu firmy, zdaniem badanych, przeszkadza duża konkurencja na rynku oraz ubóstwo społeczeństwa. Problemem jest także niezbyt dobra sytuacja finansowa firm, brak wykwalifikowanych pracowników oraz duże podatki i biurokracja. Pomimo tych przeszkód firmy starają się jakoś sobie radzić, zwłaszcza dzięki dobremu wykształceniu przedsiębiorczych kobiet, które zwykle jest na poziomie wyższym. Prowadzona działalność jest też przeważnie zgodna z tym wykształceniem.

Podsumowując wywiady, kobiety stwierdzały, że nie mają problemów z łączeniem obowiązków pracowniczych z rodzinnymi, a największą korzyścią z prowadzenia własnej działalności gospodarczej jest właśnie dowolne gospodarowanie czasem pracy. Zagrożeniem natomiast jest niepewność o losy firmy w przyszłości.

2 Informacje o badaniu

Badanie zostało zrealizowane w ramach projektu „Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy” realizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – Priorytet VI: *Rynek pracy otwarty dla wszystkich*, Działanie 6.1, Poddziałanie 6.1.2. Badanie zostało zrealizowane w terminie od października do listopada 2011 r.

2.1 Obraz badanego obszaru

Z badań Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (CRZL), przeprowadzonych w ramach projektu „Godzenie ról rodzinnych i zawodowych”, jednoznacznie wynika, iż przedsiębiorczość kobiet jest skutkiem sytuacji na rynku pracy – ucieczki przed bezrobociem, dyskryminacją w pracy. Do innych przyczyn podjęcia decyzji o założeniu własnej firmy zaliczyć można brak poczucia bezpieczeństwa w zatrudnieniu oraz obawę przed trudnościami w godzeniu ról rodzinnych i zawodowych podczas pracy na etacie¹.

¹http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/505810,gus_ponad_milion_polek_pracuje_na_wlasny_rachunek.html, dostęp: 29.11.2011.

Według danych GUS za pierwszy kwartał 2011 roku, współczynnik aktywności zawodowej wśród mężczyzn był wyższy niż wśród kobiet (odpowiednio 51% dla mężczyzn i 43,1%² dla kobiet), podobnie jak wskaźnik zatrudnienia (odpowiednio 44,5% dla mężczyzn oraz 38,1% dla kobiet). Dane te również wskazują, iż udział kobiet w grupie pracodawców (osób prowadzących działalność gospodarczą) zatrudniających co najmniej jednego pracownika wynosi 33,3%. Może oznaczać to, że prowadzone przez kobiety działalności nie wymagają znaczących inwestycji ze względu na ich profil lub rzadziej są przez nie rozwijane. Pytanie zatem jest, jak wiele kobiet prowadzi działalność gospodarczą w woj. zachodniopomorskim i w jakich branżach?

2.2 Cel i zakres projektu

Celem badania było dostarczenie instytucjom wspierającym rozwój zatrudnienia, niezbędnych danych i informacji dotyczących planowanych form i kierunków działań aktywizujących, zgodnych z potrzebami regionalnego rynku pracy, w celu podniesienia poziomu aktywności zawodowej mieszkańców województwa zachodniopomorskiego. Informacje obrazować będą sytuację społeczno-zawodową kobiet prowadzących działalność gospodarczą oraz bariery, na jakie napotykają.

Cele szczegółowe badania obejmują:

- Charakterystykę przedsiębiorczych kobiet w województwie zachodniopomorskim (liczbową, branżową, determinanty rozwoju, plany rozwojowe, ocenę wsparcia instytucji publicznych, profil demograficzny).
- Ocenę wsparcia w zakresie przedsiębiorczości udzielanego przez instytucje publiczne w województwie zachodniopomorskim (dotacje z PUP-ów, wsparcie pozafinansowe, jak np.: szkolenia, doradztwo).
- Opracowanie rekomendacji wskazujących mocne i słabe strony procesu udzielania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez kobiety oraz pozostałych form wsparcia, a także rekomendacji dotyczących determinant tworzenia i rozwoju tych działalności.

Cele szczegółowe badania osiągnięto poprzez odpowiedzi na sformułowane obszary i pytania badawcze:

- 1) Jaka jest struktura działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim (ze względu na płeć, branże wg PKD, od kiedy zarejestrowane, itp.)?
- 2) Jaka jest kondycja prowadzonych przez kobiety działalności gospodarczych (finansowa, potencjał rozwojowy, kadrowy)?
- 3) Jakie występują determinanty prowadzenia przez kobiety działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim?
- 4) Jaka jest specyfika społeczna (demograficzna, doświadczenia na rynku pracy, itp.) kobiet prowadzących działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim?
- 5) Jak kobiety prowadzące działalność gospodarczą oceniają sposób działania mechanizmów wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne?
- 6) Jakie są silne i słabe strony, a jakie szanse i zagrożenia kobiet w roli przedsiębiorcy w opinii kobiet prowadzących działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim?

²[http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/szczec/ASSETS_Aktywnosc_IV\(3\).pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/szczec/ASSETS_Aktywnosc_IV(3).pdf), dostęp: 29.11.2011.

- 7) Jaki jest profil społeczny (demograficzny, doświadczenia na rynku pracy, itp.) osób ubiegających się o dotację na prowadzenie działalności gospodarczej w powiatach?
- 8) Jaki jest profil społeczny (demograficzny, doświadczenia na rynku pracy, itp.) kobiet, które otrzymały dotacje na prowadzenie działalności gospodarczej?
- 9) Jak kobiety prowadzące działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim oceniają zasoby wojewódzkiego/regionalnego rynku pracy (sytuacja ekonomiczna na rynku pracy, mocne i słabe strony pracowników najemnych, itp.)?
- 10) Jaka jest efektywność wykorzystania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej udzielanych przez PUP w latach 2007-2010 (ilości udzielonych dotacji ogółem i z podziałem na płeć, branżę, powiat, skuteczność wsparcia)?
- 11) Jak przebiega proces przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej z podziałem na płeć (podobieństwa i różnice w poszczególnych powiatach, harmonogram, kryteria, dane ilościowe dotyczące ogólnej liczby wniosków, liczba wniosków odrzuconych, powody odmowy udzielenia dotacji, w tym ilość wniosków pozytywnie rozpatrzonych, które nie otrzymały dotacji z powodu braku środków)?
- 12) Jakie są opinie dotyczące programów pomocowych związanych z rozwojem przedsiębiorczości (oczekiwania, propozycje rozwiązań i modyfikacji, zastrzeżenia, itp.)?

3 Metodyka badania

3.1 Zastosowane techniki i metody badawcze

W ramach badania wykorzystano następujące metody i techniki badawcze:

- **Analiza danych zastanych** (desk research). Analizy zgromadzonych dokumentów pozwoliły na dokonanie syntezy dostępnych informacji na temat zagadnień związanych z przedmiotowym zagadnieniem badania, które posłużyły za punkt wyjścia dla dalszych analiz. Wyniki badania zostały zaprezentowane w części raportu dotyczącego analizy danych zastanych. Analizie poddano:
 - a) informacje zawarte w sprawozdaniach MPiPS-01 i MPiPS-02 za lata 2007-2010 dotyczące kwot wsparcia udzielonego przez PUP w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej oraz liczby osób wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej.
 - b) informacje z systemów informatycznych PUP – Syriusz zawierające dane dotyczące struktury bezrobotnych (wiek płeć, wykształcenie, miejsce zamieszkania) dotyczących bezrobotnych, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010.

Dane do analizy pozyskiwano z Powiatowych Urzędów Pracy w oparciu o przygotowane pismo zawierające informacje o realizacji badania, instytucji zlecającej, celach i zakresie badania oraz zawierające zakres danych niezbędnych do realizacji tej części badania.

- **Indywidualne wywiady pogłębione** z Dyrektorami Powiatowych Urzędów Pracy województwa zachodniopomorskiego lub innymi osobami oddelegowanymi przez Dyrektora. Zrealizowano 20 wywiadów w każdym z Powiatowych Urzędów Pracy w województwie zachodniopomorskim w oparciu o scenariusz badania.

- **Indywidualne wywiady pogłębione** z kobietami prowadzącymi działalność gospodarczą przez okres minimum 2 lat, które otrzymały dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej z PUP. Zrealizowano 24 wywiady, po 6 w każdym z 4 regionów województwa zachodniopomorskiego, zgodnie z podziałem statystycznym, w oparciu o scenariusz badania.
- **Badanie ilościowe zrealizowane metodą wywiadów telefonicznych CATI.** Zrealizowano 1537 wywiadów telefonicznych z kobietami prowadzącymi działalność gospodarczą, w oparciu o kwestionariusz badawczy.

3.2 Dobór respondentów

W przypadku Indywidualnych wywiadów pogłębionych z Dyrektorami Powiatowych Urzędów Pracy oraz kobiet prowadzących działalność gospodarczą, dobór próby miał charakter celowy, przy czym kobiety prowadzące działalność gospodarczą musiały spełnić następujące warunki:

- prowadzić działalność gospodarczą min. 2 lata,
- rozpocząć działalność gospodarczą w oparciu o dotację z PUP,
- siedziba firmy (4 regiony województwa zachodniopomorskiego),
- wiek (powyżej 18 lat).

W przypadku badania ilościowego reprezentatywną próbę stanowiło 1537 kobiet (jednostek statystycznych) w wieku powyżej 18 lat, prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa zachodniopomorskiego. Dobór próby zrealizowano proporcjonalnie do liczby zarejestrowanych podmiotów w poszczególnych powiatach, zgodnie z założonymi warstwami. Procentowy udział próby w poszczególnych powiatach przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1. Procentowy udział respondentów w poszczególnych powiatach woj. zachodniopomorskiego

Jednostka terytorialna	Ogółem w 2010 r.	Udział w próbie (na podstawie jednostki gospodarczej ogółem)
Powiat białogardzki	5 021	2,3%
Powiat drawski	5 994	2,7%
Powiat kołobrzeski	13 551	6,1%
Powiat koszaliński	6 962	3,2%
Powiat sławieński	6 298	2,9%
Powiat szczecinecki	8 471	3,8%
Powiat świdwiński	4 581	2,1%
Powiat wałecki	6 035	2,7%
Powiat m. Koszalin	18 815	8,5%
Powiat choszczeński	4 135	1,9%
Powiat gryficki	7 948	3,6%
Powiat myśliborski	6 708	3,0%
Powiat pyrzycki	3 759	1,7%
Powiat stargardzki	12 251	5,6%
Powiat łobeski	3 353	1,5%

Powiat m. Szczecin	65 761	29,8%
Powiat goleniowski	8 758	4,0%
Powiat gryfiński	8 491	3,9%
Powiat kamieński	7 212	3,3%
Powiat policki	9 310	4,2%
Powiat m. Świnoujście	6 990	3,2%

Źródło danych: GUS, Opracowanie własne.

3.3 Sposób dotarcia do respondenta

W przypadku indywidualnych wywiadów pogłębionych z Dyrektorami PUP w pierwszej kolejności kontaktowano się telefonicznie z Dyrektorami PUP-ów, w celu poinformowania o realizacji badania, jego zakresie, celach i próbie umówienia się na konkretny termin realizacji wywiadu. W przypadku braku możliwości realizacji wywiadu z Dyrektorem danej jednostki, proszono o oddelegowanie osoby, z którą taki wywiad mógł być zrealizowany. Wynikiem tej części badania była transkrypcja zrealizowanego wywiadu.

W przypadku indywidualnych wywiadów pogłębionych z kobietami prowadzącymi działalność gospodarczą, w pierwszej kolejności kontaktowano się telefonicznie z respondentami, informując o realizacji badania oraz jego celach. Ustalano również, czy dany respondent/przedsiębiorstwo spełnia kryteria doboru próby. Jeśli tak, ustalano datę realizacji wywiadu. Respondenci zostali poinformowani o pełnej anonimowości realizowanego wywiadu oraz konieczności jego zapisu audio. Wynikiem tej części badania była transkrypcja zrealizowanego wywiadu.

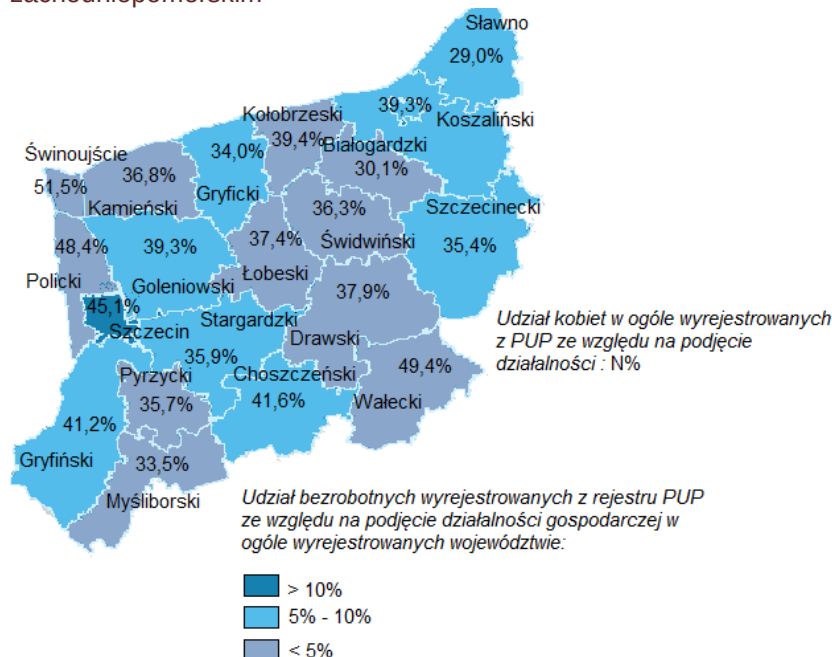
Badanie ilościowe realizowano w oparciu o stworzoną na potrzeby projektu bazę danych indywidualnych działalności gospodarczych, których właścicielem jest kobieta. Baza została przygotowana w oparciu o dane z bazy REGON dla województwa zachodniopomorskiego. W pierwszej kolejności ankieter informował respondenta o realizacji badania, jego zakresie i celach oraz zapewniało pełnej poufności gromadzonych danych, a następnie po wyrażeniu przez niego zgody na udział w badaniu, realizował wywiad. W wyniku zrealizowanych wywiadów powstała baza danych, która była podstawą do analizy ilościowej.

4 Analiza danych zastanych

4.1 Analiza wsparcia w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2010

Program dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej jest przedsięwzięciem wspierającym samozatrudnienie oraz rozwój przedsiębiorczości przede wszystkim wśród osób bezrobotnych.

Rysunek 1. Rozkład bezrobotnych wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w woj. zachodniopomorskim

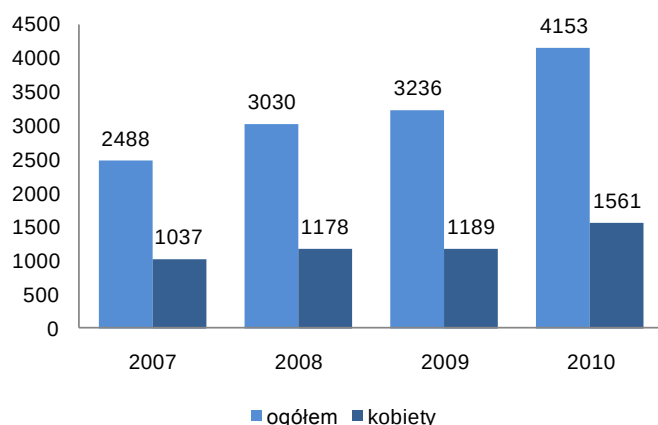

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy z terenu województwa zachodniopomorskiego. Opracowanie własne.

na podjęcie działalności gospodarczej, stanowią po około 7% ogółu w województwie. W latach 2007-2010 najmniej osób otrzymało wsparcie w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej w Świnoujściu – łącznie 235 bezrobotnych, tj. 1,7% ogółu w województwie zachodniopomorskim. Przy czym w tym powiecie największy był udział kobiet, które otrzymały tego typu wsparcie w latach 2007-2010 (51,5%). Wskaźnik ten był nieco niższy w przypadku powiatu waleckiego oraz polickiego, gdzie udział kobiet w grupie bezrobotnych, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej, wyniósł odpowiednio 49,9% oraz 48,4%. Następnie w powiecie gryfińskim, choszczeńskim oraz Szczecinie udział kobiet w ogóle osób wyrejestrowanych z urzędu pracy ze względu na podjęcie działalności gospodarczej, kształtował się od 41,2% do 45,6%. Wskaźnik ten był najniższy w powiecie sławieńskim, natomiast w pozostałych powiatach kształtował się między 30 a 39%. Szczegółowe dane przedstawia rysunek nr 1 oraz tabela nr 2.

W latach 2007-2010 środki na podjęcie działalności gospodarczej w całym województwie podjęło 12 907 osób bezrobotnych, z czego 38,2% stanowiły kobiety (4844 osób). Najwięcej bezrobotnych otrzymało dotacje na podjęcie działalności w 2010 roku – 4 081 bezrobotnych. Analizując zakres udzielonego wsparcia w poszczególnych powiatach województwa, w analizowanym okresie, najwięcej osób otrzymało wsparcie w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej w Szczecinie (11,5% ogółu, tj. 1453 osoby). Następnie bezrobotni wyrejestrowani z Powiatowych Urzędów Pracy w Szczecinku, Gryficach, Stargardzie Szczecińskim oraz Goleniowie, ze względu

Rysunek 2. Liczba osób, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010 w woj. zachodniopomorskim

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy w woj. zachodniopomorskim. Opracowanie własne.

W poszczególnych latach wzrastała ogólna liczba bezrobotnych, którzy otrzymali wsparcie w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Rosła również liczba kobiet, które takie wsparcie otrzymywały. Największy wzrost liczby osób, które zostały wyrejestrowane z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej, w porównaniu do poprzedniego okresu, miał miejsce w 2010 roku (przyrost o 28,3%, tj. 917 osób). Natomiast najniższy w latach 2008-2009, kiedy wyniósł 6,8% (206 osób). Dane prezentuje rysunek nr 2.

O efektywności wykorzystania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej, udzielanych przez Powiatowe Urzędy Pracy, świadczą powroty osób, które otrzymały takie wsparcie, do ewidencji bezrobotnych. **W województwie zachodniopomorskim, spośród osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, do ewidencji bezrobotnych powróciły 1 573 osoby (12,4% ogółu bezrobotnych, którzy skorzystali z tego typu wsparcia), w tym 717 kobiet (45,6% ogółu powracających do rejestru bezrobotnych).** Liczba osób powracających do ewidencji bezrobotnych w województwie stopniowo malała w latach 2007-2010. Najwięcej osób, które otrzymały środki finansowe na podjęcie działalności gospodarczej, powróciło do ewidencji bezrobotnych w 2007 oraz 2008 roku (odpowiednio 21,8% oraz 18,5%). Natomiast w 2010 roku udział osób, które powróciły do ewidencji bezrobotnych, wyniósł 3% ogółu bezrobotnych objętych wsparciem w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Odnosząc się do poszczególnych powiatów województwa zachodniopomorskiego w latach 2007-2010, spośród bezrobotnych, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej w danym powiecie, najwięcej osób powróciło do ewidencji w powiecie pyrzyckim (24,9%), choszczeńskim (23,2%) oraz świdwińskim (22,3%). **Najmniej osób powróciło do ewidencji PUP w powiecie kołobrzeskim (6,5%), natomiast 100% efektywnością wsparcia charakteryzowały się powiat policki i Szczecin – żadna osoba, która otrzymała dotację, nie powróciła do ewidencji urzędu pracy.** Spośród bezrobotnych, którzy otrzymali dotację na podjęcie działalności gospodarczej w poszczególnych powiatach, w latach 2007-2010, najwięcej kobiet powróciło do ewidencji bezrobotnych w powiecie wałeckim – blisko 67% osób, które ponownie zarejestrowały się w urzędzie pracy. Następnie udział kobiet w ogóle osób, które powróciły do rejestru PUP po otrzymaniu dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej, wyniósł ponad połowę w powiatach gryfińskim (blisko 51%), drawskim (51,9%), choszczeńskim (53,0%), Świnoujściu (55,0%) oraz powiecie łobeskim (59,6%). Wskaźnik ten jest najniższy w powiecie sławieńskim, gdzie wynosi 36,4%, natomiast w pozostałych powiatach województwa kształtuje się od około 36% do 49%. Dane prezentuje tabela nr 2.

Tabela 2. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, ze szczególnym uwzględnieniem osób, które powróciły do ewidencji bezrobotnych oraz kobiet w powiatach woj. zachodniopomorskiego

Podjęcie działalności gospodarczej																								
Jednostka terytorialna	2007				2008				2009				2010				2007-2010							
																	Wszyscy				Powroty			
	ogółem		w tym powroty		ogółem		w tym powroty		ogółem		w tym powroty		ogółem		w tym powroty		ogółem		w tym ko- biety		ogółem		w tym ko- biety	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Województwo	2488	100	542	21,8	3030	100	561	18,5	3236	100	346	10,7	4153	100	124	3,0	12907	100	4965	38,5	1573	12,4	717	45,6
białogardzki	150	6,1	23	15,3	38	1,2	35	92,1	202	6,4	26	12,9	188	4,6	13	6,9	578	4,6	174	30,1	97	16,8	37	38,1
choszczeński	147	6,0	59	40,1	180	6,0	52	28,9	148	4,7	34	23,0	176	4,3	6	3,4	651	5,2	271	41,6	151	23,2	80	53,0
drawski	90	3,7	25	27,8	113	3,8	23	20,4	138	4,4	22	15,9	173	4,2	7	4,0	514	4,2	195	37,9	77	15,0	40	51,9
goleniowski	160	6,6	47	29,4	239	8,0	61	25,5	220	6,9	18	8,2	259	6,3	12	4,6	878	6,9	345	39,3	138	15,7	65	47,1
gryficki	141	5,8	20	14,2	212	7,1	29	13,7	185	5,8	19	10,3	362	8,9	10	2,8	900	7,1	306	34,0	78	8,7	38	48,7
gryfiński	144	5,9	39	27,1	181	6,1	37	20,4	202	6,4	26	12,9	264	6,5	6	2,3	791	6,2	326	41,2	108	13,7	55	50,9
kamieński	72	3,0	15	20,8	94	3,2	29	30,9	84	2,6	16	19,0	111	2,7	4	3,6	361	2,8	133	36,8	64	17,7	28	43,8
kołobrzesci	40	1,6	5	12,5	75	2,5	9	12,0	86	2,7	7	8,1	121	3,0	0	0,0	322	2,5	127	39,4	21	6,5	10	47,6
myśliborski	99	4,1	20	20,2	133	4,5	28	21,1	154	4,8	10	6,5	175	4,3	3	1,7	561	4,4	188	33,5	61	10,9	23	37,7
policki	57	2,3	0	0,0	73	2,4	0	0,0	102	3,2	0	0,0	152	3,7	0	0,0	384	3,0	186	48,4	0	0,0	0	x
pyrzycki	105	4,3	35	33,3	121	4,1	42	34,7	99	3,1	20	20,2	109	2,7	11	10,1	434	3,4	155	35,7	108	24,9	42	38,9
ślawieński	150	6,2	29	19,3	158	5,3	34	21,5	155	4,9	29	18,7	181	4,4	7	3,9	644	5,1	187	29,0	99	15,4	36	36,4
stargardzki	174	7,2	41	23,6	211	7,1	29	13,7	236	7,4	9	3,8	285	7,0	0	0,0	906	7,1	325	35,9	79	8,7	30	38,0
szczecinecki	162	6,7	60	37,0	222	7,4	26	11,7	220	6,9	42	19,1	341	8,4	21	6,2	945	7,5	335	35,4	149	15,8	59	39,6
świdwiński	88	3,6	30	34,1	124	4,2	39	31,5	135	4,2	30	22,2	177	4,3	18	10,2	524	4,1	190	36,3	117	22,3	49	41,9
walecki	67	2,8	17	25,4	109	3,7	21	19,3	92	2,9	12	13,0	113	2,8	1	0,9	381	3,0	190	49,9	51	13,4	34	66,7
łobeski	100	4,1	30	30,0	146	4,9	20	13,7	140	4,4	7	5,0	211	5,2	0	0,0	597	4,7	223	37,4	57	9,5	34	59,6
koszaliński i m. Koszalin	162	6,7	34	21,0	220	7,4	44	20,0	241	7,6	15	6,2	225	5,5	5	2,2	848	6,7	333	39,3	98	11,6	46	46,9
m. Szczecin	323	13,3	0	0,0	331	11,1	0	0,0	341	10,7	0	0,0	458	11,2	0	0,0	1453	11,5	655	45,1	0	0,0	0	x
m. Świnoujście	57	2,3	13	22,8	50	1,7	3	6,0	56	1,7	4	7,1	72	1,7	0	x	235	1,7	121	51,5	20	8,5	11	55,0

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy w woj. zachodniopomorskim. Opracowanie własne.

Wśród osób, które zostały wyrejestrowane z rejestru bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2010 przeważały osoby młode. Nieco ponad 61% omawianej grupy nie ukończyło 35 roku życia. Odsetek osób starszych – powyżej 55 roku życia, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej, wyniósł w analizowanym okresie jedynie 3,1%. Rozkład wieku bezrobotnych, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej podobnie kształtował się w poszczególnych powiatach województwa. Jedynie w Powiatowym Urzędzie Pracy w Drawsku Pomorskim oraz Gryficach udział osób poniżej 35 roku życia w ogóle bezrobotnych, którzy zostali wyrejestrowani z urzędu ze względu na podjęcie działalności gospodarczej, wyniósł około 50%. Osoby między 35 a 54 rokiem życia stanowiły w obu powiatach około 45%, zaś osoby starsze (powyżej 55 lat) około 5%.

Analizując rozkład wieku kobiet, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010 na terenie województwa, również zauważamy przewagę osób poniżej 35 roku życia (63,0%). Udział kobiet między 35 a 54 rokiem życia wyniósł około 36%. Natomiast kobiety powyżej 55 lat stanowiły jedynie 1,3% bezrobotnych kobiet wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych w analizowanym okresie. Na podobnym poziomie kształtował się rozkład wieku kobiet, które otrzymały dotacje na rozpoczęcie działalności, we wszystkich powiatach w województwie. Dane prezentuje tabela nr 3.

Tabela 3. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej z PUP w latach 2007-2010, pod względem wieku w powiatach woj. zachodniopomorskiego

Jednostka terytorialna	Wiek											
	Ogółem						Kobiety					
	18-24 lat	25-34 lat	35-44 lat	45-54 lat	55-59 lat	60-64 lat	18-24 lat	25-34 lat	35-44 lat	45-54 lat	55-59 lat	60-64 lat
	%						%					
Województwo	14,7%	46,7%	22,5%	13,0%	2,7%	0,4%	15,6%	47,4%	23,4%	12,3%	1,3%	0,0%
białogardzki	15,6%	45,9%	21,7%	13,3%	2,9%	0,6%	15,3%	44,3%	23,0%	15,3%	2,1%	0,0%
choszczeński	21,2%	38,5%	21,0%	15,7%	3,4%	0,2%	20,7%	40,6%	20,3%	16,6%	1,8%	0,0%
drawski	6,8%	43,6%	26,8%	17,1%	3,9%	1,8%	8,2%	47,7%	28,2%	14,4%	1,5%	0,0%
goleniowski	18,0%	45,6%	23,1%	10,8%	2,3%	0,2%	19,4%	48,1%	20,9%	10,4%	1,2%	0,0%
gryficki	7,0%	42,6%	28,1%	17,4%	4,2%	0,7%	8,2%	45,0%	29,1%	15,7%	2,0%	0,0%
gryfiński	18,3%	51,1%	16,8%	11,8%	2,0%	0,0%	16,9%	50,0%	19,9%	11,7%	1,5%	0,0%
kamieński	13,0%	47,9%	23,8%	13,4%	1,9%	0,0%	15,0%	44,4%	25,6%	15,0%	0,0%	0,0%
kołobrzesci	13,0%	50,6%	27,0%	4,0%	5,4%	0,0%	15,0%	53,5%	24,4%	3,2%	3,9%	0,0%
myśliborski	18,0%	51,5%	18,7%	10,0%	1,6%	0,2%	21,3%	47,9%	22,3%	6,9%	1,6%	0,0%
policki	12,0%	51,0%	25,3%	9,1%	2,3%	0,3%	11,2%	49,5%	28,5%	9,7%	1,1%	0,0%
pyrzycki	18,3%	43,3%	22,5%	13,5%	1,9%	0,5%	24,7%	40,3%	22,7%	11,7%	0,6%	0,0%
ślawieński	14,6%	43,6%	25,0%	13,5%	2,5%	0,8%	13,4%	52,4%	21,9%	10,7%	1,6%	0,0%
stargardzki	17,2%	44,4%	22,0%	13,1%	3,0%	0,3%	19,7%	41,8%	24,0%	12,9%	1,6%	0,0%
szczecinecki	13,0%	43,6%	24,9%	15,1%	2,9%	0,5%	13,4%	45,4%	27,2%	12,5%	1,5%	0,0%
świdwiński	13,7%	49,4%	21,4%	12,6%	2,5%	0,4%	14,7%	53,3%	18,9%	12,6%	0,0%	0,5%
wałecki	16,5%	47,0%	19,7%	14,2%	2,4%	0,2%	17,9%	46,3%	20,5%	14,2%	1,1%	0,0%
łobeski	20,9%	40,7%	21,3%	14,3%	2,8%	0,0%	21,5%	41,3%	23,3%	12,6%	1,3%	0,0%
koszaliński i m. Koszalin	10,7%	49,2%	25,2%	11,8%	2,9%	0,2%	11,4%	48,0%	29,1%	11,2%	0,3%	0,0%

m. Szczecin	13,5%	54,1%	19,1%	11,3%	1,9%	0,1%	13,4%	54,2%	20,0%	11,8%	0,6%	0,0%
m. Świnoujście	16,4%	48,0%	19,1%	13,8%	2,3%	0,4%	17,7%	44,2%	20,4%	15,0%	2,7%	0,0%

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy w woj. zachodniopomorskim. Opracowanie własne.

W ogólnej liczbie wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej w województwie, stosunkowo najwyższy udział mają osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (24,4%). Nieco niższy udział mają osoby z wykształceniem wyższym (22,6%) oraz wykształceniem policealnym (21,2%). Najniższy udział w ogóle bezrobotnych, którzy otrzymali dotacje w latach 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim, mają osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. W odniesieniu do poszczególnych powiatów w województwie, osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym mają również najwyższy udział w ogóle osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w powiatach: białogardzkim (31,8%), gryfickim (31,7%), gryfińskim (26,3%), pyrzyckim (31,8%), sławieńskim (31,8%), szczecineckim (29,1%), łobeskim (26,5%), świdwińskim (29,2%). Przy czym w powiecie świdwińskim poza osobami z wykształceniem zasadniczym zawodowym taki sam udział mają osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (29,2%). Osoby z wykształceniem policealnymi średnim zawodowym mają najwyższy udział w ogóle osób bezrobotnych, które otrzymały dotacje z PUP w powiatach: drawskim (30,4%), goleniowskim (26,1%), myśliborskim (32,3%), sławieńskim (30,1%), stargardzkim (27,3%), oraz wałeckim (30,2%). W Powiatowych Urzędach Pracy w Choszcznie, Kamieniu Pomorskim, Kołobrzegu oraz Świnoujściu wśród osób, które otrzymały dotacje do działalności gospodarczej najwyższy udział mają osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące (ich udział wyniósł odpowiednio: 44,9%, 41,6%, 36,0% oraz 29,8%). Natomiast osoby z wykształceniem wyższym mają najwyższy udział w powiatach: polickim (37,8%), miasta Koszalin i koszalińskim (29,4%) oraz miasta Szczecin (47,6%).

Analizując wykształcenie kobiet, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w woj. zachodniopomorskim, zauważamy, że największy udział mają kobiety posiadające wykształcenie wyższe (29,3%). Około jedna czwarta kobiet, które otrzymały dotacje posiada wykształcenie średnie ogólnokształcące oraz policealne i średnie zawodowe (odpowiednio 21,6% oraz 22,6%). Co dziejąta kobieta, która została wyrejestrowana z rejestru bezrobotnych w latach 2007-2010, posiada wykształcenie gimnazjalne i niższe. W powiatach białogardzkim, drawskim, goleniowskim, gryfińskim, myśliborskim, pyrzyckim, sławieńskim, świdwińskim oraz wałeckim najwyższy udział wśród kobiet, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010, mają kobiety z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (ich udział kształtuje się od ok. 26% do ok. 36%). Kobiety z wykształceniem średnim ogólnokształcącym miały największy udział w grupie kobiet, które otrzymały z PUP dotacje na rozpoczęcie działalności, w powiatach: choszczeńskim (49,8%), gryfickim (28,1%), kamieńskim (45,1%) oraz łobeskim (27,8%). Natomiast kobiety z wykształceniem wyższym miały największy udział w ogóle kobiet, które otrzymały dotacje, w powiatach: kołobrzesckim (39,4%), polickim (41,9%), stargardzkim (29,5%), koszalińskimi m. Koszalin (38,7%) oraz miasta Szczecin (54,0%). W Świnoujściu kobiety z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym miały najwyższy udział w ogóle kobiet, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej (stanowiły po 32,2%). Szczegółowe dane prezentuje tabela nr 4.

Tabela 4. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej z PUP w latach 2007-2010, pod względem wykształcenia w powiatach woj. zachodniopomorskiego

Powiat	Wykształcenie									
	Ogółem					Kobiety				
	Gimnazjalne i poniżej	Zasadnicze zawodowe	Policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	wyższe	Gimnazjalne i poniżej	Zasadnicze zawodowe	Policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	wyższe
	%					%				
Województwo	13,1%	24,4%	21,2%	18,7%	22,6%	10,7%	15,8%	22,6%	21,6%	29,3%
białogardzki	13,5%	31,8%	29,1%	11,8%	13,8%	11,4%	20,1%	32,1%	16,8%	19,6%
choszczeński	15,2%	26,9%	0%	44,9%	13,1%	14,0%	21,0%	0%	49,8%	15,1%
drawski	4,9%	28,4%	30,4%	17,9%	18,5%	2,1%	18,5%	31,3%	25,1%	23,1%
goleniowski	16,3%	24,9%	26,1%	16,9%	15,8%	9,6%	18,0%	31,0%	18,0%	23,5%
gryficki	14,9%	31,7%	13,1%	24,8%	15,3%	12,7%	16,7%	18,6%	28,1%	23,2%
gryfiński	10,7%	26,3%	24,9%	17,4%	20,6%	9,2%	18,4%	26,4%	20,9%	23,9%
kamieński	11,9%	29,6%	0%	41,6%	16,9%	6,0%	24,1%	0%	45,1%	24,8%
kołobrzeski	5,4%	26,1%	4,0%	36,0%	28,3%	2,4%	18,9%	4,7%	34,6%	39,4%
myśliborski	11,1%	23,2%	32,3%	10,9%	22,6%	11,2%	13,3%	33,0%	11,7%	30,9%
policki	18,0%	16,4%	17,2%	10,7%	37,8%	19,9%	15,1%	13,4%	9,7%	41,9%
pyrzycki	12,4%	31,8%	22,8%	17,5%	15,2%	9,2%	21,3%	26,5%	22,6%	19,4%
ślawieński	14,8%	31,8%	30,1%	12,1%	11,2%	6,4%	17,6%	35,5%	19,3%	21,4%
stargardzki	13,5%	22,2%	27,3%	15,1%	22,0%	10,8%	13,8%	27,4%	18,5%	29,5%
szczecinecki	8,0%	29,1%	21,8%	21,7%	19,4%	4,5%	22,1%	25,1%	26,9%	21,5%
świdwiński	12,8%	29,2%	29,2%	11,5%	17,4%	8,9%	18,4%	34,7%	16,8%	21,1%
wałeckie	11,3%	19,4%	30,2%	12,9%	26,2%	10,5%	13,7%	34,2%	13,2%	28,4%
łobeski	16,2%	26,5%	19,4%	24,5%	13,4%	15,7%	18,4%	24,2%	27,8%	13,9%
koszaliński i m. Koszalin	9,1%	20,6%	27,2%	13,7%	29,4%	5,4%	11,4%	30,3%	14,1%	38,7%
m. Szczecin	17,7%	8,3%	16,1%	10,4%	47,6%	17,3%	5,2%	12,5%	11,0%	54,0%
m. Świnoujście	21,7%	13,7%	7,7%	29,8%	26,8%	15,7%	10,7%	8,2%	32,2%	32,2%

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy w woj. zachodniopomorskim. Opracowanie własne.

Spośród osób, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej na terenie całego województwa, w latach 2007-2010, 30,5% stanowiły osoby zamieszkujące tereny wiejskie (3 935 osób). Udział kobiet w tej grupie wyniósł około 35% (1 372 osoby). W powiecie drawskim prawie wszystkie osoby, które zostały wyrejestrowane z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej, pochodzą z terenów wiejskich (504 osoby, tj. 98,1%), w tym blisko 35% stanowią kobiety. W powiatach gryfińskim oraz ślawieńskim udział osób zamieszkujących tereny wiejskie wyniósł około 43%. W pozostałych powiatach z terenu województwa wskaźnik ten kształtował się między 21% a 39%. Udział kobiet wyrejestrowanych z PUP ze względu na podjęcie działalności gospodarczej i zamieszkujących tereny wiejskie, jest najwyższy w powiecie waleckim (50,5%), następnie polickim (49,3%) i łobeskim (40,7%), a najniższy w powiecie ślawieńskim (19,6%). W pozostałych powiatach wynosi od 25% do około 45%.

Tabela 5. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej z PUP w latach 2007-2010, pod względem miejsca zamieszkania w powiatach woj. zachodniopomorskiego

Powiat	Osoby zamieszkujące tereny wiejskie			
	Ogółem		W tym kobiety	
	N	%	N	%
Województwo	3935	30,5%	1372	34,9%
białogardzki	124	21,5%	31	25,0%
choszczeński	217	33,3%	75	34,6%
drawski	504	98,1%	191	37,9%
goleniowski	290	33,0%	115	39,7%
gryficki	235	26,1%	82	34,9%
gryfiński	343	43,4%	132	38,5%
kamieński	143	39,6%	50	35,0%
kołobrzeski	125	38,8%	41	32,8%
myśliborski	157	28,0%	48	30,6%
policki	134	34,9%	66	49,3%
pyrzycki	147	33,9%	56	38,1%
ślawieński	271	42,1%	53	19,6%
stargardzki	340	37,5%	88	25,9%
szczecinecki	228	24,1%	79	34,6%
świdwiński	194	37,0%	67	34,5%
walecki	97	25,5%	49	50,5%
łobeski	167	28,0%	68	40,7%
koszaliński i m. Koszalin	215	25,4%	78	36,3%
m. Szczecin	0	0,0%	0	0,0%
m. Świnoujście	4	1,7%	3	75,0%

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy w woj. zachodniopomorskim. Opracowanie własne.

Osoby, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, w województwie zachodniopomorskim, najczęściej otwierały przedsiębiorstwo z obszaru budownictwa (sekcja F; 19,0% ogółu) oraz handlu (sekcja G; 19,0% ogółu). Około 8% osób, które otrzymało dotacje rozpoczęło działalność w obszarze pozostałej działalności usługowej. Następnie nieco ponad 5% grupy podjęło działalność w obszarze przetwórstwa przemysłowego. Nieco mniej osób, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010, otworzyły swoje firmy w branży transportu i gospodarki magazynowej (4,7%) oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (4,6%). W pozostałych branżach swoją działalność otwarło mniej niż 3% osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w województwie. Kobiety, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010, częściej niż mężczyźni zakładały firmy w branżach: pozostała działalność usługowa (sekcja S), działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q), edukacja (sekcja P), działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (sekcja I) oraz działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (sekcja K). Natomiast najmniejszy udział kobiet w ogóle osób, które otworzyły firmę w danej branży, dotyczył obszaru budownictwa – wyniósł 3,9% grupy. Szczegółowe dane prezentuje tabela nr 6.

Tabela 6. Struktura działalności gospodarczej firm założonych dzięki wsparciu osób bezrobotnych w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej, w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2010³

Branże	Liczba założonych firm przez osoby bezrobotne, które otrzymały dotacje na podjęcie działalności gospodarczej			
	Ogółem		W tym kobiety	
	N	%	N	%
A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	124	1,0%	22	17,7%
B Górnictwo i wydobywanie	6	0,0%	0	0,0%
C Przetwórstwo przemysłowe	665	5,4%	186	28,0%
D Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	24	0,2%	7	29,2%
E Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	24	0,1%	3	12,5%
F Budownictwo	2341	19,0%	91	3,9%
G Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2327	18,8%	1066	45,8%
H Transport i gospodarka magazynowa	582	4,7%	293	50,3%
I Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	293	2,3%	175	59,7%
J Informacja i komunikacja	203	1,6%	49	24,1%
K Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	176	1,3%	96	54,5%
L Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	32	0,3%	14	43,8%
M Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	579	4,6%	258	44,6%
N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	292	2,4%	164	56,2%
O Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	41	0,3%	19	46,3%
P Edukacja	163	1,2%	103	63,2%
Q Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	125	1,0%	86	68,8%
R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	252	2,0%	152	60,3%
S Pozostała działalność usługowa	940	7,5%	681	72,4%
T Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	2	0,0%	0	0,0%
Brak wskazania branży	3705	26,3%	1501	40,5%
Ogółem	12318	100,0%	4782	-

Źródło danych: Powiatowe Urzędy Pracy w woj. zachodniopomorskim. Opracowanie własne.

4.2 Wysokość udzielonego wsparcia

W roku 2007 kwota całkowitych środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim wynosiła 30 944 300 zł. Największa kwota została przyznana przedsiębiorcom w mieście Szczecin i stanowiła 12% środków przeznaczonych na tego rodzaju wsparcie w całym analizowanym województwie (tj. 3 805 400 zł). W następnej kolejności największą ilość środków przyznano w powiecie stargardzkim (ponad 7% całej kwoty, tj. 2 229 300 zł). Z kolei

³ Analiza dokonana bez uwzględnienia danych o branżach z powiatów: m. Szczecin, białogardzkiego oraz koszalińskiego i m. Koszalin, ze względu na brak przekazania informacji o branżach z Powiatowych Urzędów Pracy w Szczecinie, Białogardzie i Koszalinie. Ponadto otrzymane dane odnośnie branż, w jakich zostały otwarte firmy finansowane ze środków urzędu pracy, zawierały braki.

najmniejsze wsparcie w tym obszarze uzyskali przedsiębiorcy w powiatach kołobrzeskim, polickim i wałeckim. Kwota wsparcia w tych powiatach wynosiła odpowiednio 486 500 zł, 726 800 zł oraz 753 200 zł, co we wszystkich wymienionych przypadkach stanowiło około 2% kwoty wsparcia w całym województwie zachodniopomorskim.

W roku 2008 kwota całkowitych dotacji na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim wynosiła 43 941 300 zł. Największą kwotę dofinansowania dostali przedsiębiorcy zamieszkujący miasto Szczecin. Kwota ta stanowiła nieco ponad 10% środków przeznaczonych na tego rodzaju wsparcie w całym badanym województwie (tj. 4 512 000 zł). Następnym w kolejności powiatem, który przeznaczył na ten cel największą ilość środków, był powiat goleniowski (ponad 7% całej kwoty, tj. 3 258 900 zł). Natomiast najmniejsze dotacje na podjęcie działalności gospodarczej uzyskali przedsiębiorcy w mieście Świnoujście oraz w powiatach kołobrzeskim i polickim. Kwota wsparcia w tych powiatach wynosiła odpowiednio 653 700 zł, 991 700 zł oraz 1 008 200 zł i we wszystkich wymienionych przypadkach stanowiła nie więcej niż 2,3% kwoty wsparcia w całym województwie zachodniopomorskim.

Kwota środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim w roku 2009 wynosiła 56 305 400 zł. Największa kwota środków została przyznana przedsiębiorcom w miastach Szczecin (10,5% całkowitych środków, tj. 5 908 300 zł) i Koszalin (7,6% całkowitych środków, tj. 4 264 700 zł). Najmniejsze wsparcie finansowe w roku 2009 uzyskali przedsiębiorcy w mieście Świnoujście (1,9% całkowitych środków, tj. 1 048 900 zł) oraz powiecie kamieńskim (2,2% całkowitych środków, tj. 1 247 200 zł).

Całkowite środki przeznaczone na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim w roku 2010 równały się kwocie 77 746 500 zł. Największa kwota została przyznana przedsiębiorcom w mieście Szczecin oraz w powiatach szczecineckim i gryfickim, gdzie stanowiła odpowiednio 11,3% (tj. 8 818 700 zł), 8,8% (tj. 6 861 100 zł), 8,0% (tj. 6 225 700 zł) środków przeznaczonych na tego rodzaju wsparcie w całym analizowanym województwie. Z kolei najmniejsze wsparcie uzyskali przedsiębiorcy w mieście Świnoujście oraz w powiecie kamieńskim, gdzie kwota wsparcia wynosiła odpowiednio 1 372 900 zł i 1 920 100 zł, co stanowiło odpowiednio 1,8% i 2,5% całkowitej kwoty wsparcia w całym województwie zachodniopomorskim. Informacje na temat środków przyznanych na podjęcie działalności gospodarczej w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego przedstawia tabela nr 7.

Tabela 7. Środki przeznaczone na podjęcie działalności gospodarczej dla osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP województwa zachodniopomorskiego w okresie 2007 - 2010 r.

Środki na podjęcie działalności gospodarczej (kwota w tys. zł)									
L. p	Powiat	2007 r.		2008 r.		2009 r.		2010 r.	
		ogółem	na 1 os.	ogółem	na 1 os.	ogółem	na 1 os.	ogółem	na 1 os.
1.	białogardzki	1987,1	13,2	3061,8	80,6	3729,2	18,5	3662,7	19,5
2.	choszczeński	1772	12,1	2377	13,2	2664	18,0	3344	19,0
3.	drawski	1190,8	13,2	1610,2	14,2	2494,2	18,1	3312	19,1
4.	goleniowski	1896,6	11,9	3258,9	13,6	3912,7	17,8	4709,5	18,2
5.	gryficki	1751,3	12,4	2953,3	13,9	3265,6	17,7	6861,1	19,0
6.	gryfiński	1854,9	12,9	2587,3	14,3	3669,8	18,2	5036,7	19,1

7.	kamieński	841,8	11,7	1117,5	11,9	1247,2	14,8	1920,1	17,3
8.	kołobrzeski	486,5	12,2	991,7	13,2	1428,5	16,6	2222,7	18,4
9.	myśliborski	1181,2	11,9	1724,4	13,0	2355,6	15,3	3228,3	18,4
10.	policki	726,8	12,8	1008,2	13,8	1788,8	17,5	2807,2	18,5
11.	pyrzycki	1281,6	12,2	1624,6	13,4	1778,8	18,0	2126,5	19,5
12.	ślawieński	1881,7	12,5	2221,7	14,1	2750,9	17,7	3373,2	18,6
13.	stargardzki	2229,3	12,8	2938,6	13,9	4050,1	17,2	5361,9	18,8
14.	szczecinecki	1939	12,0	3085,2	13,9	3836,3	17,4	6225,7	18,3
15.	świdwiński	1040	11,8	1583	12,8	2093,2	15,5	3136,5	17,7
16.	walecki	753,2	11,2	1449	13,3	1510	16,4	1953,4	17,3
17.	łobeski	1270	12,7	2102	14,4	2508,6	17,9	4030,5	19,1
18.	m. Koszalin	2218,2	13,7	3081,3	14,0	4264,7	17,7	4242,9	18,9
19.	m. Szczecin	3805,4	11,8	4512	13,6	5908,3	17,3	8818,7	19,3
20.	m. Świnoujście	836,9	14,7	653,7	13,1	1048,9	18,7	1372,9	19,1
Województwo		30944,3	12,4	43941,4	14,5	56305,4	17,4	77746,5	18,7

Źródło danych: Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Sprawozdanie MPiPS-02 dla poszczególnych powiatów. Opracowanie własne.

Na przestrzeni lat 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim można było zaobserwować wzrost kwoty środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w porównaniu do roku poprzedniego. W roku 2008 wzrost ten kształtował się na najwyższym poziomie (42,0%), w 2009 r. osiągnął poziom 28,1%, a w 2010 r. jego wartość wyniosła 38,1%. W zdecydowanej większości powiatów województwa zachodniopomorskiego w badanym okresie zaobserwowano wzrost kwoty środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w porównaniu do roku poprzedniego. Wyjątki stanowią trzy powiaty: powiat białogardzki, w którym nastąpił prawie dwuprocentowy spadek kwoty środków przeznaczonych na analizowany cel w 2010 r., miasto Koszalin (w roku 2010 nastąpił spadek o 0,5% w porównaniu do roku poprzedniego) oraz miasto Świnoujście (spadek o 21,9% w 2008 r. w porównaniu do 2007 r.). W 2008 r. największy, prawie 104% wzrost w porównaniu do roku 2007, osiągnął powiat kołobrzeski. Znaczne wzrosty zaobserwowano również w powiatach waleckim (92,4%) i goleniowskim (71,8%). Najmniejszy wzrost, nieco ponad 18%, wystąpił w powiecie ślawieńskim i mieście Szczecin. W 2009 r. największy wzrost kwoty przeznaczonej na podjęcie działalności gospodarczej zaobserwowano w powiecie polickim i mieście Świnoujście. Wzrost ten kształtował się odpowiednio na poziomie 77,4% i 60,5%. Natomiast najmniejszy wzrost zanotowano w powiatach waleckim (4,2%) i pyrzyckim (9,5%). **W 2010 r. zanotowano największy wzrost środków w całym analizowanym okresie. Wzrost ten osiągnął wartość nieco ponad 110% i zanotowany został w powiecie gryfickim.** W pozostałych powiatach w 2010 r. wzrost nie przekroczył 63%. W powiatach pyrzyckim i ślawieńskim zaobserwowano najniższy wzrost, który kształtował się na poziomie odpowiednio 19,5% i 22,6%. Informacje na temat przyrostu środków przyznanych na podjęcie działalności gospodarczej w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego przedstawia tabela nr 8.

Tabela 8. Przyrost środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej dla osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP woj. zachodniopomorskiego w latach 2008, 2009 i 2010 w porównaniu do stanu z roku poprzedniego

Lp.	Powiat	Przyrost w porównaniu do stanu z roku poprzedniego		
		2008 r.	2009 r.	2010 r.
1.	białogardzki	54%	22%	-2%
2.	choszczeński	34%	12%	26%
3.	drawski	35%	55%	33%
4.	goleniowski	72%	20%	20%
5.	gryficki	69%	11%	110%
6.	gryfiński	39%	42%	37%
7.	kamieński	33%	12%	54%
8.	kołobrzeski	104%	44%	56%
9.	myśliborski	46%	37%	37%
10.	policki	39%	77%	57%
11.	pyrzycki	27%	9%	20%
12.	sławieński	18%	24%	23%
13.	stargardzki	32%	38%	32%
14.	szczecinecki	59%	24%	62%
15.	świdwiński	52%	32%	50%
16.	wałeckie	92%	4%	29%
17.	łobeski	66%	19%	61%
18.	m. Koszalin	39%	38%	-1%
19.	m. Szczecin	19%	31%	49%
20.	m. Świnoujście	-22%	60%	31%
Województwo		42%	28%	38%

Źródło danych: Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Sprawozdanie MPiPS-02 dla poszczególnych powiatów. Opracowanie własne.

4.3 Podsumowanie

W latach 2007-2010 środki na podjęcie działalności gospodarczej w całym województwie podjęło 12 907 osób bezrobotnych, z czego 38,2% stanowiły kobiety (4844 osób). Najwięcej bezrobotnych otrzymało dotacje na podjęcie działalności w 2010 roku – 4 081 bezrobotnych. W analizowanym okresie najwięcej osób otrzymało wsparcie w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej w Szczecinie (11,5% ogółu), a najmniej w Świnoujściu (1,7% ogółu). W powiecie tym był jednak największy udział kobiet, które otrzymały tego typu wsparcie w latach 2007-2010 (51,5%).

W poszczególnych latach wzrastała ogólna liczba bezrobotnych, którzy otrzymali wsparcie w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Rosła również liczba kobiet, które takie wsparcie otrzymywały. Największy wzrost liczby osób, które zostały wyrejestrowane z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej, w porównaniu do poprzedniego okresu miał miejsce w 2010 roku (przyrost o 28,3%, tj. 917 osób), najniższy w latach 2008-2009, kiedy wyniósł 6,8% (206 osób).

O efektywności wykorzystania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej, udzielanych przez Powiatowe Urzędy Pracy, świadczą powroty osób, które otrzymały takie wsparcie, do ewidencji bezrobotnych. **W województwie zachodniopomorskim, spośród osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, do ewidencji bezrobotnych powróciło 12,4% z czego 45,6% stanowiły kobiety.** Liczba osób powracających do ewidencji bezrobotnych w województwie, stopniowo malała w latach 2007-2010. Najwięcej osób, które otrzymały środki finansowe na podjęcie działalności gospodarczej, powróciło do ewidencji bezrobotnych w 2007 oraz 2008 roku (odpowiednio 21,8% oraz 18,5%). Natomiast w 2010 roku - 3% ogółu bezrobotnych objętych wsparciem w postaci dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. **Najmniej osób powróciło do ewidencji PUP w powiecie kołobrzeskim (6,5%), natomiast 100% efektywnością wsparcia charakteryzowały się powiat policki i Szczecin – żadna osoba, która otrzymała dotację nie powróciła do ewidencji urzędu pracy.**

Powroty do ewidencji

Wśród osób, które zostały wyrejestrowane z rejestru bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2010 przeważały osoby młode. Nieco **ponad 61% omawianej grupy nie ukończyło 35 roku życia.** Odsetek osób starszych – powyżej 55 roku życia, którzy otrzymali dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej wyniósł w analizowanym okresie jedynie 3,1%.

Wiek beneficjentów

Analizując rozkład wieku kobiet, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010 na terenie województwa zauważamy przewagę osób poniżej 35 roku życia (63,0%). Udział kobiet między 35 a 54 rokiem życia wyniósł około 36%. Natomiast kobiety powyżej 55 lat stanowiły jedynie 1,3% bezrobotnych kobiet wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych w analizowanym okresie. Na podobnym poziomie kształtował się rozkład wieku kobiet, które otrzymały dotacje na rozpoczęcie działalności, we wszystkich powiatach w województwie.

W ogólnej liczbie wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej w województwie stosunkowo najwyższy udział mają osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (24,4%). Nieco niższy udział mają osoby z wykształceniem wyższym (22,6%) oraz wykształceniem policealnym (21,2%). Najniższy udział w ogóle bezrobotnych, którzy otrzymali dotacje w latach 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim, mają osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym.

Wykształcenie

Analizując wykształcenie kobiet, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w woj. zachodniopomorskim, zauważamy że największy udział mają kobiety posiadające wykształcenie wyższe (29,3%). Około jedna czwarta kobiet, które otrzymały dotacje posiada wykształcenie średnie ogólnokształcące oraz policealne i średnie zawodowe (odpowiednio 21,6% oraz 22,6%). Co dziesiąta kobieta, która została wyrejestrowana z rejestru bezrobotnych w latach 2007-2010, posiada wykształcenie gimnazjalne i niższe.

Spółród osób, które otrzymały środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej na terenie całego województwa, w latach 2007-2010, 30,5% stanowiły osoby zamieszkujące tereny wiejskie (3 935 osób). Udział kobiet w tej grupie wyniósł około 35% (1 372 osoby). Udział kobiet wyrejestrowanych z PUP ze wzglę-

Zamieszkanie

du na podjęcie działalności gospodarczej i zamieszkujących tereny wiejskie, jest najwyższy w powiecie waleckim (50,5%), a najniższy w powiecie sławieńskim.

Osoby, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, w województwie zachodniopomorskim, najczęściej otwierały przedsiębiorstwo z obszaru budownictwa (sekcja F; 19,0% ogółu) oraz handlu (sekcja G; 19,0% ogółu). Około 8% osób, które otrzymało dotacje rozpoczęło działalność w obszarze pozostałej działalności usługowej. Następnie nieco ponad 5% grupy podjęło działalność w obszarze przetwórstwa przemysłowego. Nieco mniej osób, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010, otworzyły swoje firmy w branży transportu i gospodarki magazynowej (4,7%) oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (4,6%). W pozostałych branżach swoją działalność otworzyło mniej niż 3% osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w województwie.

Branża

Kobiety, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010, częściej niż mężczyźni zakładały firmy w branżach: pozostała działalność usługowa (sekcja S), działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R), opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q), edukacja (sekcja P), działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (sekcja I) oraz działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (sekcja K). Natomiast najmniejszy udział kobiet w ogóle osób, które otworzyły firmę w danej branży, dotyczył obszaru budownictwa – wyniósł 3,9% grupy.

W roku 2007 kwota całkowitych środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim wynosiła 30 944 300 zł. Największa kwota została przyznana przedsiębiorcom w mieście Szczecin (12% środków przeznaczonych na tego rodzaju wsparcie w całym analizowanym województwie). Z kolei najmniejsze wsparcie w tym obszarze uzyskali przedsiębiorcy w powiatach kołobrzeskim, polickim i waleckim (we wszystkich wymienionych przypadkach stanowiło około 2% kwoty wsparcia w całym województwie zachodniopomorskim).

Wysokość udzielonego wsparcia

W roku 2008 kwota całkowitych dotacji na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim wynosiła 43 941 300 zł. Największą kwotę dofinansowania dostali przedsiębiorcy zamieszkujący miasto Szczecin (10% środków przeznaczonych na tego rodzaju wsparcie w całym badanym województwie), najmniejsze dotacje uzyskali przedsiębiorcy w mieście Świnoujście oraz w powiatach kołobrzeskim i polickim (nie więcej niż 2,3% kwoty wsparcia w całym województwie zachodniopomorskim).

Kwota środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim w roku 2009 wynosiła 56 305 400 zł. Największa kwota środków została przyznana przedsiębiorcom w miastach Szczecin (10,5% całkowitych środków). Najmniejsze wsparcie finansowe w roku 2009 uzyskali przedsiębiorcy w mieście Świnoujście (1,9% całkowitych środków).

Całkowite środki przeznaczone na podjęcie działalności gospodarczej w województwie zachodniopomorskim w roku 2010 równały się kwocie 77 746 500 zł. Największa kwota została przyznana przedsiębiorcom w mieście Szczecin, gdzie stanowiła 11,3%, z kolei najmniejsze wsparcie uzyskali przedsiębiorcy w mieście Świnoujście (1,8% całkowitej kwoty wsparcia w całym województwie).

zachodniopomorskim).

Na przestrzeni lat 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim można było zaobserwować wzrost kwoty środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w porównaniu do roku poprzedniego. W roku 2008 wzrost ten kształtował się na najwyższym poziomie (42,0%), w 2009 r. osiągnął poziom 28,1%, a w 2010 r. jego wartość wyniosła 38,1%. W zdecydowanej większości powiatów województwa zachodniopomorskiego w badanym okresie zaobserwowano wzrost kwoty środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej w porównaniu do roku poprzedniego. **W 2010 r. zanotowano największy wzrost środków w całym analizowanym okresie. Wzrost ten osiągnął wartość nieco ponad 110% i zanotowany został w powiecie gryfickim.** W pozostałych powiatach w 2010 r. wzrost nie przekroczył 63%.

5 Analiza wyników badań jakościowych (IDI) z przedstawicielami Powiatowych Urzędów Pracy z terenu woj. zachodniopomorskiego

5.1 Proces przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej

W jednym z pierwszych zagadnień poproszono respondentów o opisanie, w jaki sposób aplikują o dotację osoby, które chcą prowadzić własną działalność gospodarczą. **Niemal wszyscy respondenci stwierdzili, że najważniejsza w tym zakresie jest procedura formalna.** Niektórzy odpowiadali dość ogólnie, mówiąc po prostu o zachowaniu przepisów dotyczących danej dotacji, inni podawali bardziej szczegółowe informacje dotyczące wymaganych kryteriów (daty, niezbędne dokumenty etc.):

- *Składają wnioski zgodnie z rozporządzeniem o otrzymaniu takiej dotacji.*⁴
- *Składanie wniosków po uprzednim sprawdzeniu przez stanowisko merytoryczne do sekretariatu, wniosek wpływa i zostaje rozpatrywany.*⁵
- *Osoby bezrobotne składają wniosek jednorazowy na dotację na otwarcie działalności gospodarczej. Wnioski składają od 1 do 20 dnia każdego miesiąca, po tym okresie wnioski są rozpatrywane do 30 dni. Wypełniają wniosek na naszym formularzu.*⁶
- *Bezrobotny zamierzający podjąć działalność gospodarczą składa w urzędzie wniosek o przyznanie środków na podjęcie działalności gospodarczej na druku Powiatowego Urzędu Pracy w Szczecinku z odpowiednimi załącznikami.*⁷

Tylko nieliczni charakteryzowali proces bardziej szczegółowo, wskazując na zaangażowanie pracowników urzędu w kwestie związane nie tylko z samym przyjęciem wniosku, lecz również pomocą w przeprowadzeniu przez przepisy formalne, czasem związane także z samym podjęciem takiej decyzji:

- *Zgodnie z zasadami aktywizacji zawodowej, każda osoba bezrobotna korzysta z usług pośrednictwa, jeśli ma problemy z ukierunkowaniem siebie, korzysta z usług doradcy zawodowego. To jest jedna z możliwości. My namawiamy, pomagamy i ewentualnie kierujemy dalej, co mają robić, aby własną działalność otworzyć. Jeśli osoby podejmą decyzję, że chcą ta-*

⁴ Gryfino.

⁵ Goleniów.

⁶ Kołobrzeg.

⁷ Szczecinek.

ką działalność uruchomić w określonych terminach naboru wniosków, składają odpowiednie dokumenty i tym samym przystępują do konkursu.⁸

- Najczęściej trafiają do nas osoby, które już konkretnie wiedzą, że taką dotację chcą otrzymać. Najczęściej są kierowane przez doradców lub przez pośredników pracy w trakcie wizyt. Taka osoba przychodzi i już konkretnie wie, co chce robić, jaką działalność chce rozpocząć, tylko formalnie musi sprawdzić, co zrobić, aby o taką dotację się starać.⁹*

Wszyscy respondenci są doskonale zorientowani w kwestii beneficjentów dotacji udzielanych przez urząd. **Wszyscy wskazali, że wsparcie udzielane jest osobom bezrobotnym zarejestrowanym w urzędzie**, podając przy tym niekiedy bardzo precyzyjne kryteria równoznaczne z przywoływaniem konkretnych zapisów prawnych regulujących tą kwestię.¹⁰ Zdecydowana większość respondentów udzielała informacji ogólnych, pozostających na poziomie stwierdzenia, że po prostu są to osoby bezrobotne. Czasem również do wypowiedzi dodawano informacje o instytucjach, od których urząd otrzymuje takie środki:

- Zależy od środków, jakie posiadamy. Jeśli są to środki z rezerwy Ministra, to jest określone w działaniu, że jest to skierowane np. do beneficjenta 50+, czy tam 45+, czy do beneficjenta do 25 roku życia. W zależności od środków, jakie my posiadamy i z jakiego źródła.¹¹*

Proces przyznawania środków angażuje niemal we wszystkich urzędach od 2 do 5 pracowników. Do rzadkości należą podmioty, w których wymagana jest większa liczba. Przykładem może tu być Goleniów, gdzie dla tych zadań zatrudnia się 9 osób oraz Stargard Szczeciński, w którym takie obowiązki należą do 8 pracowników:

⁸ Stargard Szczeciński.

⁹ Białogard.

¹⁰ Osobami uprawnionymi do ubiegania się i otrzymania środków na podjęcie działalności gospodarczej są osoby bezrobotne, które spełniają poniższe kryteria:

- 1) pozostają w ewidencji Urzędu;
- 2) W okresie 12 miesięcy bezpośrednio poprzedzających dzień złożenia wniosku:
 - o nie odmówił bez uzasadnionej przyczyny, przyjęcia propozycji odpowiedniej pracy lub innej formy pomocy określonej w ustawie,
 - o nie przerwał z własnej winy szkolenia, stażu, wykonywania prac społecznie użytecznych lub innej formy pomocy określonej w ustawie,
 - o po skierowaniu podjął szkolenie, przygotowanie zawodowe dorosłych, staż lub inną formę pomocy określoną w ustawie.
- 2) nie otrzymał dotychczas z Funduszu Pracy lub z innych środków publicznych bezzwrotnych środków na podjęcie działalności gospodarczej lub rolniczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej;
- 3) nie posiadał wpisu do ewidencji działalności gospodarczej w okresie 12 miesięcy bezpośrednio poprzedzających dzień złożenia wniosku;
- 4) nie podejmie zatrudnienia w okresie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej;
- 5) zrezygnuje z możliwości zawieszenia prowadzenia działalności gospodarczej w okresie 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia prowadzenia działalności gospodarczej;
- 6) nie był w okresie 2 lat przed dniem złożenia wniosku karany za przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, w rozumieniu ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny lub ustawy z dnia 28 października 2002r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary;
- 7) nie złożył wniosku do innego starosty o przyznanie dofinansowania lub przyznania jednorazowo środków na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej;
- 8) złożył kompletny i prawidłowo sporządzony wniosek.

¹¹ Goleniów.

- *Tak. Jest to komisja wyznaczona w składzie 4-osobowym. W komisji zasiada pracownik merytoryczny, doradca zawodowy, pośrednik i jeden z kierowników działu.*¹²

We wszystkich urzędach wyznaczona jest komisja do oceny powyższych wniosków. Jej rola to zwykle ocenianie wniosków pod względem formalnym i merytorycznym, opiniowanie i wydawanie ostatecznej decyzji:

- *Najpierw zbieramy formularze rekrutacyjne, w których są opisane już pomysły. Później te zgłoszenia są weryfikowane przez komisję.*¹³
- *Uczestniczą osoby również spoza urzędu. Staramy się, żeby na komisji było około 5 osób oceniających wnioski. Komisja merytorycznie ocenia wnioski, to jest jakby ciało doradcze, które dyrektor powołał 4 lata temu. Każdy wniosek, każdy biznesplan jest weryfikowany przez komisję pod względem merytorycznym. Liczymy na to, że osoby piszące biznesplan podadzą nam informacje na temat pomysłu na działalność gospodarczą, słabe i mocne strony planowanego przedsięwzięcia, opiszą potencjał, swoje doświadczenie, ewentualnie wskażą na źródła finansowania - środki własne. Oraz katalog zakupów. I to wszystko jest punktowane.*¹⁴

W trakcie niektórych rozmów na temat roli komisji pojawiło się dość silne zaakcentowanie roli dyrekcji urzędu w pracach komisji nad opiniowaniem wniosków:

- *Komisja ocenia wnioski i ocenia go pozytywnie bądź negatywnie. Tak czy inaczej zawsze ostatnie słowo ma dyrektor urzędu, który ma prawo z tą opinią się zgodzić bądź nie.*¹⁵
- *Składa się z pracowników urzędu, 8-osobowa, jest to ciało opiniotwórcze ułatwiające dyrektorowi podjęcie decyzji. Te osoby są powołane i po naborze wniosków wnioski są przez nich rozpatrywane, opiniodawcze swoje uwagi dookreślają, przedstawiają dyrektorowi, czy przyznać dotację, czy nie. Dyrektor podejmuje decyzję.*¹⁶

Urzednicy, podobnie jak w pytaniach poprzednich, są bardzo dobrze zorientowani w obowiązującej procedurze rozpatrywania wniosków. Najważniejszym elementem tego procesu jest poprawność merytoryczna. Jeśli wszystkie wymagania zostaną spełnione, wówczas następuje spotkanie z osobą ubiegającą się o dotację. W jednym z urzędów zwrócono również uwagę na fakt, że taka osoba do prowadzenia działalności w wybranym obszarze powinna posiadać odpowiednie wykształcenie, doświadczenie zawodowe. Konieczna przy tym jest znajomość przedmiotu planowanej działalności, konkurencji, potencjalnych klientów oraz znajomość kosztów związanych z całym przedsięwzięciem:

- *Jest rozpatrywany pod względem merytorycznym, później taki wniosek jest poddany pod ocenę komisji. Jeśli na komisji taki wniosek zostanie pozytywnie rozpatrzony, to osoba kompletuje dodatkowe dokumenty. Wniosek wraca i następuje ostateczna akceptacja komisji. Wpływają na to takie czynniki, jak: ocena rynku, jego znajomość przez osobę bezrobotną, ocena przedsiębiorczości, ocena bezpiecznego wzrostu i wiele innych czynników na to wpływa, aby zapadła ostateczna decyzja, a następnie jest zawarcie umowy.*¹⁷

¹² Szczecin.

¹³ Goleniów.

¹⁴ Police.

¹⁵ Łobez.

¹⁶ Stargard Szczeciński.

¹⁷ Choszczno.

- *Także brane jest pod uwagę: rodzaj możliwego zabezpieczenia zwrotu otrzymanych środków i każdy z członków komisji może przyznać po 15 punktów, dowolnie od siebie, po prezentacji, czy też po przeczytaniu całego wniosku, bo nie wszystkie osoby decydują się na taką bezpośrednią prezentację.*¹⁸

Niektórzy respondenci, poza opisem samej procedury, zwracali uwagę również na statystykę pokazującą wielkość udzielanych dotacji. Okazuje się, że **zdecydowana większość złożonych wniosków jest rozpatrywanych pozytywnie**. Jak podano w urzędzie z Polic, tylko co dziesiąty ubiegających się o dotację dostaje negatywną decyzję.

Mówiąc o kryteriach merytorycznych, przy ocenie wniosków, komisja zwraca uwagę przede wszystkim na dwa elementy. Pierwszy związany jest z samym przedsięwzięciem, czyli stopniem przygotowanie przez beneficjenta od strony biznesowej. Chodzi tu o takie czynniki, jak rynkowe szanse powodzenia, racjonalność wydatkowanych środków, uwzględnienie warunków lokalnej konkurencji i możliwości rozwoju dla firmy. **Drugim kryterium są czynniki związane z samym beneficjentem, a więc stopień jego przygotowania do prowadzenia działalności**. Chodzi tu o takie aspekty, jak wiedza, predyspozycje, doświadczenie, kwalifikacje itd.:

- *Kierujemy się: stopień przygotowanego przedsięwzięcia, kalkulacja finansowa, przygotowanie merytoryczne: wykształcenie, kwalifikacje, doświadczenie zawodowe, pomysł, realne możliwości powodzenia i utrzymania przez okres 12 miesięcy na rynku.*¹⁹
- (...) *Komisja kieruje się tym, czy osoba bezrobotna ma kwalifikacje i predyspozycje w danej działalności gospodarczej, lokalizacją – czyli gdzie chce rozpocząć tę działalność, czy w danym miejscu jest ona rzeczywiście potrzebna, czy ma szansę utrzymać się w takiej lokalizacji, brana jest pod uwagę konkurencja na rynku.*²⁰

Niektórzy respondenci wskazywali na elastyczność kryteriów, które przede wszystkim zależą od rynku pracy. Niezbędne jest dokładne śledzenie zmian dokonujących się w tym obszarze oraz dopasowanie planowanego przedsięwzięcia do aktualnych potrzeb.

- *U nas kryteria są elastyczne uzależnione od potrzeby rynku pracy, one są wszystkie ważne. W zależności od potrzeb rynku. Aktualna sytuacja na rynku lokalnym, efektywność ekonomiczna planowanego przedsięwzięcia, wyniki wizyty wstępnej, jeśli miała miejsce, zapotrzebowanie na obszarze jego działania. U nas najważniejsze są usługowo-handlowe na terenach wiejskich. Kryteria są elastyczne.*²¹

5.2 Ocena puli dostępnych środków na dotacje

W celu zwiększenia puli dostępnych środków urzędy podejmują różne działania. Aktywność ta dotyczy jednak około 2/3 badanych urzędów. Największą aktywność w tym zakresie – dokumentowaną dokładnym opisem podejmowanych działań, wykazały urzędy z Polic, Stargardu Szczecińskiego, Szczecina, Białogardu, Szczecinka, Łobza, Sławna, Myśliborza, Choszczna i Goleniowa. Pozostali nie podejmują takich prac.

Spośród najczęściej wskazywanych działań na zwiększenie puli środków wymieniano starania o dotacje ze środków UE (np. aplikowanie w konkursach EFS) oraz korzystanie z rezerw ministra:

¹⁸ Szczecin.

¹⁹ Świnoujście.

²⁰ Kołobrzeg.

²¹ Choszczno.

- *Dla indywidualnych osób nie, ale dla urzędu oczywiście. Aplikujemy o środki do ministerstwa o środki z rezerw ministra. O te środki zawsze aplikowaliśmy, jeśli była taka możliwość.*²²
- *Staramy się brać udział we wszystkich możliwych konkursach, EFS, wcześniej realizowaliśmy projekty systemowe i konkursowe z poddziałania 8.1.2, gdzie również była możliwość przyznawania osobom bezrobotnym dotacji. W latach poprzednich korzystaliśmy z rezerw ministra. Zainteresowanie osób bezrobotnych przewyższa znacznie możliwości finansowe.*²³

Niekiedy wymieniano również władze lokalne, np. starania o dodatkowe środki u marszałka województwa oraz różnego typu fundusze (społeczne, pracy):

- *W miarę możliwości występujemy o pozyskanie dodatkowych środków czy to z funduszu pracy, czy to z funduszu społecznego.*²⁴
- *Tutejszy Urząd Pracy w ramach posiadanych możliwości czyni starania, aby pozyskać jak najwięcej dodatkowych środków finansowych na aktywizację osób bezrobotnych. Starania te dotyczą m.in. tworzenia nowych programów oraz wnioskowania o pozyskanie dodatkowych środków z Funduszu Pracy w ramach rezerwy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.*²⁵

Zdecydowana większość urzędów narzeka na niewystarczające środki na dotacje dla osób bezrobotnych, którymi aktualnie dysponują. Prawie w każdym z urzędów zainteresowanie tymi datcjami systematycznie wzrasta, przekraczając tym samym możliwości finansowe urzędów:

- *Dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Środków mamy mało. Pula, którą dysponujemy, jest zdecydowanie mniejsza niż w roku poprzednim. W tej chwili napisaliśmy wniosek w ramach działania 6 i czekamy na rozpatrzenie. Pozyskujemy również środki z rezerw ministra. Mieliśmy w tym roku bardzo mało pieniędzy.*²⁶
- *Zainteresowanie z roku na rok jest coraz większe. Początkowo wpływało rocznie około 100-120 wniosków. Na chwilę obecną wpłynęło do urzędu 263 wniosków. Na przestrzeni lat 2007-2010 do urzędu wpłynęło około 800 wniosków na rozpoczęcie działalności gospodarczej.*²⁷
- *Na pewno zwiększyło się. Przeciętnie, w zeszłym roku udzieliliśmy 474 dotacji, ponad 1000 wniosków mieliśmy złożonych, więc przeciętnie na każdą komisję, a było ich bodajże w zeszłym roku, 6 było około 400 wniosków złożonych na jedną komisję, gdzie wyraźnie określamy w komunikacie, że mamy do dyspozycji 50 dotacji, takich wniosków jest ok. 400 składanych.*²⁸

Jedynym urzędem w całej badanej próbie, w którym zainteresowanie dotacjami się ustabilizowało, pozostając na tym samym poziomie, jest Stargard Szczeciński. **We wszystkich urzędach wskazuje się niewystarczające środki finansowe przeznaczone na dotacje.** Jedynym urzędem, w którym nie zauważa się takich braków, jest Sławn. Tam również odnotowano malejące zainteresowania dotacjami:

²² Goleniów.

²³ Police.

²⁴ Łobez.

²⁵ Szczecinek.

²⁶ Gryfice.

²⁷ Kołobrzeg.

²⁸ Szczecin.

- *Już nie ma takiego dużego zapotrzebowania. My od 6 lat to prowadzimy, także w tym okresie czasu można było założyć zakłady pracy przy współpracy z nami. Natomiast ostatnio nie ma już takiego zapotrzebowania i myślę, że ten kryzys gospodarczy, który był raz, teraz jest drugi raz był odczuwalny przy chęci zakładania firmy - to jest ryzyko.*²⁹

5.3 Powody odrzucania wniosków o dotacje na uruchomienie działalności gospodarczej

Głównym powodem odrzucania wniosków są przede wszystkim uchybienia czysto formalne lub merytoryczne. Chodzi tu m.in. o niekompletność wniosków, brak przygotowania wnioskodawcy, brak kwalifikacji i wykształcenia oraz ryzyko związane z uruchomieniem takiej działalności. Wskazywano jednak również, na wspomniane już wcześniej zbyt małe środki na takie dotacje, a niekoniecznie niską jakość złożonych wniosków:

- *Głównym powodem to jest niewystarczająca ilość środków na to. Jak również braki dokumentacyjne. Niekompletność formalna wniosku, brak kwalifikacji, zakupy.*³⁰
- *Brak wiedzy, doświadczenia, dostatecznych umiejętności, brak znajomości branży, w której chce się działać, brak znajomości rynku.*³¹
- *Brak kwalifikacji oraz doświadczenia zawodowego do podjęcia planowanej działalności gospodarczej. Zbyt ryzykowne przedsięwzięcie, niewystarczająca znajomość lokalnego rynku.*³²

Jeśli chodzi o procedurę odwoławczą w stosunku do odrzuconych wniosków, to w żadnym z urzędów nie przewiduje się takiego postępowania. Większość respondentów odpowiadała dość lakonicznie – „nie ma takiej procedury”. W nielicznych przypadkach wskazywano, że zdarzają się prośby od osób wnioskujących o ponowne rozpatrzenie podania, ale procedura jako taka nie istnieje:

- *Nie przewidujemy procesu odwołania od decyzji komisji czy dyrektora. Są osoby, które piszą prośby o ponowne rozpatrzenie wniosku, gwarantując, że zmienią to, co było negatywnie wcześniej przez komisję ocenione i podejmujemy wtedy jeszcze raz decyzję.*³³
- *Wnioskodawca otrzymuje pismo informujące go o odrzuceniu wniosku, a jeżeli osoba nie zgadza się z decyzją urzędu, to można ponownie wystąpić do urzędu z wnioskiem z dodatkowymi dokumentami, wyjaśnieniami.*³⁴

5.4 Profil społeczno-demograficzny osób ubiegających się o dotacje

Kolejnym z badanych aspektów było dokonanie opisu osoby korzystającej ze wsparcia na uruchomienie własnej działalności. Chodziło tu o cechy społeczno-demograficzne, którymi można by scharakteryzować profil przeciętnego beneficjenta. Z uwagi na fakt, że wiele urzędów nie było w stanie podać konkretnych liczb pokazujących rozkład płci beneficjentów (padało nierzadko stwierdzenie, że nie prowadzą takiej ewidencji), można jedynie powiedzieć, że z ich obserwacji wynika, że osobą ubiegającą się o dotację na rozpoczęcie działalności jest głównie mężczyzna. Trzeba

²⁹ Sławno.

³⁰ Choszczno.

³¹ Koszalin.

³² Szczecinek.

³³ Goleniów.

³⁴ Koszalin.

jednak zaznaczyć, iż nie jest to przewaga znacząca. Wielu respondentów wskazała na nieznaczną różnicę, a niektórzy nawet sugerowali, że zbliża się ona do 50%.

Z obserwacji pracowników urzędów pracy wynika, że najczęściej są to osoby z wykształceniem średnim bądź zasadniczym zawodowym, w średnim wieku (30-50 lat), posiadające już określony staż pracy – zwykle 5-10 lat. W zależności od tego, którą gminę reprezentowano, podały różne opinie o pochodzeniu beneficjentów. Ogólnie można stwierdzić, że ponad połowa beneficjentów zamieszkuje tereny miejskie:

- *Można określić, że w większości jest to: mężczyzna, wiek 30-50 lat, wykształcenie zawodowe, staż pracy 7-10 lat, osoba zamieszkała na terenie miejskim.*³⁵
- *Głównie w wieku 25-40 lat, mężczyźni, wykształcenie zawodowe lub średnie, staż pracy na poziomie do 5 -10 lat, miejsce zamieszkania po połowie miasto/wieś. Kobiety stanowią około 40% w ogóle wniosków.*³⁶

Miejscowościami, w których zadeklarowano **większy udział kobiet** w liczbie ogólnych udzielonych dotacji, są Police i Wałcz:

- *Są osoby z wykształceniem wyższym, z podstawowym. Więcej kobiet jest niż mężczyzn. Większość z miasta.*³⁷
- *W zeszłym roku było więcej kobiet, w tym więcej mężczyzn, którzy ubiegają się o dotację. Tu, jeśli chodzi o własne obserwacje, profil demograficzny, to bym wskazała kobietę, przedział wiekowy między 35-40, wykształcenie średnie zawodowe, staż pracy jest w przedziale od minimum pięciu do dziesięciu lat i miejsce zamieszkania to miasto.*³⁸

W jednej gminie, Szczecinek, natomiast zaobserwowano dość wysoki udział osób dobrze wykształconych, chodzi tu o wykształcenie średnie i wyższe:

- *Wśród osób ubiegających się o dotację dominującą grupę w podziale na płeć stanowią mężczyźni. (...) Ze względu na miejsce zamieszkania (miasto/wieś) wnioskodawców, znacznie częściej mamy do czynienia z osobami zamieszkałymi na terenie miasta. Natomiast w podziale na wykształcenie, dominującą grupę stanowią osoby z wykształceniem średnim, w następnej kolejności wyższym oraz najmniej liczna grupa z wykształceniem podstawowym.*³⁹

5.5 Kobiety, jako beneficjentki

Jeśli chodzi natomiast o dotacje udzielane tylko kobietom, to głębsza analiza okazała się dość problematyczna. **Większość urzędników nie potrafiło odpowiedzieć na pytanie, ile spośród złożonych przez kobiety wniosków zostało pozytywnie rozpatrzonych.** Zwykle padało stwierdzenie, że takiej ewidencji się nie prowadzi. Mimo tego, zdarzały się jednak bardzo konkretne odpowiedzi, wskazujące na przykład, że wszystkie wnioski (233) ostatnich 4 lat zostały pozytywnie rozpatrzone (Białogard) lub ich zdecydowana większość.

³⁵ Goleniów.

³⁶ Gryfice.

³⁷ Police.

³⁸ Wałcz.

³⁹ Szczecinek.

- W roku 2007; 42 kobiety złożyły wnioski, z czego 37 zostało rozpatrzonych pozytywnie. W 2008 r., 50 wniosków, 45 rozpatrzono pozytywnie. W 2009 r. 58 wniosków, z czego 52 otrzymały dofinansowanie. W 2010, 73 wnioski, z czego 62 rozpatrzono pozytywnie.⁴⁰
- 2007, złożonych wniosków 161, w tym 71 kobiet; 70 kobiet otrzymało 2008: 243 wnioski w tym 98 kobiet; 92 kobiety otrzymało 2009, 226 wniosków, w tym 82 kobiety; 76 kobiet otrzymało 2010: 260 wniosków, w tym 91 kobiet.; 85 kobiet otrzymało.⁴¹

Respondenci, którzy dysponowali takimi zestawieniami, wykazali, że w **ubieganiu się o dotacje kobiety okazują się bardzo skuteczne**. Niewielki procent wniosków jest odrzucany. Jeśli natomiast decyzja urzędu jest odmowna, to przyczynami jest po prostu rodzaj działalności, która na docelowym rynku pracy nie ma racji bytu lub też brak doświadczenia zawodowego, brak popytu na te usługi, irracjonalne środki.

Jeśli chodzi o rodzaj/branżę prowadzonej działalności gospodarczej, na którą o dotację ubiegająca się kobieta otrzymała wsparcie w latach 2007-2010, to śmiało można stworzyć katalog najczęściej wybieranych. Należy do nich przede wszystkim **branża fryzjersko-kosmetyczna, działalność handlowa, gastronomiczna, pośrednictwo ubezpieczeniowe i finansowe, krawiectwo, ogrodnictwo, rekreacja i zdrowie, usługi projektowe i w zakresie reklamy, usługi księgowe, kancelarie adwokackie również opieka nad dziećmi**. Warto jednak zauważyć, że obszar działalności może być zupełnie inny. Zdarza się czasem, że kobiety zakładają działalność w zawodzie typowo męskim, jak np. warsztat samochodowy:

- *Charakter działalności jest różnorodny. Nie ma jakiegś branży zdominowanej. Działają w sferze przemysłowej, jak i handlowej, usługowej. Miałyśmy panie, które uruchamiały działalność budowlaną, czy nadzorującą-budowlaną. Firmy sprząające. Na pewno oświata, zdrowie, wychowanie, handel nieruchomościami, grafika komputerowa, aranżacja wnętrz, wyroby dekoracyjne, rękodzieło.*⁴²

5.6 Efektywność udzielonego wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej

W kolejnym pytaniu poproszono o ocenę efektywności udzielonego wsparcia po 12, 24 i 36 miesiącach od momentu uzyskania wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej w okresie I 2007 – XII 2010 oraz informację o monitoring tego działania.

Jeśli chodzi o monitorowanie działalności gospodarczej osób, które otrzymały dotację, to **we wszystkich gminach prowadzona jest taka działalność systematycznie przez okres 12 miesięcy po przyznaniu środków na dotację**. Taki bowiem czas obowiązuje urzędy zapisami zawieranej umowy. Jeśli chodzi natomiast o monitorowanie beneficjentów po okresie umowy, praktyka pokazuje, że jest on niesystematyczny. W niektórych urzędach następuje kontrola co pół roku, w innych „przy okazji” tzw. odwiedziny lub sprawdzanie, czy dane osoby powróciły do ewidencji osób zarejestrowanych jako bezrobotne:

- *Z umowy wynika konieczność prowadzenia działalności przez 12 miesięcy, więc te 12 miesięcy jest szczegółowo monitorowane przez nas. Mówi też o tym umowa, którą zawieramy z osobą bezrobotną, która otrzymuje od nas dotację. Po roku dostarczają zaświadczenie z ZUS oraz urzędu skarbowego o tym, że prowadzili działalność. Zwracamy uwagę, czy ona nie*

⁴⁰ Drawsko Pomorskie.

⁴¹ Goleniów.

⁴² Stargard Szczeciński.

była zawieszana. Później też monitorujemy, co jakieś 6 miesięcy sprawdzamy, czy widnieją w naszej ewidencji.⁴³

- *Monitoring jest. Nie jest to systematyczne, ale pośrednicy dochodzą do tych zakładów, które dostały od nas dotacje. Z drugiej strony patrzymy inaczej, zobowiązaliśmy gdzieś tam w okresie trwania tego pierwszego roku dostarczenia nam dokumentacji własnej, potrzebnej do rozliczenia. A następne lata to dochodzimy, patrzymy, jak to wygląda przy okazji. Sprawdzamy to z naszą statystyką.*⁴⁴

Przyglądając się na natomiast rezultatom takiego monitoringu, okazuje się, że **efektywność udzielanych dotacji jest stosunkowo wysoka**. Najwyższy wskaźnik efektywności uzyskiwany jest w pierwszym roku prowadzenia działalności (na poziomie 99%). W drugim oscyluje na poziomie 90%, a w kolejnych latach stopniowo spada wraz ze zniesieniem obowiązku nadzoru nad beneficjentem:

- *Po 12 miesiącach jest to efektywność 100%. 97% utrzymuje tę działalność po 24 miesiącach. Póki jest ten preferencyjny ZUS, to te działalności są tutaj utrzymywane. Jeżeli chodzi o ten okres późniejszy, po tych 24 miesiącach, to efektywność jest na poziomie 93%.*⁴⁵
- *Monitorujemy, czy działalność jest prowadzona po upływie 12 miesięcy. Natomiast późniejszego monitoringu nie prowadzimy, ale mamy informacje, czy osoby powróciły do rejestru ewidencji osób bezrobotnych. Na 55 kobiet, które otrzymały dotacje w 2007 r., 15 z nich wróciło do rejestru.*⁴⁶

5.7 Programy pomocowe związane z rozwojem przedsiębiorczości

W ramach tego zagadnienia zapytano respondentów o udzielanie bezrobotnym wsparcia pozafinansowego w urzędach pracy związanego z przedsiębiorczością, np. szkolenia z zakresu przedsiębiorczości.

Wsparciem pozafinansowym, praktykowanym we wszystkich urzędach jest, lub jeszcze do niedawna było skierowanie osoby pobierającej dotację na szkolenie z zakresu przedsiębiorczości ABC. Jak podają respondenci, w latach 2007-2009 takie szkolenia były obligatoryjne dla wszystkich pobierających dotację. Od 2010 r. organizowane są dla osób chętnych. Niemniej jednak w niektórych urzędach nadal obowiązkowo kieruje się osobę na takie szkolenie. Przykładem jest gmina Sławno oraz Szczecin:

- *My mamy starą zasadę, że wszystkie osoby, które otrzymują od nas dotację, muszą przejść szkolenie ABC przedsiębiorczości. To nie jest takie króciutkie ABC - to jest około 100 godzin szkolenia. Z tego, co mamy opinie, jest to niezwykle potrzebne do prowadzenia działalności gospodarczej. Ponadto szkolimy osoby, które zwracają się do nas po dotacje w jakiś brakujących zawodach. Najpierw szkolenie z myślą taką, że te osoby będą chciały starać się otworzyć własną działalność gospodarczą, o dotacje. I też takie kierunki robimy.*⁴⁷
- *Tak, PUP udziela takiego wsparcia pozafinansowego w postaci szkoleń, u nas nazywa się to „Krok do biznesu”. Kierowane są osoby, które na ten „Krok do biznesu” otrzymały już pozytywną opinię na temat swojego wniosku.*⁴⁸

⁴³ Gryfice.

⁴⁴ Sławno.

⁴⁵ Kołobrzeg.

⁴⁶ Gryfino.

⁴⁷ Sławno.

⁴⁸ Szczecin.

Niektóre urzędy starają się dostosować ofertę szkoleń indywidualnie do potrzeb beneficjentów. W tym celu albo organizują szkolenia wewnątrz urzędu, albo też współpracują z innymi podmiotami, np. z urzędem skarbowym:

- *Na naszą prośbę urząd skarbowy prowadzi raz w miesiącu szkolenia dla osób bezrobotnych zamierzających otworzyć własną działalność gospodarczą. Dowiadują się tam, jakie są formy prowadzenia, opodatkowania, różne takie podstawowe rzeczy, które są przydatne przy prowadzeniu działalności gospodarczej. My ze swojej strony oferujemy wszechstronną pomoc przy wypełnianiu wniosków.*⁴⁹
- *Robiliśmy kiedyś w 2007 r. szkolenia na zewnątrz, ABC przedsiębiorczości, okazało się, że to szkolenie dla beneficjentów nie miało jakiejś informacji konkretnej, dlatego organizujemy je teraz tutaj wewnątrz urzędu - szkolenia dwukrotne. Pierwsze to jest z zasad dotacji i wypełnianie wniosku. Drugie szkolenie to już dla beneficjentów, którzy otrzymali dotację, szkolenie pt. „Zasady rozliczania dotacji”.*⁵⁰

W ramach pozafinansowego wsparcia świadczone są również usługi doradców zawodowych, którzy pomocni są na etapach poprzedzających złożenie docelowego wniosku o wsparcie finansowe. Rolą doradców zawodowych jest przede wszystkim pomoc w określeniu możliwości i obszaru, w którym osoba bezrobotna mogłaby podjąć starania o dotację na rozpoczęcie działalności:

- *Pomoc i wsparcie pozafinansowe świadczone przez doradców zawodowych polega na pomocy osobom bezrobotnym poprzez przybliżenie zagadnień związanych z rynkiem pracy, pomocy w sporządzeniu wniosku o dotację z PUP, ocenie predyspozycji, w tym głównie predyspozycji przedsiębiorczych, ocenie posiadanego wykształcenia i doświadczenia zawodowego w korelacji z zakresem planowanej działalności, w razie potrzeby ukierunkowaniu osoby bezrobotnej na potrzebę uzyskania kwalifikacji.*⁵¹
- *Są jeszcze inne pozafinansowe szkolenia, są to testy i rozmowy kwalifikacyjne z doradcą zawodowym. Wszystkie osoby przechodzą te testy. Poza tym my stosujemy jeszcze Kluby Pracy. Raczej mężczyźni brali udział w Klubie Pracy. Oprócz Klubu Pracy stosujemy jeszcze inne zajęcia aktywizacyjne. To dla tych osób, które wymagają takiego niewielkiego wsparcia.*⁵²

5.8 Udział kobiet w programach pomocowych

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o określenie, jaki odsetek kobiet, które otrzymały wsparcie finansowe na rozpoczęcie działalności, skorzystało ze szkoleń, doradztwa i innych form wsparcia pozafinansowego wśród wszystkich pobierających dotacje. Z informacji uzyskanych w trakcie wywiadów wynika, że w równym stopniu korzystają z takiego wsparcia kobiety i mężczyźni. Odpowiedzi są zatem podobne do sformułowanych w poprzednim pytaniu, w którym wskazywano na obowiązkowe i pozaobowiązkowe szkolenia. Liczba uczestniczących kobiet w danym szkoleniu zależy po prostu od ich liczby wśród ogólnej liczbie beneficjentów:

- *Wszystkie osoby bezrobotne, które ubiegają się u nas o dotację, muszą przejść szkolenie w US. Organizowaliśmy też z naszych środków szkolenie ABC przedsiębiorczości – to były kursy 3 lub 4 dniowe, korzystali wszyscy bezrobotni.*⁵³

⁴⁹ Gryfice.

⁵⁰ Goleniów.

⁵¹ Szczecinek.

⁵² Świdwin.

⁵³ Gryfice.

- *Nie ma takich osób, które nie otrzymałyby takich wsparć od nas. Pierwsza sprawa to jest doradca zawodowy, później każda osoba przechodzi szkolenie ABC przedsiębiorczości, niektóre osoby jakieś dodatkowe szkolenia przechodzą - korzystają z tego.*⁵⁴

W dalszej części zapytano respondentów, czy istnieje **zależność pomiędzy korzystaniem z różnych form wsparcia (finansowe i pozafinansowe), a czasem prowadzenia przez beneficjentów działalności gospodarczej**. Respondenci nie byli zgodni w tej kwestii. Nie ulega wątpliwości, że takie szkolenia są bardzo potrzebne. Z doświadczeń części urzędników wynika, że w wielu przypadkach istnieje taka korelacja (np. Drawsko Pomorskie), inni natomiast mówią o jej braku (np. urzędnicy z Białogardu):

- *I tak i nie. Bo te osoby, które chcą prowadzić działalność gospodarczą, to te informacje, które dostają od nas dodatkowe, to wykorzystują. A te osoby, które nie do końca są przekonane o tym, co robią, to po prostu te osoby po roku czasu likwidują tą działalność.*⁵⁵
- *Tak istnieje ścisła zależność. Po szkoleniach osoby są obeznane, jeśli chodzi o poruszanie się po rynku pracy, w ZUS-ie czy w Urzędzie Skarbowym.*⁵⁶

Respondenci mieli problem z jednoznaczną oceną tej zależności. Kłopoty z odpowiedzią na powyższe pytanie wynikają m.in. z faktu, że, jak argumentują, nie chodzi tu tylko i wyłącznie o statystyczne zestawienia, ale o zaangażowanie konkretnej jednostki (beneficjenta) w całe przedsięwzięcie:

- *Nie ma takiej możliwości, żeby wysnuć jakąkolwiek opinię. Te sprawy bardzo mocno zmieniają się w czasie. Sprowadza się to do człowieka, a nie do wsparcia, jakie od nas otrzymał. Są osoby, które miały super pomysł i ten biznes im nie wyszedł, a są osoby, nad którymi postawiliśmy krzyżyk i rozkręciły wspaniałe interesy. Kluczowe są predyspozycje danej osoby do prowadzenia działalności gospodarczej.*⁵⁷

5.9 Problemy w zakresie realizacji wsparcia finansowego i pozafinansowego

W dalszej części wywiadu zapytano o problemy związane z realizacją wsparcia finansowego i pozafinansowego. **Około połowa respondentów nie dostrzega takich problemów.** To, co może się wydawać kłopotliwe dla beneficjentów, to zrozumienie zapisów umowy, ale zwykle rozwiązuje się takie trudności indywidualnie i natychmiast:

- *Problemy raczej tutaj nie napotykam. Ewentualnie problematyczne jest zrozumienie zapisów umowy, jeżeli chodzi o rozliczanie się z otrzymanych środków. Często osoby, które otrzymują środki, myślą wszelkie terminy, które są zawarte w umowie.*⁵⁸
- *Wydaje mi się, że osoby bezrobotne bardzo poważnie podchodzą do podpisanej umowy, do rozliczania się z urzędem. Kłopotów mamy bardzo mało. Rzadko się zdarza, aby były rozwiązywane umowy, bo pomysł nie został zrealizowany i nie miał szansy na rozwój. Staramy się, by ta procedura przyznawania środków finansowych była na tyle precyzyjna, by otrzymały to wsparcie osoby, które zrobią z niego pożytek.*⁵⁹

⁵⁴ Sławno.

⁵⁵ Goleniów.

⁵⁶ Drawsko Pomorskie.

⁵⁷ Łobez.

⁵⁸ Kołobrzeg.

⁵⁹ Police.

Respondenci, którzy jednak **wskazywali na pojawiające się problemy, mówili przede wszystkim o ograniczonych środkach finansowych, o trudnościach z rozliczaniem środków przez beneficjentów** i ogólnym porozumieniem się z wnioskodawcami w zakresie zrozumiałości treści zawieranych umów:

- *Problemy są. Pierwszy to jest ograniczona kwota, jaką dysponujemy. Drugi to podejście niektórych osób do tych pieniędzy. Trudności w porozumiewaniu się beneficjentami – część to rozumie, a część niestety nie, a nie wszystkim można te pieniądze dać.*⁶⁰
- *Są to problemy związane z rozliczaniem środków, z dotrzymywaniem terminów rozliczania, dostarczania do urzędu wszystkich niezbędnych dokumentów. Wiele osób ma problemy z tym, żeby czytać umowę i pamiętać o tym, o czym im mówimy.*⁶¹

Mówiąc o przyczynach powyższych problemów wskazywano najczęściej na **niskie kompetencje beneficjentów, ich brak wiedzy i doświadczenia**. Niektórzy respondenci wskazywali również na brak należytego i racjonalnego zaplanowania poszczególnych etapów przedsięwzięcia:

- *Brak podstawowej wiedzy z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej. Nieumiejętność odnalezienia się w nowej roli, jako właściciela firmy.*⁶²
- *Generalnie ludzie porywają się na działalności handlowe i później jest problem z lokalem, bo nie mają lokalu. Są osoby, które później rezygnują z tego jeszcze przed wypłatą środków. Są osoby, które rezygnują przed podpisaniem umowy, bo nie mają poręczycieli.*⁶³

5.10 Przedsiębiorczość kobiet – problemy, zagrożenia i szanse związane z dotacjami

Największym zagrożeniem dla realizacji wsparcia finansowego (dotacji) dla kobiet jest ich brak wiary we własne możliwości. Z drugiej strony część badanych przyznaje, że to właśnie kobiety są grupą, która o wiele lepiej radzi sobie z poruszaniem się w gąszczu urzędowych przepisów.

- *Obawa przed odpowiedzialnością, obawa przed kierowaniem. Jest grupa kobiet, która bez względu na wiek kroczy do przodu mocno, ale jest część, która się obawia tworzenia miejsc pracy. Przebojowość kobiet jeszcze jest za mała w porównaniu do mężczyzn.*⁶⁴
- *Najmniejszy problem mamy z kobietami. Potrafią odnaleźć się w urzędowych sprawach, więc tutaj wiedzą, czego chcą i potrafią bez problemu pójść i zarejestrować działalność. Potrafią czytać te wszystkie warunki i umowy. Problemu z kobietami nie ma.*⁶⁵

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o propozycje, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla wzrostu przedsiębiorczości kobiet w regionie. Wielu respondentów nie potrafiło podać przykładów konkretnych rozwiązań, wskazując na lokalną specyfikę problemów lub po prostu brak polityki urzędu w tym zakresie:

- *My jesteśmy specyficznym powiatem, działamy na terenie miejsko-wiejskim. Powoduje to problem u osób, z chociażby samym dojazdem do większych miejscowości. Sukcesem jest wycią-*

⁶⁰ Sławno.

⁶¹ Łobez.

⁶² Kołobrzeg.

⁶³ Pyrzyce.

⁶⁴ Sławno.

⁶⁵ Kołobrzeg.

*gnięcie kobiet z tego bezrobocia. Ale takich złotych środków nie mam, nie wiem, nie potrafię odpowiedzieć.*⁶⁶

- *Ja takiego jeszcze nie mam. Mamy taki pomysł zrobiony, ale będziemy go dopiero rozważać. Bo każda komórka, szkolenia, pracy interwencyjne, dotacje, każdy ma zebrać jak najwięcej informacji, co można by jeszcze zrobić, aby poprawiać naszą sytuację. I dopiero będziemy coś układać.*⁶⁷

Spośród zarejestrowanych wypowiedzi można jednak wnioskować, że **głównym narzędziem poprawy przedsiębiorczości wśród kobiet powinna być większa aktywność animatorów życia społeczno-gospodarczego regionu**. Chodzi tu np. o WUP oraz jednostki pozarządowe, stowarzyszenia, które mogłyby stać się miejscem spotkań i konsultacji dla zainteresowanych kobiet:

- *Na pewno UP nie wymyśli tutaj nic nowego, bo jesteśmy zamknięci ustawą. Natomiast wszystkie jednostki pozarządowe, stowarzyszenia, to jest klucz dla kobiet na otwarcie się na rynek pracy, na otworzenie działalności gospodarczej, zdobywania śmiałości i wiedzy w tym zakresie. Kobiety muszą wyjść do ludzi, mieć spotkania, kursy. Ale to bardzo powoli idzie w tym kierunku, aby zmienić działania kobiet.*⁶⁸
- *W Kołobrzegu moim zdaniem powinna być otwarta instytucja, która zajmowałaby się wspieraniem przedsiębiorczości, gdzie ten przedsiębiorca mógłby uzyskać informacje, z jakich środków może korzystać, bezpłatne porady prawne, bezpłatne księgowe. To przede wszystkim dla tych mikro przedsiębiorców, których w pierwszym roku prowadzenia działalności gospodarczej nie stać na profesjonalnego księgowego, to powinni mieć tutaj umożliwione takie bezpłatne usługi. Co prawda u nas jest punkt konsultacyjny, który jest otwarty raz w tygodniu od 9 do 13. Ale przydałby się typowo stacjonarny punkt.*⁶⁹

Zwracano również uwagę na konieczność dzielenia przez kobiety obowiązków zawodowych z rolami domowymi (matki, żony) i związane z tym utrudnienia w podejmowaniu decyzji związanych z przedsiębiorczością. Gdyby pojawiły się jednak instytucje pomagające kobietom, np. w opiece nad dziećmi, z pewnością więcej byłoby zainteresowanych takimi obszarami aktywności zawodowej:

- *Konkretny projekt skierowany tylko dla kobiet, gdzie one mogłyby skorzystać z takiej dotacji. Gdzie byłaby dodatkowa pomoc dla tych kobiet, np. opieka nad dziećmi. To w jakiś sposób podniosłoby tę przedsiębiorczość, bo też dużo kobiet po prostu rezygnuje z tego powodu, że mają małe dzieci.*⁷⁰

Ostatnią kwestią poruszoną w rozmowie z przedstawicielami poszczególnych urzędów była prośba o określenie mocnych i słabych stron udzielanego wsparcia finansowego dla przedsiębiorczych kobiet.

Do mocnych stron zaliczono przede wszystkim to, że same mogą stworzyć sobie miejsca pracy. Często po okresach absencji na tym rynku, związanych np. z opieką nad dzieckiem, powracają dzięki temu do życia zawodowego. Prowadząc własną działalność, mogą sobie regulować czas pracy - mogą pogodzić pracę z domem. Ponadto, jak zauważają niektórzy, kobiety są lepiej zorganizowane i zdeterminowane. **Do słabych stron zaliczono tutaj czasem zbyt niskie kompetencje kobiet w zakresie finansów oraz problemy z łączeniem różnych sfer życia** (np. opieki na dziećmi)

⁶⁶ Stargard Szczeciński.

⁶⁷ Pyrzyce.

⁶⁸ Sławno.

⁶⁹ Kołobrzeg.

⁷⁰ Białogard.

ze z sferą zawodową, wymagająca w tym przypadku sporego zaangażowania. Generalnie jednak respondenci są zdania, że więcej jest silnych stron takiego wsparcia niż słabych:

- *Mocne: to są takie, że kobiety, jeśli już mają działalność, to rzadziej niż mężczyźni ją likwidują. Przemyślenia do założenia firmy są dłuższe, ale bardziej trafne. Słabsze strony: często sprawa ekonomii nie siedzi w głowie tak mocno, jak powinna. Kobiety różnie podchodzą do tego. Powinna bardziej ekonomia przemawiać do prowadzenia firmy. Kobiety mają za dobre serca i często firmy dużo na tym tracą.*⁷¹
- *Mocną stroną jest to, że ta kobieta stwarza dla siebie stanowisko pracy i ma założoną rodzinę, to może dostosować godziny pracy do swoich potrzeb. Jest większa możliwość, że utrzyma się na tym rynku, jako przedsiębiorca, aniżeli jako osoba pracująca. Słabe strony to brak możliwości pozostawienia dziecka pod profesjonalną opieką. To z pewnością też odstrasza kobiety.*⁷²

5.11 Podsumowanie

Dla wszystkich respondentów w przyznawaniu dotacji najważniejsza jest procedura formalna. Proces przyznawania środków angażuje niemal we wszystkich urzędach od 2 do 5 pracowników, stanowiących komisję do oceny powyższych wniosków. Przy ocenie, komisja zwraca uwagę przede wszystkim na wartość samego przedsięwzięcia, czyli stopień przygotowania go przez beneficjenta od strony biznesowej oraz na cechy beneficjenta - stopień jego przygotowania do prowadzenia działalności, kwalifikacje, doświadczenie. W większości urzędów złożone wnioski rozpatrywane są pozytywnie.

Zdecydowana większość urzędów narzeka na niewystarczające środki na dotacje dla osób bezrobotnych, którymi aktualnie dysponują. Prawie w każdym z urzędów zainteresowanie tymi datacjami systematycznie wzrasta, przekraczając tym samym możliwości finansowe urzędów. Spośród najczęściej wskazywanych działań na zwiększenie puli środków na dotacje wymieniano starania o dostępne środki unijne (np. aplikowanie w konkursach EFS) oraz korzystanie z rezerw ministra.

Głównym powodem odrzucania wniosków są przed wszystkim uchybienia czysto formalne lub merytoryczne. Chodzi tu m.in. o niekompletność wniosków, brak przygotowania wnioskodawcy, brak kwalifikacji i wykształcenia oraz ryzyko związane z uruchomieniem takiej działalności. Jeśli chodzi o procedurę odwoławczą w stosunku do odrzuconych wniosków, to w żadnym z urzędów nie przewiduje się takiego postępowania.

Najczęściej o dotacje ubiegają się mężczyźni, osoby z wykształceniem średnim bądź zasadniczym zawodowym, w średnim wieku (30-50 lat), posiadające już określony staż pracy – zwykle 5-10 lat. Trzeba jednak zaznaczyć, iż przewaga mężczyzn nie jest znacząca. Wielu respondentów wskazało na nieznaczną różnicę, a niektórzy nawet sugerowali, że zbliża się ona do 50%.

Większość urzędników nie potrafiła odpowiedzieć na pytanie, ile spośród złożonych przez kobiety wniosków zostało pozytywnie rozpatrzonych. Respondenci, którzy dysponowali takimi zestawieniami, wykazali, że w ubieganiu się o dotacje kobiety okazują się bardzo skuteczne. Niewielki procent wniosków jest

Proces przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej

Ocena puli dostępnych środków na dotacje

Powody odrzucania wniosków o dotacje na uruchomienie działalności gospodarczej

Profil społeczno-demograficzny osób ubiegających się o dotację

Kobiety jako beneficjentki

⁷¹ Sławno.

⁷² Kołobrzeg.

odrzućcany.

Kobiety najczęściej aplikują o uruchomienie działalności w następujących branżach: fryzjersko-kosmetyczna, działalność handlowa, gastronomiczna, pośrednictwo ubezpieczeniowe i finansowe, krawiectwo, ogrodnictwo, rekreacja i zdrowie, usługi projektowe i w zakresie reklamy, usługi księgowe, kancelarie adwokackie również opieka nad dziećmi.

We wszystkich gminach prowadzony jest systematyczny monitoring działalność firm przez okres 12 miesięcy. Efektywność udzielanych dotacji jest stosunkowo wysoka. Najwyższy wskaźnik efektywności uzyskiwany jest w pierwszym roku prowadzenia działalności, w kolejnych latach stopniowo spada wraz ze zniesieniem obowiązku nadzoru nad beneficjentem.

Wsparciem pozafinansowym, praktykowanym we wszystkich urzędach, jest lub jeszcze do niedawna było skierowanie osoby pobierającej dotację na szkolenie z zakresu przedsiębiorczości ABC. Niektóre urzędy starają się dostosować ofertę szkoleń indywidualnie do potrzeb beneficjentów. W tym celu albo organizują szkolenia wewnątrz urzędu, albo też współpracują z innymi podmiotami, np. z urzędem skarbowym. W ramach pozafinansowego wsparcia świadczone są również usługi doradców zawodowych, którzy pomocni są na etapach poprzedzających złożenie docelowego wniosku o wsparcie finansowe.

Z informacji uzyskanych w trakcie wywiadów wynika, że w równym stopniu korzystają z takiego wsparcia kobiety i mężczyźni. Z doświadczeń części urzędników wynika, że w wielu przypadkach istnieje zależność pomiędzy korzystaniem z różnych form wsparcia (finansowe i pozafinansowe), a czasem prowadzenia przez beneficjentów działalności gospodarczej, ale nie stanowi to ogólnej zasady.

Okolo połowa respondentów nie dostrzega problemów w realizacji wsparcia. Do głównych problemów urzędnicy zaliczyli ograniczone środki finansowe, trudności z rozliczaniem środków przez beneficjentów i ogólne porozumienie się z wnioskodawcami w zakresie zrozumiałości treści zawieranych umów ze względu na niskie kompetencje beneficjentów, ich brak wiedzy i doświadczenia.

Największym zagrożeniem dla realizacji wsparcia finansowego (dotacji) dla kobiet jest ich brak wiary we własne możliwości. Z drugiej strony część badanych przyznaje, że to właśnie kobiety są grupą, która o wiele lepiej radzi sobie z poruszaniem się w gąszczu urzędowych przepisów.

Głównym narzędziem poprawy przedsiębiorczości wśród kobiet powinna być większa aktywność animatorów życia społeczno-gospodarczego regionu. Chodzi tu np. o WUP oraz jednostki pozarządowe, stowarzyszenia, które mogłyby stać się miejscem spotkań i konsultacji dla zainteresowanych kobiet.

Do mocnych stron zaliczono przede wszystkim to, że same mogą stworzyć sobie miejsca pracy i godzić życie rodzinne z zawodowym. Do słabych stron zaliczono zbyt niskie kompetencje kobiet w zakresie finansów i czasem problemy z łączeniem różnych sfer życia. Generalnie jednak respondenci są zdania, że więcej jest silnych stron takiego wsparcia niż słabych.

Efektywność udzielonego wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej

Programy pomocowe związane z rozwojem przedsiębiorczości

Udział kobiet w programach pomocowych

Problemy w zakresie realizacji wsparcia finansowego i pozafinansowego

Przedsiębiorczość kobiet – problemy, zagrożenia i szanse związane z dotacjami

6 Analiza wyników badań jakościowych (IDI) przedsiębiorczych kobiet, które otrzymały dotacje na prowadzenie działalności gospodarczej

6.1 Profil społeczny kobiet oraz determinanty prowadzenia działalności gospodarczej w oparciu o otrzymane dotacje

Pierwszą z kwestii poruszonych w trakcie wywiadów była prośba o ogólną charakterystykę społeczno-demograficzną respondentki. Chodziło tu o określenie profilu przedsiębiorczych kobiet uwzględniającego ich wykształcenie, zawód, wiek, staż pracy, miejsce zamieszkania.

Wśród przedsiębiorczych kobiet zdecydowanie przeważały osoby dobrze wykształcone. Niemal w równych częściach badaną grupę reprezentują kobiety z wykształceniem wyższym oraz średnim. W przypadku osób, które zadeklarowały posiadanie wykształcenia średniego w większości przypadków wymieniano zawody techniczne: technik handlowiec, gastronom, ekonomista. W grupie tej znalazły się również dwie fizjoterapeutki oraz jedna położna. Wśród respondentek z wykształceniem wyższym zdecydowanie najwięcej jest absolwentek uczelni ekonomicznych (kierunki: ekonomia, rachunkowość, zarządzanie). Pojedyncze odpowiedzi to prawo oraz socjologie. W całej badanej populacji, tylko jedna z badanych zadeklarowała wykształcenie zawodowe oraz jedna niepełne średnie.

Zdecydowanie najliczniejszą grupę kobiet stanowią respondentki w wieku średnim między 30 – 45 lat. Potwierdza to charakterystyczne prawidłowości dla rynku pracy, zgodnie z którymi, jak podaje GUS, największą mobilnością zawodową i inicjatywą charakteryzują się osoby w wieku do 44. roku życia. Ani jedna z badanych nie zadeklarowała niższego wieku, powyżej tej granicy znalazło się kilka kobiet (N=4), przy czym najstarsza osoba liczyła w chwili przeprowadzania wywiadu 62 lata.

Wszystkie badane posiadają już określony staż pracy, najczęściej mieszczący się w przedziale 10-20 lat. Najniższy, zadeklarowany okres doświadczenia zawodowego to 3 lata. Około 20% badanych stanowią mieszkanki Szczecina, pozostałe reprezentują inne miasta badanych obszarów, najliczniej Gryfice i Goleniów.

Kolejne z zagadnień dotyczyło wskazania czynników, którymi kierowały respondentki decydując się na prowadzenie działalności gospodarczej. Ich motywacja może mieć charakter czysto indywidualny, związany z potrzebami konkretnej jednostki (potrzeba osiągnięć, niezależności, władzy), ale może również wynikać z uwarunkowań zewnętrznych, takich jak aktualne zapotrzebowanie rynku na określone zawody, brak innych możliwości znalezienia zatrudnienia (tzw. motywacje negatywne) oraz wpływów społecznych, czy nawet kulturowych.

Niemal wszystkie respondentki prowadzą działalność samodzielnie. Sporadycznie wspierane są przez rodzinę, najczęściej męża:

- *Mąż mi pomaga, bo nie zawsze mogę do klienta dojechać, bo mam dziecko i czasem trzeba się nim zająć i mąż często w dokumentach mi pomaga⁷³.*

Zdecydowanie **najliczniejsze grono badanych prowadzi swoją firmę w okresie od 3 do 5 lat.** Sporadycznie ten okres przekracza 10 lat. Była również wypowiedź wskazująca na kilkakrotne zakładanie firmy lub też okresowe zawieszanie działalności, np. w sezonie zimowym.

Blisko 80% respondentek określiło zasięg działalności firmy, jako lokalny. Pozostałe wskazywały na obszar województwa, tylko jedna respondentka mówiła o zasięgu krajowym.

⁷³ Region koszaliński, wywiad nr 9.

Respondentki pytane o sektor działalności zdecydowanie najliczniej wskazywały usługi. Trudno jednoznacznie wskazać, jakie branże są najchętniej wybierane, gdyż odpowiedzi były zwykle pojedyncze. Jedynie branża gastronomiczna, turystyczna, handel oraz kwaciarstwo wskazane zostały więcej niż jeden raz. Pozostałe to: okulistyka, fizykoterapeuta, usługi prawnicze, biuro rachunkowe, budowlano-ogrodnicza, opakowania, nieruchomości, marketing, elektryczna, finanse, strzyżenie psów.

Profil przedsiębiorczej kobiety, która uruchomiła własną działalność dzięki dotacjom z urzędu pracy, najlepiej opisują następujące cechy: kobieta wykształcona, stosunkowo młoda, ale ze sporym doświadczeniem zawodowym oraz mieszkanka dużego miasta. Firmę prowadzi samodzielnie, przynajmniej od 3 lat do 5 lat.

Przedsiębiorcze kobiety to niekoniecznie kosmetyczki i fryzjerki, jak mogłoby się wydawać na podstawie informacji wskazywanych w trakcie rozmów z przedstawicielami urzędów pracy. Zapewne najwięcej wniosków o dotacje jest składanych w tych branżach, ale beneficjentki, które pozostają na rynku dłużej niż przewidują to zapisy umowy o wsparcie finansowe, okazują się reprezentować jednak inne sektory, niż kosmetyczno-fryzjerskie. Jak widać więc, przedsiębiorczość kobiet jest wyraźnie skorelowana z ich wykształceniem.

Do najczęstszych powodów, które skłoniły respondentkę do uruchomienia własnej działalności należy brak możliwości znalezienia pracy. Bezrobocie to spowodowane było różnymi okolicznościami, wśród których wymieniano czynniki zewnętrzne, jak np. likwidacja zakładu oraz wewnętrzne – kłopoty w porozumieniu się z przełożonymi:

- *Moja poprzednia firma z przyczyn ekonomicznych zniknęła z rynku. Firma zlikwidowana została.*⁷⁴
- *Ze względu na napięte stosunki z dyrekcją szkoły*⁷⁵.

Pojedyncze kobiety wskazywały również na potrzebę usamodzielnienia się, chęć rozwoju zawodowego oraz nienormowany czas pracy. Były również dwie respondentki akcentujące możliwość przejścia interesu rodzinnego lub jego rozwinięcie:

- *Ze względów finansowych, a poza tym jest to przedłużenie działalności rodziców.*⁷⁶
- *Moja teściowa miała kwaciarnię. Trochę sobie u niej dorabiałam. Spodobało mi się i to przejęłam.*⁷⁷

Można więc powiedzieć, że zdecydowana większość kobiet w swoich decyzjach o założeniu firmy motywowana była przez negatywne wnioski dotyczące postrzegania swoich rynkowych szans na znalezienie zatrudnienia. Sporadycznie motywacje były pozytywne, a więc wynikające z potrzeby samo-realizacji, większego poczucia sprawstwa, władzy niż wówczas, gdy pracowały zatrudnione w innej instytucji.

6.2 Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne

Jednym z najistotniejszych zagadnień podjętych w ramach badań była prośba o ocenę systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne. W pierwszym z pytań tego bloku

⁷⁴ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

⁷⁵ Region m. Szczecin, wywiad nr 20.

⁷⁶ Region stargardzki, wywiad nr 8.

⁷⁷ Region koszaliński, wywiad nr 4.

problemowego poproszono respondentki o wskazanie, na jakie trudności napotkały w trakcie podjęcia decyzji o założeniu firmy bądź w trakcie jej uruchamiania, które blokowały powstanie firmy.

Niemal **wszystkie kobiety zgodnie przyznały, że takowych problemów nie było**. W pojedynczych wypowiedziach pojawiły się takie wskazania, zwykle związane z czasem oczekiwania na uruchomienie środków oraz koniecznością osiągnięcia dodatkowych uprawnień, aby prowadzić firmę:

- *Czekałam dość długo na pieniądze.*⁷⁸
- *Osiągnięcie uprawnień.*⁷⁹

W drugim z pytań poproszono natomiast o wskazanie, czy **po ustaniu warunków preferencyjnych, napotyka respondentka na problemy, które utrudniają funkcjonowanie firmy. Okazuje się, że podobnie, jak w pytaniu poprzednim, takich problemów raczej nie ma**. Trzeba jednak zauważyć, że stopień zgodności opinii jest zdecydowanie mniejszy. W badanej grupie pojawiło się bowiem kilka negatywnych opinii. Najczęściej dotyczą spraw finansowych - wysokich opłat (ZUS, podatki) oraz nadmiernej biurokracji:

- *Najgorszy jest ZUS dla takiej jednoosobowej firmy. Moim zdaniem to powinno być jakoś inaczej naliczane, ale to nie moja działka.*⁸⁰
- *Kiedyś te warunki były bardziej korzystniejsze a teraz tylko pożyczki można dostać, kiedyś dofinansowania bezzwrotne.*⁸¹

W związku z odnotowywanymi trudnościami zapytano o rozwiązania, które mogłyby ułatwić prowadzenie firmy przez respondentkę. W tym pytaniu pojawiła się dość duża rozbieżność wypowiedzi. Tylko nieliczne respondentki stwierdziły, że takich trudności nie ma. Spośród wymienianych, najczęściej wskazywano na zmniejszenie kosztów pracy, chodzi szczególnie o opłaty na poczet ZUS-u. Pojawiały się również uwagi dotyczące lepszych warunków lokalowych, poprawienie działań promocyjnych i marketingowych:

- *No na pewno własny lokal i z drugiej strony powinnam też pomyśleć o dotacji w sensie dofinansowania do kilku urzędzeń. Sprzęt.*⁸²
- *(...) płatności ZUS-owskie, inflacja, wszystko drożeje.*⁸³

Kolejny z tematów dotyczył informacji na temat tego, **czy przed uruchomieniem działalności gospodarczej respondentka posiadała wiedzę na temat wsparcia** finansowego i pozafinansowego przeznaczonego dla przedsiębiorczych kobiet. Deklaracje badanych pozwalają stwierdzić, że około połowa badanych dysponowała pewną wiedzą w tym zakresie. Zwykle były to informacje zaczerpnięte z Internetu, mediów lub też zdobyte w trakcie prowadzonych szkoleń:

- *Tak, dlatego że przed założeniem firmy miałyśmy szkolenie.*⁸⁴

⁷⁸ Region stargardzki, wywiad nr 7.

⁷⁹ Region szczeciński, wywiad nr 11.

⁸⁰ Region koszaliński, wywiad nr 4.

⁸¹ Region m. Szczecin, wywiad nr 20.

⁸² Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

⁸³ Region koszaliński, wywiad nr 9.

⁸⁴ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

- *Tak, informacje z Internetu w prasie ogólnie mediach. Uczestniczyłam w szkoleniu na temat funduszy unijnych.*⁸⁵

Połowa badanych taką wiedzą wcześniej nie dysponowała, ale niejednokrotnie dzięki pomocy urzędników zdobyły potrzebne informacje:

- *Nie posiadałam żadnej informacji, sama je znalazłam w urzędzie pracy, dostałam książkę, żeby poczytać o tym.*⁸⁶

6.3 Ocena procesu przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej

Respondentki zapytane o starania dotyczące uzyskania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej w zdecydowanej większości podjęły tylko jedną próbę, która od razu zakończyła się sukcesem. Wśród badanych kobiet dokładnie sześć wskazało na kilkakrotne przystępowanie do konkursu. Najczęściej wskazywanym powodem oddalenia wniosku była zbyt mała pula środków, którymi dysponował w danym momencie urząd.

Blisko 2/3 wszystkich badanych oceniło dobrze sposób przyznawania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Zwykle respondentki argumentowały, że taka dotacja to szansa, bez której ich aktywność na rynku pracy byłaby w takiej formie niemożliwa:

- *Dobrze, człowiek ten biznesplan się męczy z nim, ale jak już się złoży papiery i przejdzie, to jest dobrze. Nigdy wcześniej tego nie pisałam, więc myślałam, że będzie trudniej.*⁸⁷
- *Ja oceniam dobrze, z tym, że ja się starałam o dotację w Policach, ponieważ tutaj również jestem zameldowana, tutaj w ogóle nie miałam żadnych kłopotów. Wszystko sprawnie przebiegło. Pomysł się spodobał i tak naprawdę nie było żadnych problemów.*⁸⁸

Nieliczne z badanych, które oceniły ten aspekt negatywnie, wskazywały na zbyt długi czas oczekiwania na środki oraz złe przygotowanie respondentki przez urząd do złożenia wniosku:

- *Źłe, długi czas oczekiwania na pieniądze, musiałam interweniować w tej sprawie u starosty.*⁸⁹
- *Były bezsensowne rozliczenia faktur, co do złotówki, a ceny się zmieniały cały czas, więc w projekcie była kwota jakaś, a ona się z czasem zmieniła zanim zakupiłam tę rzecz.*⁹⁰
- *Średnio, wcześniejsze szkolenia mało treściwe, takie ogólne i źle prowadzone.*⁹¹

W dalszej części wywiadu zapytano, **czy respondentka uruchomiłaby firmę, gdyby nie uzyskała dotacji** na rozpoczęcie działalności. **Dokładnie połowa badanych nie byłaby w stanie uruchomić firmy** bez zewnętrznego wsparcia finansowego. Druga grupa respondentek, które mimo wszystko podjęłyby starania o prowadzenie własnej firmy, zrobiłyby to w zdecydowanie mniejszym zakresie. Jak mówiły, miałyby bardzo duże braki dotyczące wyposażenia i towaru:

⁸⁵ Region m. Szczecin, wywiad nr 2.

⁸⁶ Region koszaliński, wywiad nr 9.

⁸⁷ Region koszaliński, wywiad nr 9.

⁸⁸ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

⁸⁹ Region stargardzki, wywiad nr 7.

⁹⁰ Region m. Szczecin, wywiad nr 2.

⁹¹ Region szczeciński, wywiad nr 11.

- *No na pewno, bo ja z tego urządzenia zakupiłam. Ale byłoby trudniej.*⁹²
- *Powiem szczerze, że potrzebowałam tych pieniędzy, żeby sobie po prostu kupić nowe meble i wyposażenie. Obiekt miałam, samochód też. Po prostu chciałam coś odnowić, dlatego potrzebowałam tego wsparcia finansowego. Potrzebowałam odnowić obiekt, który już istniał.*⁹³
- *Tak, aczkolwiek byłoby mniej towaru w sklepie / nie musiałam jej oddawać i przetrzymać dwa lata, co było bodźcem, żeby sobie musieć poradzić.*⁹⁴

Respondentki na pytanie o bariery pojawiające się w trakcie ubiegania się o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej, **z reguły nie napotkały na żadne przeszkody**, podkreślając sprawność i szybkość załatwienia sprawy. Negatywne opinie były sporadyczne i najczęściej dotyczyły nadmiernej biurokracji – jak to określiły respondentki - „papierologii”:

- *No myślę, że na tamten czas, nie wiem jak jest teraz, ale urzędnicy byli mało doinformowani, bo jeżeli ja otwieram bar gastronomiczny i ona mi mówi, że ja mam przynieść umowy podpisane z klientami, którzy się będą u mnie stołować, no to jest porażka.*⁹⁵

W kolejnym pytaniu poproszono o opinię na temat korzystania przez respondentki z form wsparcia pozafinansowego. **Ponad połowa badanych nie brała udziału w żadnych kursach i szkoleniach, które mogłyby pomóc w prowadzeniu firmy.** Pozostałe uczestniczyły w różnego typu przedsięwzięciach, głównie był to kurs przedsiębiorczości ABC oraz kursy w urzędzie skarbowym:

- *Tak, to przed uruchomieniem, ale właśnie po uruchomieniu nic się u mnie nie działo. Mam też do siebie pretensje, bo tak jakby wpadłam w ten wir pracy, jako działalność jednoosobowa i to są usługi, więc muszę być wśród klientów i to jest ten problem, że nie mogę działać na zewnątrz.*⁹⁶

6.4 Wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy

Kolejnym z zagadnień poruszonych w badaniach była prośba o ocenę wpływu integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy. Chodziło tu o uchwycenie czynników ułatwiających oraz utrudniających przedsiębiorczość, a które pojawiły się jako rezultat akcesji Polski do UE.

Ponad połowa badanych ocenia pozytywnie wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy. Argumentując, respondentki wskazywały najczęściej na dofinansowanie w postaci dotacji unijnych związane z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Mowa tu zarówno o środkach na jej rozwój oraz możliwości doskonalenia zawodowego (szkolenia, kursy) z unijnych programów. Respondentki wskazywały również na udoskonalenie systemu obsługi patentów, większą przejrzystość przepisów:

- *No, dlatego pojawiły się różne możliwości a propos środków unijnych, szkoleń. Może powinno to być bardziej jeszcze rozpropagowane.*⁹⁷

⁹² Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

⁹³ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

⁹⁴ Region koszaliński, wywiad nr 1.

⁹⁵ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

⁹⁶ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

⁹⁷ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

- *Sprzyja, łatwiej jest dziś niż kiedyś, bo jest inny sposób rejestracji, w jednym okienku można załatwić wszystko i jest lepszy przepływ informacji oraz przejrzystość przepisów, choć to mogłoby być jeszcze lepsze i koszty pracownicze.*⁹⁸

Wśród badanych znalazły się również kobiety, dla których integracja z UE nie ma żadnego znaczenia lub jest postrzegana negatywnie. Takie głosy były jednak sporadyczne. Respondentki wskazywały najczęściej na lokalność firmy:

- *Akurat u mnie nie ma to żadnego wpływu. Nie odczuwam tego.*⁹⁹
- *Utrudnia, nie wiem, tak mi się wydaje, bo dzięki UE mamy wyższe ceny na półkach. Trudno powiedzieć.*¹⁰⁰

6.5 Programy pomocowe związane z rozwojem przedsiębiorczości w ocenie badanych kobiet

Prawie żadna z badanych nie odnotowała barier w korzystaniu z różnych form wsparcia. Pojedyncze respondentki podawały przykłady utrudnień związane najczęściej z warunkami formalnymi, których nie spełniały w ramach konkretnej dotacji:

- *Raz interesowałam się dotacjami z UE i żadnych szans nie miałam na to wsparcie, bo chciałam kupić lepszą maszynę.*¹⁰¹
- *Tak, bo chciałam znaleźć jeszcze jakieś środki na zakup środków trwałych i nie było możliwości, bo były tylko dla dużych firm.*¹⁰²

Respondentki zapytano również o korzystanie z pomocy UE oraz jej formy. **W całej badanej grupie sporadycznie korzystano z dotacji innych, niż na rozpoczęcie działalności.** Zaledwie dwie respondentki dostały i wykorzystały środki na szkolenia.

W dalszej części wywiadu poproszono kobiety o ocenę, jakie formy wsparcia realizowane przez PUP uważają za niepotrzebne, nieprzydatne dla działalności. **Większość respondentek nie potrafiła wskazać form wsparcia ze strony PUP, które byłyby niepotrzebne bądź nieprzydatne.** Zbyt mała wiedza w tym zakresie lub słabe doświadczenia części badanych utrudniały jednoznaczną ocenę. Kobiety, które natomiast odpowiadały merytorycznie na pytanie, zwykle opiniowały pozytywnie pracę PUP. W całej grupie znalazła się jedna respondentka negatywnie oceniająca udzielone wsparcie:

- *Ciężko mi powiedzieć. Chyba nic takiego nie znalazłam, co by było nieprzydatne. Ciężko mi odpowiadać, bo mi naprawdę wszystko poszło gładko. Nie mogę narzekać w tym temacie.*¹⁰³
- *Nie, no wszystkie były przydatne. Szkolenie było bardzo przydatne.*¹⁰⁴

W kolejnym pytaniu z tego bloku problemowego poproszono o wskazanie, co należałoby zrobić, by firma respondentki w większym stopniu zaczęła korzystać z pomocy Unii Europejskiej przeznaczonej dla przedsiębiorczych kobiet. **Okazuje się, że do zwiększenia zainteresowania pomocą z UE dla**

⁹⁸ Region m. Szczecin, wywiad nr 20.

⁹⁹ Region m. Szczecin, wywiad nr 24.

¹⁰⁰ Region koszaliński, wywiad nr 1.

¹⁰¹ Region szczeciński, wywiad nr 14.

¹⁰² Region m. Szczecin, wywiad nr 2.

¹⁰³ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

¹⁰⁴ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

przedsiębiorczych kobiet przyczynić się może przede wszystkim lepsza i bardziej dostępna informacja o różnych rodzajach wsparcia (np. o szkoleniach, kursach), a także **poszerzenie zakresu dotacji** (nie tylko na uruchomienie, lecz także na późniejszy rozwój firmy). Ostatnią z wymienianych kwestii była potrzeba **zmniejszenia biurokracji** w tym zakresie:

- *Zastanawiałam się o jeszcze dodatkowe niż dofinansowanie, ale nie wiem nic o tym i przydałaby się wiedza na ten temat. Gdyby ktoś wyszedł do mnie z informacją, że są jeszcze jakieś dofinansowania, z których mogę skorzystać. Mógłby mi ktoś taki zadzwonić albo napisać. Był taki Kapitał Ludzki i tam dawali broszury, jakie można i co uzyskać, ale to było w Poznaniu, tam było sporo informacji i wiadomo było, gdzie się zgłosić, a tutaj w małej miejscowości nie wiadomo, co gdzie i jak i mało rozpowszechnione są tutaj takie informacje.*¹⁰⁵
- *Więcej kursów zawodowych, udostępnić możliwość rozwijania kwalifikacji, bo jakbym chciała zrobić uprawnienia mistrza, to mogłabym tylko w Moskwie.*¹⁰⁶

W ostatnim pytaniu tego bloku respondentki wskazywały, jakie rozwiązania można byłoby zmienić w organizacji pomocy z Unii Europejskiej, aby była ona bardziej dostępna dla firmy. Wiele respondentek nie miało żadnych propozycji, jednak te, które wyraźnie ustosunkowały się do pytania, **mówiły najczęściej o przejrzystości informacji i poradzeniu sobie z konkretnymi przepisami. Chodzi tu z jednej strony o promocję, większe nagłaśnianie informacji, z drugiej o zrozumiałość komunikatów i kroków, które należy podjąć.** Podawano tu przykłady zawitych przepisów, nadmiernej biurokracji i dość skomplikowanych procedur, czytelnych tylko dla specjalistów (za usługi, których trzeba zapłacić):

- *Bardziej to rozpowszechnić. Nagłośnić. Też można by było sięgnąć po dokumentację, kto dostał, kto z UP otwierał tę działalność i bezpośrednio do tych ludzi jakieś zaproszenie. Informacja. I przedstawić, że możecie Państwo skorzystać z takiego programu, z takiego, przecież są adresy tych firm.*¹⁰⁷
- *Rozszerzyć dostęp do informacji, bo same nie docierają, trzeba ich wyszukać lub wpaść na nie.*¹⁰⁸
- *Powiem szczerze, że mało się o tym mówi i mała jest dostępność informacji na temat właśnie wszystkich dotacji, jakie są. Jeśli człowiek sam gdzieś tam nie wygrzebie, to ciężko jest się czegoś dowiedzieć.*¹⁰⁹

6.6 Zasoby woj. zachodniopomorskiego i ich wpływ na funkcjonowanie firmy

Kolejny blok zagadnień problemowych dotyczył charakterystyki środowiska, w którym funkcjonuje firma respondentki. Zagadnienie podzielone zostało na dwie części, z których pierwsza odnosiła się do opisu otoczenia zewnętrznego, a więc lokalnych i regionalnych uwarunkowań gospodarczych determinujących pozycję rynkową firmy. W drugiej części natomiast scharakteryzowano otoczenie wewnętrzne, do którego zaliczono postrzeganie endogennego rozwoju firmy oraz plany z tym związane. Ocena przedsiębiorczości kobiet byłaby bowiem niepełna bez uwzględnienia informacji na temat zaplanowanych strategii inwestycyjnych oraz postrzeganych ich rozwoju.

¹⁰⁵ Region koszaliński, wywiad nr 9.

¹⁰⁶ Region koszaliński, wywiad nr 9.

¹⁰⁷ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹⁰⁸ Region stargardzki, wywiad nr 7.

¹⁰⁹ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

W pierwszym z pytań poproszono respondentki o ocenę sytuacji ekonomicznej w regionie oraz jej wpływ na funkcjonowanie firmy. **Badane w większości przypadków oceniają źle sytuację ekonomiczną regionu, a co się z tym wiąże, wskazują na utrudnienia z tego wynikające dla prowadzonej firmy.** Kobiety najczęściej mówiły o ogólnym kryzysie, biedzie, bezrobociu:

- *W Policach utrudnia, ponieważ jest tutaj raczej społeczność, która nie ma dużo pieniędzy. Ludzie są w dołku i nie sprzyja to prowadzeniu własnej działalności gospodarczej.*¹¹⁰
- *Utrudnia, jest coraz mniej ludzi, młodzież wyjeżdża za granicę, ludzie mają coraz mniej pieniędzy.*¹¹¹
- *Jest bardzo trudna, jest kompletny brak na rynku, zawsze branża gastronomiczna obrywa pierwsza, bo każdy może sobie obiad zrobić w domu.*¹¹²

Zaledwie kilka respondentek postrzega tą sytuację, jako sprzyjającą, dotyczy to branży ogrodniczej, prawnej, gastronomicznej oraz fizykoterapeutycznej.

- *Myślę, że sprzyja. Bar przemysłowy, więc to są jakieś możliwości. Jeśli chodzi o zatrudnienie, jest tutaj tego przemysłu trochę, więc myślę, że jak najbardziej.*¹¹³

Okazuje się jednak, że dla większości badanych **czynnikiem, który nie ma negatywnego wpływu, lub wręcz sprzyja funkcjonowaniu firmy, jest lokalizacja:**

- *Lokalizacja nie ma znaczenie, jeżeli firma ma renomę, tak jak moja.*¹¹⁴
- *Akurat nie ma negatywnego, bo jest przy głównej ulicy. Przy starostwie i przy Urzędzie Stanu Cywilnego, także to jest dobra lokalizacja.*¹¹⁵

Sporadyczne wypowiedzi negatywne uzasadniano konkurencją i ogólną biedą w okolicy, niesprzyjającą zapotrzebowaniu na usługi świadczone przez respondentkę:

- *Dlatego, że ja mam swój bar na takim rynečku, a ten ryneček podupada i generalnie to wszystko się zazębia. Im mniej przychodzi na rynek, tym mniejsze mam obroty.*¹¹⁶

W dalszej części respondentki wskazywały dodatkowe bariery dla rozwoju firmy tkwiące w otoczeniu zewnętrznym. Do najistotniejszych **problemów zewnętrznych, które blokują rozwój firmy, badane zaliczyły czynnik finansowy oraz konkurencję.** Trzeba jednak powiedzieć, że blisko połowa badanych nie dostrzega takich utrudnień:

- *Jak otworzyłam firmę, to zanim się zdobędzie klientów, to trochę zejdzie, ale pocztą pantoflową i ulotkami wszystko się udało, dużo osób się dowiedziało o firmie, ale też powstały firmy konkurencyjne.*¹¹⁷

¹¹⁰ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

¹¹¹ Region koszaliński, wywiad nr 1.

¹¹² Region m. Szczecin, wywiad nr 20.

¹¹³ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

¹¹⁴ Region m. Szczecin, wywiad nr 20.

¹¹⁵ Region koszaliński, wywiad nr 4.

¹¹⁶ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

¹¹⁷ Region koszaliński, wywiad nr 9.

- *Strona kosztowa, utrzymanie firmy jest dość drogie, stałe koszty, podatki, utrzymanie biura.*¹¹⁸
- *Tak jak mówiłam, konkurencja i brak jednak kapitału.*¹¹⁹
- *Zewnętrzne, no myślę, że na dzień dzisiejszy burmistrz i cały zarząd miasta nie wie, co z tym fantem zrobić, bo tu miało powstać centrum handlowe. Na dzień dzisiejszy nic tu się nie dzieje.*¹²⁰

6.7 Kondycja prowadzonych przez kobiety działalności gospodarczych

W drugiej części rozmowy poproszono badane o ocenę otoczenia wewnętrznego. W pierwszym z pytań tego bloku kobiety określiły pozycję firmy oraz jej pozytywne wyróżniki na tle firm podobnych.

Znacząca większość badanych ocenia pozycję swojej firmy jako lepszą lub tak samo dobrą jak firm konkurencyjnych. Jako najważniejsze argumenty takiej oceny podawano konkurencyjność i elastyczność w zakresie cen, duży asortyment, solidność, brak konkurencji w okolicy, jakość oraz rzetelność i spełnianie wymogów klienta – odpowiadanie na jego zapotrzebowanie:

- *Myślę, że jest konkurencyjna. To, że funkcjonuję już od tylu lat w tym samym miejscu, doświadczenie zawodowe, klienci wracają, są zadowoleni, zaraz przychodzą całe rodziny, polecana jest firma, rozpoznawalna. Właśnie lokalizacja w jednym miejscu ma duży wpływ.*¹²¹
- *Trudno powiedzieć, bo nie znam konkurencji dokładnie, choć często jeździłam na poprawkę tego, co zrobiła inna firma i zdobywałam w ten sposób klienta, więc raczej dobra niż silna / przede wszystkim klient jest zadowolony zawsze, terminowość, solidność, dokładność.*¹²²

Warto zwrócić uwagę na fakt, że **mniej niż połowa respondentek deklaruje potrzebę wprowadzania zmian w swojej firmie, aby zwiększyć przewagę konkurencyjną nad innymi firmami.** Pytane o kierunki / przykłady takich zmian, respondentki najczęściej wskazywały na zatrudnienie nowego personelu, poszerzenie działalności firmy o inną branżę lub zdobycie nowych kwalifikacji. Ponad połowa jednak nie widzi potrzeby zmian w firmie i nie zamierza niczego nowego wprowadzać w najbliższej przyszłości.

Potwierdzeniem tej niewielkiej aktywności badanych w zakresie rozwoju firmy jest z pewnością również fakt, że **niemal żadna z badanych nie posiada planów inwestycyjno-rozwojowych swojej firmy.** Dosłownie kilka wskazywało na jakieś wizje rozwoju, pozostające jednak bardziej w sferze marzeń niż realnie podejmowanych przedsięwzięć, co argumentowano brakiem środków.

6.8 Zapotrzebowanie na pracowników

Kolejna grupa pytań problemowych poświęcona została charakterystyce firmy w kontekście istniejącego potencjału ludzkiego oraz zapotrzebowania na pracowników.

Rozmowę rozpoczęto od pytań dotyczących opinii na temat pracowników najemnych w regionie. Około 1/3 badanych nie wypowiedziało się w tej kwestii, argumentując, iż nie zatrudniają żadnego personelu. Pozostałe mówiły głównie o mankamentach takich pracowników.

¹¹⁸ Region m. Szczecin, wywiad nr 12.

¹¹⁹ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹²⁰ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

¹²¹ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹²² Region koszaliński, wywiad nr 9.

Do najczęściej wymienianych **słabych stron** pracowników najemnych zaliczono: ich niesolidność, brak odpowiednich kwalifikacji, nieznajomość języków obcych, niechęć do pracy, brak zaangażowania i nieuczciwość. Poza cechami samych pracowników, respondentki mówiły także o ich dużej rotacji, co negatywnie wpływa na funkcjonowanie firmy.

Mocne strony to przede wszystkim możliwość zatrudnienia w ramach nienormowanego czasu pracy oraz - u niektórych - widoczne chęci do zdobywania umiejętności:

- *Proszę Pani to jest problem ze stałością tych pracowników, duża rotacja. Miałam taką dziewczynę właśnie z Urzędu Pracy - przeszkolenie zawodowe, przyuczenie zawodowe. Pół roku była ze mną, myślałam, że zostanie, ale, po czym ona stwierdziła, że nie, idzie robić fryzjerstwo, bo to jest znacznie łatwiej, no i poszła.*¹²³
- *Ciężko znaleźć kogoś zaufanego, tak, żebym zostawiła wszystko w swoim gabinecie i nie przejmowała się tym, że tutaj się coś zdarzy. Poza tym ciężko teraz jest o pracownika dobrze wykwalifikowanego.*¹²⁴
- *Wszystko, co jeszcze było uczciwe, to już dawno opuściło nasz kraj, zostali ci, co im się nie chce pracować albo niewiarygodni i nie uczciwi. Mocnych nie ma.*¹²⁵

Idealny pracownik zdaniem respondentek powinien być: kompetentny, solidny, kreatywny, dbający o firmę jak o swoją, zaangażowany, pracowity. Powinien również cechować się wysoką kulturą osobistą oraz dyspozycyjnością. **Niestety praktyka pokazuje, że pracownika o takich cechach na lokalnym rynku pracy jest bardzo trudno znaleźć.** Jako najważniejsze argumenty badane podawały brak u potencjalnych pracowników odpowiednich kwalifikacji oraz ich niechęć do pracy :

- *Chyba trudno. Tak jak mówiłam – najlepiej nic nie robić, a zarabiać dużo. Ludzie idą na łatwiznę. Ludzie są przyzwyczajeni do tego, jak kiedyś było, że czy się stoi, czy się leży, dwa tysiące się należy. Chyba każdy z takiego założenia wychodzi.*¹²⁶
- *Ciężko, nie ma osób wykwalifikowanych, a jak już są, to wyjeżdżają za granicę lub do dużych firm.*¹²⁷
- *Nie jest łatwo znaleźć takiego pracownika. Większość ludzi się zamyka w jakiejś wąskiej dziedzinie i mało ludzi chce dać coś od siebie. Wszyscy chcieliby tylko podejść do aparatu, przycisnąć i włączyć, ale żeby kreatywnie pomyśleć, to ciężko z tym.*¹²⁸

Z odpowiedzi na powyższe kwestie wynika, że badane kobiety preferują prowadzenie firmy samodzielnie, niechętnie zatrudniają pracowników, a jeśli taka potrzeba zajdzie – oceniają ich kwalifikacje i stosunek do pracy raczej negatywnie.

Ponad połowa badanych kobiet nie inwestuje w podnoszenie kwalifikacji zawodowych swoich pracowników. Jeśli to robią, to najczęściej wysyłają ich na kursy i szkolenia lub spotkania branżowe, w trakcie których pracownicy zdobywają doświadczenia zawodowe w ramach dziedziny.

¹²³ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹²⁴ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

¹²⁵ Region koszaliński, wywiad nr 5.

¹²⁶ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹²⁷ Region szczeciński, wywiad nr 14.

¹²⁸ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

W ostatnim z pytań poświęconych temu zagadnieniu poproszono respondentki o określenie najskuteczniejszych form poszukiwania pracowników. Stosunkowo niewiele respondentek poszukiwało pracowników. Jeśli natomiast taka potrzeba się pojawiła, zwracały się najczęściej do PUP lub innych agencji zatrudnienia. Równie chętnie korzystały jednak z ogłoszeń zamieszczanych w prasie lub Internecie. Wśród wymienianych sposobów znalazło się także zatrudnianie z tzw. polecenia.

6.9 Kobieta, jako przełożony – silne i słabe strony

Jednym z zagadnień problemowych stało się również określenie, jak postrzegane są kobiety w roli przełożonego. W pierwszym pytaniu poproszono o ocenę przydatności własnych kwalifikacji i doświadczenia do prowadzenia działalności gospodarczej oraz ich znaczenie dla wyboru profilu działalności. **Wszystkie respondentki uważają, że posiadają wystarczająco dobre kwalifikacje i doświadczenie, aby prowadzić działalność gospodarczą. Wybór profilu firmy był konsekwencją posiadanych umiejętności i doświadczenia.** Niektóre badane wcześniej już były zatrudnione w podobnym charakterze zawodowym, więc podjęcie decyzji o uruchomieniu własnej działalności dokonywało się często jako proces zmiany formy zatrudnienia a nie samego zawodu:

- *Dobre, chwalą to. Na pewno miały wpływ na profil działalności firmy.*¹²⁹
- *No na pewno, ja wcześniej pracowałam w gastronomii i pewnie dlatego się zatrudniłam, bo się czułam w tym akurat dobrze.*¹³⁰
- *Są jak najbardziej przydatne, miały też wpływ na wybór profilu.*¹³¹

Kolejne pytanie, które dotyczyło potrzeby **przeprowadzenia zmian w zakresie posiadanych kwalifikacji, podzieliło respondentki na niemal dwie równe grupy.** Pierwsza zadeklarowała takie plany lub konkretnie już podjęte działania, druga grupa natomiast nie zamierza na razie podnosić kwalifikacji:

- *Na razie nie. Nie potrzebuję. Gdyby kiedyś trzeba było, to się pójdzie na jakiś dodatkowy kurs. Zmienia się moda, także nie wiadomo.*¹³²

Spośród tych, które wskazały na taką potrzebę, najczęściej wymieniano dodatkowe kursy, szkolenia, a nawet ukończenie drugiego fakultetu:

- *Uczę się cały czas. Chodzę na kursy i szkolenia. Bez tego ani rusz w tym zawodzie. To jest podstawa.*¹³³
- *Właśnie skończyłam w tym roku drugi kierunek studiów - kosmetologię. A teraz zrobiłam szkolenia. Każdego roku się coś dzieje.*¹³⁴

W dalszej części wywiadu poproszono respondentki o scharakteryzowanie stylu zarządzania kobiet i mężczyzn. Chodziło o pokazanie ogólnych różnic oraz bardziej szczegółowych, jak np. skuteczność w rozwiązywaniu konfliktów.

Wszystkie respondentki stwierdziły, że istnieją różnice w stylu zarządzania kobiet i mężczyzn. Najczęściej wskazywano na większą stanowczość mężczyzn, traktowanie pracy zada-

¹²⁹ Region koszaliński, wywiad nr 4.

¹³⁰ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

¹³¹ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

¹³² Region koszaliński, wywiad nr 4.

¹³³ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

¹³⁴ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

niowo, a nie emocjonowanie oraz umiejętność chłodnej kalkulacji. W przypadku kobiet natomiast zwracano uwagę na emocjonalne zaangażowanie w sprawy firmy, co czasem skutkuje brakiem konkretnych wytycznych i niestety rodzi konfliktogenne sytuacje. Respondentki stwierdziły zresztą, że **kobiety są bardziej konfliktowe**, gdyż lubią szczegóły i zbyt dużo uwagi poświęcają analizie problemu. Okazuje się jednak, że według niektórych zorientowanie mężczyzn głównie na cel, a nie relacje międzyludzkie w konsekwencji sprawia, że mężczyźni są mniej efektywni w pracy:

- *Nie wiem, trudno mi powiedzieć tutaj. Różni się na pewno. Może to, że mężczyźni są bardziej stanowczy. (...) Myślę, że kobiety trochę inaczej podchodzą do pracowników, do kwestii rodziny i tak dalej. Kobiety jak zarządzają, muszą być zdecydowane, przede wszystkim muszą być profesjonalistkami, bo mężczyznom szybciej, łatwiej to wszystko przychodzi jak kobietom. Muszą dużo więcej się nauczyć, ponieważ muszą mieć większą wiedzę niż mężczyźni, im to przychodzi łatwiej. Mogą mniej wiedzieć, a szybciej zdobędą dane stanowisko, jeśli chodzi o wyższe stanowisko.*¹³⁵
- *Różnie. Generalnie miałam do czynienia z mężczyzną pracodawcą i nie można się z nimi dogadać. Są bardziej zaborczy. Z kobietą można wynegocjować cokolwiek. Z mężczyznami jest ciężko. Oni mają swój plan i on jest nie do naruszenia. Zawsze mają rację. Zauważyłam, że w pracy tak to wygląda. Mężczyźni rozwiązują konflikty krótko. Jest albo czarne albo białe. A u kobiet jest to często pogmatwane i mało jest konkretów. Kombinują i drążą temat.*¹³⁶

Badane zwróciły uwagę również na fakt, że **w życiu zawodowym kobiety muszą posiadać często wyższe kwalifikacje, aby pełnić te same role zawodowe, co mężczyźni**. Podsumowując, można powiedzieć, że styl zarządzania kobiet jest bardziej miękki, uczuciowy niż mężczyzn, których opisano z kolei jako zarządzających tzw. twardą ręką.

W celu uzupełnienia informacji poproszono również o ocenę tego, jak kobiety radzą sobie w roli osoby zarządzającej. **Zdaniem wszystkich respondentek kobiety bardzo dobrze sprawdzają się w roli przełożonego**. Podobnie jak w przypadku stylu zarządzania, dostrzegane są różnice między kobietami i mężczyznami w zakresie sposobu wykonywania tej roli, choć niemanifestowane aż tak wyraźnie. Kobięcie w roli przełożonego przypisywano jako cechy różnice te, które kulturowo są postrzegane jako kobiece, czyli uczuciowość, bardziej matczyne podejście, większa subtelność w działaniu:

- *Chyba tak, są bardziej wyrozumiałe kobiety w stosunku do pracowników, to wiem z doświadczenia w pracy w różnych firmach, choć jeden szef był jak kobieta, był wyrozumiały, grzeczny i nie podnosił głosu, wiem, można by polemizować, wynika to z charakteru a nie z płci, ale zależy to też od przełożonych, bo niektórzy są ciężcy we współpracy.*¹³⁷
- *Tak, kobiety są za bardzo, patrzymy na pracownika pod różnym kontem. Mężczyzna jak coś jest nie tak, to po prostu zwalnia.*¹³⁸

W badanej grupie było jednak sporo kobiet, które takich różnic nie dostrzegają, wskazując, że to nie kwestia płci, ale przede wszystkim charakteru lub branży, w jakiej działa firma:

- *Wydaje mi się, że nie zawsze się różni. Od charakterów zależy. Nie ma mowy, że płeć o tym decyduje.*¹³⁹

¹³⁵ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

¹³⁶ Region m. Szczecin, wywiad nr 21.

¹³⁷ Region koszaliński, wywiad nr 9.

¹³⁸ Region koszaliński, wywiad nr 5.

¹³⁹ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

- *Tak, uzależnione to jest od charakteru, kultury danej osoby, dużo się nie różnią, jest w końcu równouprawnienia, wiedzą, co mają zrobić i to robią oboje, tak samo byśmy firmę prowadzili.*¹⁴⁰
- *Nie, to jest związane z branżą, w jakiej działam.*¹⁴¹

Nie dostrzega się też większych różnic w traktowaniu przez przełożone podwładnych w zależności od tego, czy są nimi kobiety, czy też mężczyźni. Pojedyncze respondentki wskazywały na takie zależności, mówiąc o czynnikach warunkujących ją, takich jak: charakter pracy, stanowisko, cechy osobowości:

- *Można polemizować, bo w jednym miejscu było widać te różnice a w innym ich nie widziałam, to zależy znowu od stanowiska, pracy i charakteru osoby.*¹⁴²
- *Inny, wynika to z zazdrości, że kobiety gorzej traktują kobiety.*¹⁴³

Badane poproszono także o określenie mocnych i słabych stron kobiet, jako pracowników. Chętniej respondentki mówiły o atutach niż wadach. **Do mocnych cech kobiet zaliczano najczęściej: dokładność, wytrwałość, sumienność, uczciwość, pracowitość, kompetencje, zorganizowanie. Słabe strony** to natomiast: **nadmierna wrażliwość, zbyt niska samoocena, mała asertywność, niecierpliwość oraz brak siły fizycznej.** Sporadycznie wskazywano czynniki wynikające z fazy życia małżeńsko-rodzinnego związane z urodzeniem i opieką na dziećmi:

- *Mocne: szczerość, chęci do pracy, prawdomówność, dobre są w gębie, zawsze mówiły, że wszystko potrafią. Wszystko zależy od konkretnego człowieka. Słabe; niektóre nie wierzą w siebie.*¹⁴⁴
- *Mocne strony to na pewno solidność, sumienność, konsekwencja w dążeniu do celu, ambicje zawodowe, realizowanie się poprzez pracę. A słabe strony no może te młodsze kobiety to słaba strona to jest niedyspozycyjność kobiet, no i dzieci. To ogranicza jednak mimo wszystko - ciąża, dzieci. No jednak w naszym społeczeństwie to wszystko na kobiecie się opiera - rodzina. Może takie wynikające z biologii naszej, czyli wiadomo.*¹⁴⁵

W ostatnim pytaniu tego bloku problemowego poproszono o opinię na temat postrzegania przedsiębiorczych kobiet przez mężczyzn oraz zmiany w tym względzie w ostatnich latach.

Zdaniem badanych w ciągu ostatnich lat dokonały się zmiany w sposobie postrzegania przedsiębiorczych kobiet przez mężczyzn. Coraz częściej na stanowiskach związanych z zarządzaniem pojawiają się kobiety, a w związku z tym coraz wyraźniej mężczyźni akceptują taką pozycję kobiety. Wprawdzie, zdaniem niektórych badanych, kobiety tracą w oczach mężczyzn część swojej kobiecości, ale z drugiej strony zyskują szacunek, a w skrajanych nawet przypadkach wzbudzają lęk:

- *No na pewno, dużo się zmieniło, bo na początku mężczyźni na takie kobiety patrzyli z pogardą, i tak sobie nie dasz rady, na takiej zasadzie. A teraz to wręcz w drugą stronę, jest to jakiś atut kobiety przedsiębiorczej. Dużo się jednak w przestrzeni lat zmieniło.*¹⁴⁶

¹⁴⁰ Region koszaliński, wywiad nr 1.

¹⁴¹ Region stargardzki, wywiad nr 8.

¹⁴² Region koszaliński, wywiad nr 9.

¹⁴³ Region szczeciński, wywiad nr 14.

¹⁴⁴ Region stargardzki, wywiad nr 6.

¹⁴⁵ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹⁴⁶ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

- *Boją się takich kobiet. Mężczyźni nie bardzo lubią takie kobiety, które są zaradne. Nie są zadowoleni z tego, że są podwładnymi. Mnie się wydaje, że chyba się trochę zmieniło ku lepszemu. Kobiety pracują na tych wyższych stanowiskach. Kiedyś to raczej mężczyźni.*¹⁴⁷

Niektóre respondentki wskazywały jednak również na negatywne postrzeganie przedsiębiorczych kobiet związane przede wszystkim ze stereotypowym postrzeganiem roli kobiet i mężczyzn, gdzie w świecie w ten sposób podzielonym, to zwykle mężczyźni są stroną dominującą:

- *Kiepsko, nie jest traktowana jednakowo jak mężczyzna, bo mężczyźni są nauczeni, że to zawsze oni tacy byli. (To) zmienia się, ale powoli to już jest coś normalnego.*¹⁴⁸
- *Nie lubią takich kobiet, czują się zagrożeni, ale się nie boją ich. Jako kobieta, z którą się należy liczyć i ma się do niej większy szacunek i poważanie.*¹⁴⁹

6.10 Wartości życiowe i rozwój osobisty

Ostatnim z podjętych tematów w ramach badań była próba scharakteryzowania przedsiębiorczych kobiet pod kątem sfery norm i uznawanych wartości, wśród których szczególną uwagę poświęcono roli pracy.

W pierwszym z pytań poproszono respondentki o określenie znaczenia przypisywanego sferze pracy. **Dla zdecydowanej większości praca jest jedną z priorytetowych wartości w życiu.** Argumenty, które towarzyszyły wypowiedziom, zdecydowanie najczęściej dotyczyły korzyści czysto materialnych, które są rezultatem posiadania pracy. Nieco dalej jednak respondentki wskazywały również na czynniki związane z pracą, nieposiadające tak rzeczowego znaczenia, jak np. poczucie wartości, zadowolenia, bycia potrzebnym i pomocnym:

- *Bez pracy nie da się funkcjonować, bo nie ma pieniędzy, więc jest bardzo ważna w życiu.*¹⁵⁰
- *Bardzo duża, nie wyobrażam sobie, że mam stać i zastanawiać się, co dziś mam robić, ludzie niepracujący są mało wartościowi, jeżeli nie idą z własnej woli.*¹⁵¹
- *Bardzo ważna, dlatego, że jest ona moją pasją. Praca się łączy z moim mężem i ze wszystkim, co robimy. Jest dla mnie bardzo ważna, bo łączy się również z życiem rodzinnym.*¹⁵²
- *Bardzo duża, to jest takie spełnienie, nie wyobrażam sobie nie pracować, jestem pracocholikiem nie lubię mieć dni wolnych, bo dzięki temu jeszcze żyję, bo z moją chorobą jeszcze nikt 3 lat nie przeżył a ja już 6 lat żyję.*¹⁵³

Badane kobiety w swoim życiu cenią jednak przede wszystkim wartości związane z rodziną. W hierarchii uznawanych i odczuwanych wartości bezwzględnie priorytetową jest właśnie rodzina. Zawsze stawiana jest ponad wszystkimi innymi, w tym oczywiście także ponad pracą. Jedynie pojedyncze wypowiedzi pozwalają przypuszczać, że rodzina i praca jest tak samo ważna, gdyż

¹⁴⁷ Region m. Szczecin, wywiad nr 2.

¹⁴⁸ Region stargardzki, wywiad nr 7.

¹⁴⁹ Region stargardzki, wywiad nr 17.

¹⁵⁰ Region koszaliński, wywiad nr 4.

¹⁵¹ Region stargardzki, wywiad nr 6.

¹⁵² Region miasto Szczecin, wywiad nr 3.

¹⁵³ Region koszaliński, wywiad nr 5.

praca zapewnia byt, a w konsekwencji szczęście rodziny. Ani razu jednak nie padło stwierdzenie o nadrzędnej roli pracy.

Przedsiębiorcze kobiety nie tylko doskonale dbają o firmę, ale potrafią również pogodzić rolę matki, żony i pracownika. Jak podkreślają, najważniejsze jest planowanie czasu i jego organizacja. Znajdują różne sposoby, ale z pewnością **nie byłoby to możliwe bez wsparcia rodziny** (męża, rodziców). Zdarza się, że kobiety, które posiadają dzieci z konieczności zabierają je ze sobą do pracy i tam też starają się pomóc, np. w odrobieniu lekcji. Podkreślają jednak, że nigdy nie odbywa się to kosztem niezadowolenia dziecka. Wyjściem z sytuacji jest także – o ile to możliwe – wykonywanie pracy zawodowej w domu:

- *Jakoś mi się to udaje, przychodzę o 17, siadamy do lekcji, obiad się gotuje, bo mąż ugotuje, bo zmianowo pracuje. Nigdy nie przekładam pracy mojej na pierwsze miejsce, na pierwszym miejscu jest rodzina i dzieci.*¹⁵⁴
- *Muszę, nie ma wyjścia. Staram się, żeby nic nie było zaniedbane. Sobota i niedziela jest dla rodziny, a te pięć dni w tygodniu jest praca, później wracam 8-9 i jeszcze trochę jest dla rodziny.*¹⁵⁵

Respondentki pytane o znaczenie kariery zawodowej w swoim życiu, w większości nie przywiązują do niej wagi. Argumentują, że przede wszystkim pracują, bo lubią, lub też muszą, zrobienie „kariery” jest poza obszarem ich zainteresowań. Dla niewielkiej grupy jest to ważny element związany z pracą, ale tylko dlatego, że wyraźny sukces na tym polu motywuje do dalszej pracy. Natomiast kariera, jako wartość autoteliczna (sama w sobie), nie ma dla respondentek żadnego znaczenia. W hierarchii życiowych wartości, najważniejsze miejsce bezwzględnie zajmuje rodzina:

- *Jeśli chodzi o te sprawy, to zawsze rodzina była na pierwszym miejscu, mam trójkę dzieci, w związku z czym bardziej mąż robi karierę, a ja tak byłam troszeczkę z tyłu. Oboje się na to zdecydowaliśmy, nie było możliwe inne funkcjonowanie rodziny.*¹⁵⁶
- *Ważna jest w pewnym stopniu i jakieś znaczenie ma dla kobiety, bo jak się zamknie w domu, to jest monotonia. Uciążliwe jest niepracowanie i tylko monotonne życie kury domowej, praca daje satysfakcję.*¹⁵⁷

Nieco inaczej wygląda kwestia rozwoju osobistego. Niemal **wszystkie kobiety stwierdziły, że bardzo ważny jest ustawiczny rozwój**, bez względu na wiek człowieka. Jak podkreślają, ważne jednak, aby zachować odpowiednie proporcje między różnymi sferami życia. Wtedy osiąga się nie tylko wyższy poziom bytu, ale również poczucie samozadowolenia i samorealizacji:

- *Całe życie się kształciłam i wciąż jeżdżę na szkolenia, patentu na mądrość jeszcze nikt nie zdobył, a człowiek musi się uczyć cały czas, całe życie.*¹⁵⁸
- *Na pewno uczę się, w porównaniu z czasem, gdzie pracowałam u kogoś, a teraz to rozwój osobisty bardzo, jakieś tam kontakty międzyludzkie, wcześniej tego nie było, a teraz no siłą rzeczy.*¹⁵⁹

¹⁵⁴ Region koszaliński, wywiad nr 1.

¹⁵⁵ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹⁵⁶ Region m. Szczecin, wywiad nr 23.

¹⁵⁷ Region koszaliński, wywiad nr 9.

¹⁵⁸ Region m. Szczecin, wywiad nr 20.

¹⁵⁹ Region m. Szczecin, wywiad nr 22.

Z deklaracji wynika, że **badane kobiety poświęcają na pracę zawodową zwykle więcej czasu niż przeciętny pracownik**. Jedynie dwie panie ograniczają się do 6 godzin dziennie, pozostałe pracują powyżej 8. Około 1/3 respondentek wskazuje na zaabsorbowanie pracą aż przez 12h na dobę.

W ostatnim z pytań poproszono respondentki o przyjrzenie się własnej karierze zawodowej i wskazanie czynników, które ułatwiły i utrudniły jej przebieg. Większość badanych chętnie odpowiadała na pytanie, choć trzeba zaznaczyć, że blisko 1/3 nie potrafiła lub nie chciała merytorycznie ustosunkować się do powyższej kwestii.

Do elementów **pozytywnie wpływających na przebieg kariery zawodowej respondentki w pierwszej kolejności zaliczyły wsparcie ze strony rodziny, wiedzę oraz wcześniej już zdobyte doświadczenie** (nierzadko w pracy w innych instytucjach). Nie mniej ważne okazały się również czynniki osobowościowe, związane z ogólną **determinacją jednostki** w dążeniu do celu. Nie byłoby jednak mowy o sukcesie, gdyby nie ustawiczna praca nad samodoskonaleniem zawodowym poprzez uczestnictwo w różnych kursach i szkoleniach. Ważne dla niektórych okazało się także oddalenie firmy od miejsca zamieszkania, co z pewnością pomaga w godzeniu obowiązków domowych z zawodowymi. Właśnie ten element jest wymieniany jako kluczowy, gdy mowa o utrudnieniach w karierze. Klasyczny przykład **konfliktu w obrębie dwóch ról - roli matki oraz roli pracownicy jest najpoważniejszym czynnikiem utrudniającym** rozwój zawodowy. Nierzadko skutkujący nie tylko brakiem możliwości zarządzania i rozwoju firmy, ale także utrudniający wszelkie decyzje związane np. z doszkaltaniem się. Do elementów negatywnie wpływających zaliczono także spotkanie na swojej drodze niewłaściwych ludzi - pracodawców, którzy zamiast motywować, stawali się barierą dla rozwoju osobistego:

- *Ułatwiało mi to, że uparcie dążyłam do celu w sensie zawodowym, nawet jak nie sprzyjały okoliczności finansowe, to starałam się widzieć to światło w tunelu i iść dalej. Upór, dążenie do celu. Utrudniające, jeszcze jak nie miałam własnej działalności, to na pewno takie różne układy, które ograniczały rozwój, bo wiadomo, jesteś na tej „półeczce” i dalej nie możesz. No czasami w okresie młodszy, jak dzieci chorowały, to były różne utrudnienia. Rozwój zawodowy, w sensie kształcenie, to też ułatwiało. Tak jak mówiłam, każdego roku starałam się opracować na zaś, jakieś kwalifikacje zdobyć.¹⁶⁰*

6.11 Podsumowanie

Zdecydowanie najliczniejszą grupę kobiet stanowią osoby dobrze wykształcone w wieku średnim między 30 – 45 lat. Wszystkie badane posiadają już określony staż pracy, najczęściej mieszczący się w przedziale 10-20 lat. Niemal wszystkie respondentki prowadzą działalność samodzielnie. Zdecydowanie najliczniejsze grono badanych prowadzi swoją firmę w okresie od 3 do 5 lat. Blisko 80% respondentek określiło zasięg działalności firmy, jako lokalny. Sektor działalności to przede wszystkim usługi: branża gastronomiczna turystyczna, handel oraz kwiaciarnictwo wskazane zostały więcej niż jeden raz. Do najczęstszych powodów, które skłoniły respondentkę do uruchomienia własnej działalności, należy brak możliwości znalezienia pracy.

Wszystkie badane przyznały, że problemów z uruchomieniem firmy nie było. Sporadycznie wskazywano na czas oczekiwania na uruchomienie środków oraz konieczność osiągnięcia dodatkowych uprawnień. Nie ma też wyraźnych problemów z funkcjonowaniem firmy po ustaniu warunków preferencyjnych. Jeśli

Profil społeczny kobiet oraz determinanty prowadzenia działalności gospodarczej w oparciu o otrzymane dotacje

Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publicz-

¹⁶⁰ Region m. Szczecin, wywiad nr 23

się pojawiają, dotyczą: spraw finansowych - wysokich opłat (ZUS, podatki) oraz nadmiernej biurokracji.

Deklaracje badanych pozwalają stwierdzić, że około połowa badanych przed uruchomieniem firmy dysponowała pewną wiedzą na temat wsparcia finansowego i pozafinansowego przeznaczonego dla przedsiębiorczych kobiet. Zwykle były to informacje zaczerpnięte z Internetu, mediów.

W staraniu się o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej większość badanych podjęło tylko jedną próbę, która od razu zakończyła się sukcesem. Blisko 2/3 wszystkich badanych oceniło dobrze sposób przyznawania dotacji - to szansa, bez której ich aktywność na rynku pracy byłaby w takiej formie niemożliwa. Badane nie dostrzegały prawie w ogóle barier w trakcie ubiegania się o dotację. Ponad połowa badanych nie korzystała nigdy ze wsparcia pozafinansowego. Jeśli – były to kursy przedsiębiorczości ABC oraz kursy w Urzędzie Skarbowym.

Ponad połowa badanych ocenia pozytywnie wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy głównie ze względu na możliwość dofinansowania związanego z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Mowa tu zarówno o środkach na jej rozwój oraz możliwości doskonalenia zawodowego (szkolenia, kursy) z unijnych programów.

Prawie żadna badana nie wskazała barier w korzystaniu z różnych form wsparcia, ale w całej badanej grupie sporadycznie korzystano z dotacji innych, niż na rozpoczęcie działalności. Większość respondentek nie potrafiła wskazać form wsparcia ze strony PUP, które byłyby niepotrzebne bądź nieprzydatne. Do zwiększenia zainteresowania pomocą z UE dla przedsiębiorczych kobiet przyczynić się może przede wszystkim lepsza i bardziej dostępna informacja o różnych rodzajach wsparcia (np. o szkoleniach, kursach), a także poszerzenie zakresu dotacji (nie tylko na uruchomienie, lecz także na późniejszy rozwój firmy).

Badane w większości przypadków oceniają źle sytuację ekonomiczną regionu, a co się z tym wiąże, wskazują na utrudnienia z tego wynikające dla prowadzonej firmy. Kobiety najczęściej mówiły o ogólnym kryzysie, biedzie, bezrobociu. Czynnikiem, który nie ma negatywnego wpływu, lub wręcz sprzyja funkcjonowaniu firmy, jest lokalizacja. Do najistotniejszych problemów zewnętrznych, które blokują rozwój firmy, badane zaliczyły ponadto czynnik finansowy oraz konkurencję.

Znacząca większość badanych ocenia pozycję swojej firmy jako lepszą lub tak samo dobrą, jak firm konkurencyjnych. Jako najważniejsze argumenty takiej oceny podawano konkurencyjność i elastyczność w zakresie cen, duży asortyment, solidność, brak konkurencji w okolicy, jakość oraz rzetelność i spełnianie wymogów klienta – odpowiadanie na jego zapotrzebowanie.

Mniej niż połowa respondentek deklaruje potrzebę wprowadzania zmian w swojej firmie, aby zwiększyć przewagę konkurencyjną nad innymi firmami. Niemal żadna z badanych nie posiada planów inwestycyjno-rozwojowych swojej firmy.

ne

Ocena procesu przyznawania dotacji na uruchomienie działalności gospodarczej

Wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy

Programy pomocowe związane z rozwojem przedsiębiorczości w ocenie badanych kobiet

Zasoby woj. zachodniopomorskiego i ich wpływ na funkcjonowanie firmy

Kondycja prowadzonych przez kobiety działalności gospodarczych

Badane preferują samodzielne prowadzenie firm, rzadko zatrudniają pracowników, a jeśli taka potrzeba zajdzie – oceniają ich kwalifikacje i stosunek do pracy raczej negatywnie. Poza cechami samych pracowników, respondentki mówiły także o ich dużej rotacji, co negatywnie wpływa na funkcjonowanie firmy. Mocne strony to przede wszystkim możliwość zatrudnienia w ramach nienormowanego czasu pracy oraz – u niektórych – widoczne chęci do zdobywania umiejętności. Sporadycznie badane inwestują w podnoszenie kwalifikacji zawodowych swoich pracowników.

Zapotrzebowanie na pracowników

Wszystkie respondentki uważają, że posiadają wystarczająco dobre kwalifikacje i doświadczenie, aby prowadzić działalność gospodarczą. Wybór profilu firmy był konsekwencją posiadanych umiejętności i doświadczenia. Połowa badanych zadeklarowała plany związane z podnoszeniem własnych kwalifikacji lub wskazała na konkretnie już podjęte działania. Druga grupa na razie nie zamierza podnosić kwalifikacji.

Kobieta jako przełożony – silne i słabe strony

Wszystkie respondentki stwierdziły, że istnieją różnice w stylu zarządzania kobiet i mężczyzn. Najczęściej wskazywano na większą stanowczość mężczyzn, traktowanie pracy zadaniowo a nie emocjonowanie oraz umiejętność chłodnej kalkulacji. W przypadku kobiet natomiast zwracano uwagę na emocjonalne zaangażowanie w sprawy firmy, co czasem skutkuje brakiem konkretnych wytycznych i niestety rodzi konfliktogenne sytuacje. Zdaniem wszystkich respondentek kobiety bardzo dobrze sprawdzają się w roli przełożonego, ale w życiu zawodowym kobiety muszą posiadać często wyższe kwalifikacje, aby pełnić te same role zawodowe, co mężczyźni.

Do mocnych cech kobiet zaliczano: dokładność, wytrwałość, sumienność, uczciwość, pracowitość, kompetencje, zorganizowanie. Słabe strony to: nadmierna wrażliwość, zbyt niska samoocena, mała asertywność, niecierpliwość oraz brak siły fizycznej. Nie dostrzega się też większych różnic w traktowaniu przez przełożone podwładnych w zależności od tego, czy są nimi kobiety, czy też mężczyźni.

Zdaniem badanych w ciągu ostatnich lat dokonały się zmiany w sposobie postrzegania przedsiębiorczych kobiet przez mężczyzn. Coraz częściej na stanowiskach związanych z zarządzaniem pojawiają się kobiety, a w związku z tym coraz wyraźniej mężczyźni akceptują taką pozycję kobiety.

Dla zdecydowanej większości praca jest jedną z priorytetowych wartości w życiu, ale cenią przede wszystkim wartości związane z rodziną. Zrobienie „kariery” dla kariery jest poza obszarem ich zainteresowań, ale do elementów pozytywnie wpływających na przebieg kariery zawodowej zaliczają wsparcie ze strony rodziny, wiedzę oraz wcześniej zdobyte już doświadczenie. Nie mniej ważne okazały się czynniki osobowościowe, związane z ogólną determinacją jednostki w dążeniu do celu.

Wartości życiowe i rozwój osobisty

Badane nie dostrzegają problemu z godzeniem roli matki, żony i pracownika, mimo że pracują więcej niż przeciętny zatrudniony. Jak podkreślają, najważniejsze jest planowanie czasu i jego organizacja oraz wsparcie rodziny.

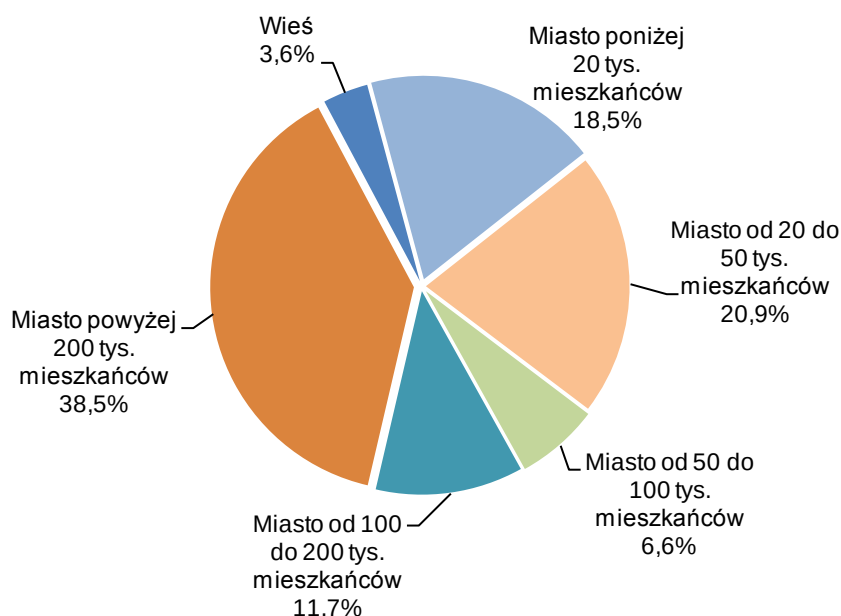
7 Analiza wyników badania ilościowego firm prowadzonych przez kobiety w woj. zachodniopomorskim

7.1 Charakterystyka działalności gospodarczej

W badaniu podjęto tematykę dotyczącą charakterystyki działalności gospodarczej firm zlokalizowanych na terenie województwa zachodniopomorskiego, prowadzonych przez kobiety.

Jednym z analizowanych elementów była wielkość miejscowości, w jakiej znajduje się firma. **Przedsiębiorstwa objęte badaniem najczęściej są zakładane w miastach dużych, o zamieszkaaniu powyżej 200 tys. mieszkańców.** Ma to miejsce w 38,5% przypadków. Podobny, około 20% udział w badanej populacji mają firmy znajdujące się w miastach liczących do 20 tys. mieszkańców oraz od 20 tys. do 50 tys. mieszkańców. Rzadkością jest firma zlokalizowana na wsi. Sytuacja taka dotyczy 3,6% badanych przedsiębiorstw.

Rysunek 3. Wielkość miejscowości, w której znajdują się firmy respondentek

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Dla 35,4% przedsiębiorstw objętych badaniem wiodącą sekcją gospodarki jest działalność usługowa niesklasyfikowana w pozostałych sekcjach. Drugim najpopularniejszym polem działalności takich firm jest handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych (wyłączając motocykle). Jest to główna działalność w 26,7% przypadków. Inne sekcje gospodarki mają zauważalnie mniej swoich przedstawicieli w populacji objętej badaniem. 11,1% firm funkcjonuje głównie w opiece zdrowotnej i pomocy społecznej. Dla niewielu, działalnością mniej wiodącą jest działalność finansowa i ubezpieczeniowa.

Tabela 9. Wiodące sekcje gospodarki, w których działają firmy respondentek

Wiodąca sekcja gospodarki	Częstość	Procent
Pozostała działalność usługowa	544	35,4%
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, wyłączając motocykle	411	26,7%
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	171	11,1%
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	157	10,2%

<i>Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi</i>	47	3,1%
<i>Edukacja</i>	41	2,7%
<i>Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości</i>	30	2,0%
<i>Budownictwo</i>	29	1,9%
<i>Działalność profesjonalna, naukowa, techniczna</i>	21	1,4%
<i>Transport i gospodarka magazynowa</i>	17	1,1%
<i>Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo</i>	14	0,9%
<i>Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją</i>	12	0,8%
<i>Przetwórstwo przemysłowe</i>	11	0,7%
<i>Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca</i>	8	0,5%
<i>Informacja i komunikacja</i>	3	0,2%
<i>Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych</i>	1	0,1%
<i>Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby</i>	1	0,1%
<i>Braki danych</i>	19	1,2%
Ogółem	1 537	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Na rynku lokalnym swoje towary sprzedaje 83,6% uczestników badania. Obszar województwa zachodniopomorskiego jest rynkiem zbytu dla co 3 firmy. Na terenie całego kraju sprzedaż produktów i usług prowadzi 14,4% przedsiębiorstw, natomiast poza granicami Polski – 5,4%.

Przeciętne przedsiębiorstwo uczestniczące w badaniu 70% produkcji lub usług sprzedaje na lokalnym rynku (gmin, powiatów). Jest to najbardziej popularny rynek zbytu. Produkty dostarczane na rynek lokalny stanowią średnio 13% całej sprzedaży firmy. Przeciętny udział produkcji lub usług sprzedawanych na terenie całego kraju wynosi 6%. Analogiczna wartość w przypadku rynku zagranicznego to 1,3%.

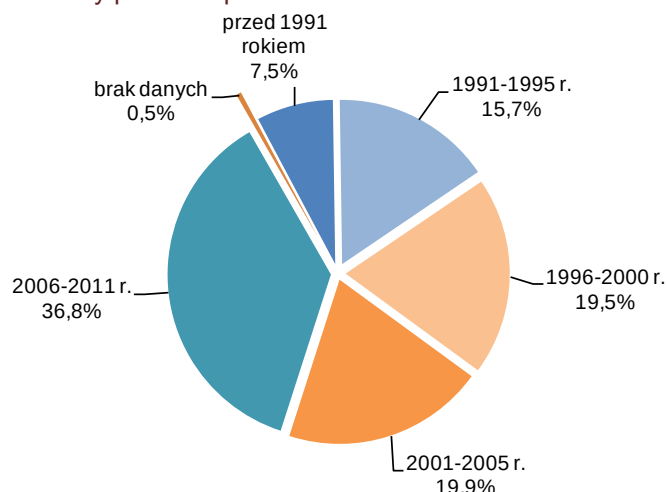
Tabela 10. Procent produkcji lub usług sprzedawanych na dany rynek przez firmy respondentek

	Procent firm działających na danym rynku	Udział sprzedaży na danym rynku w całości sprzedaży
Na rynku lokalnym	83,6%	69,7%
Na rynku regionalnym	33,7%	12,8%
Na rynku krajowym	14,4%	6,0%
Na rynku zagranicznym	5,4%	1,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Większość z firm województwa zachodniopomorskiego, prowadzonych przez kobiety, zostało założonych w ostatnich 6 latach. Ich udział wynosi 36,8%. Co 5 z przedsiębiorstw rozpoczęło działalność w okresie o 5 lat wcześniejszym. Niewiele rzadziej rozmówczynie zakładały swoje przedsiębiorstwa w latach 1996-2000, miało to miejsce w 19,5% przypadków. Firmy funkcjonujące na rynku od co najmniej 20 lat stanowią 7,5% ogółu przedsiębiorstw.

Rysunek 4. Rok założenia firmy przez respondentki

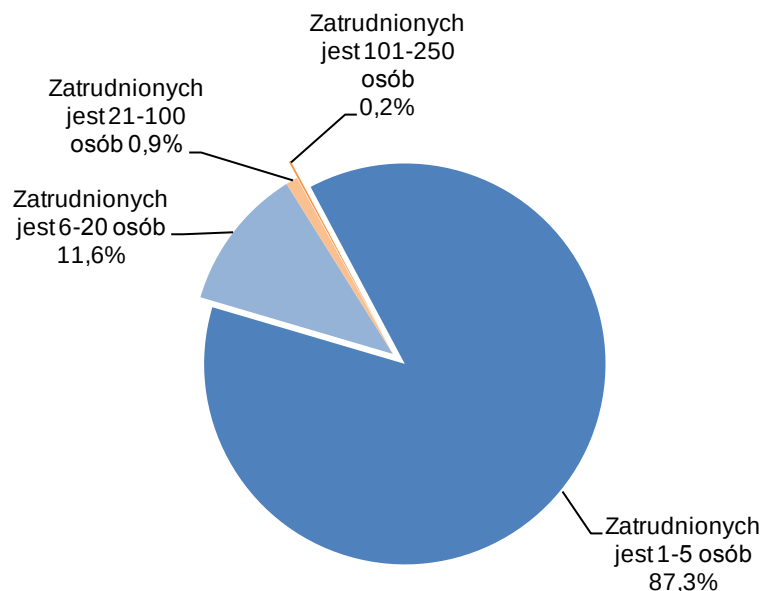

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Jednoosobową działalność gospodarczą prowadzi blisko 59% ankietowanych kobiet. Pozostałe w swojej firmie zatrudniają pracowników.

Wśród firm zatrudniających pracowników zdecydowanie dominują przedsiębiorstwa małe, zatrudniające do 5 osób. Stanowią one ponad 87% uczestników badania. 11,6% to firmy nieznacznie większe, mające od 6 do 20 pracowników. Przedsiębiorstwa o zatrudnieniu powyżej 20 osób są rzadkim zjawiskiem w grupie objętej badaniem. Ich udział w całości populacji wynosi 1,1%.

Rysunek 5. Pracownicy zatrudnieni na pełny etat w firmach respondentek

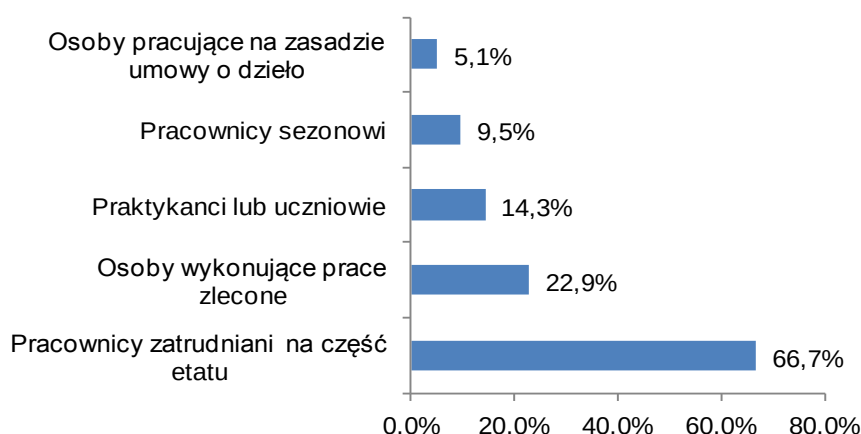
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Kobiety prowadzące własną działalność gospodarczą, zdecydowanie chętniej zatrudniają w swojej firmie inne kobiety. Świadczy o tym średnio 72,1% udział kobiet w ogóle osób zatrudnionych.

Właścicielki firm zatrudniające pracowników równie często zatrudniają, jak i nie zatrudniają pracowników w elastycznym systemie pracy. Przedsiębiorstwa stosujące taki system pracy stanowią 49,8% badanej populacji. Jest ich o 0,4 punktu procentowego mniej, niż firm niewykorzystujących takich systemów pracy.

Jeżeli kobieta prowadząca działalność gospodarczą korzysta z elastycznych form zatrudnienia, to najczęściej poprzez zatrudnianie pracowników na część etatu. Taki system pracy jest stosowany w 2 na 3 analizowanych przedsiębiorstwach. W 23% firm są zatrudniane osoby wykonujące prace zlecone. Praktykanci lub uczniowie są przyjmowani w 14,3% przypadków.

Rysunek 6. Formy wykorzystywanego elastycznego zatrudnienia w firmach prowadzonych przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Analizie poddano drogę rozwoju firm, od ich utworzenia do chwili obecnej oraz ich aktualną kondycję. **Najwięcej, 77,6% firm, było zakładanych całkowicie od podstaw.** Pozostawanie na bezrobociu było powodem utworzenia własnej działalności gospodarczej dla 7,4% ankietowanych. 6,5% prowadzi działalność gospodarczą, ponieważ osoby te przejęły przedsiębiorstwo po rodzicach. Firmy, które powstały w procesie nabycia lub podziału przedsiębiorstwa prywatnego, stanowią 2,7% ogółu. Na inne sposoby utworzenia wskazało 1,7% respondentek. Były to najczęściej kontynuacja działalności po mężu oraz poszukiwanie dodatkowego dochodu.

Tabela 11. Sposób utworzenia firmy przez respondentki

Sposób utworzenia firmy	Częstość	Procent wskazań
<i>Jako całkowicie nowa (założona od podstaw)</i>	1 193	77,6%
<i>Byłam bezrobotna i postanowiłam założyć własną działalność</i>	113	7,4%
<i>Jako kontynuacja działalności rodziców (przedsiębiorstwo rodzinne)</i>	100	6,5%
<i>Nabycie lub podział przedsiębiorstwa prywatnego</i>	41	2,7%
<i>Inny sposób</i>	27	1,7%
<i>Z przymusu, pod groźbą utraty pracy</i>	25	1,6%
<i>Utworzona w drodze prywatyzacji (nabycia części byłego przedsiębiorstwa państwowego)</i>	24	1,6%
<i>Braki danych</i>	14	0,9%
Ogółem	1 537	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

8,0% właścielek firm z województwa zachodniopomorskiego do uruchomienia działalności gospodarczej wykorzystywała środki własne. 8,3% kobiet skorzystało w tym celu

z dotacji Europejskiego Funduszu Społecznego, natomiast blisko 5% skorzystało z leasingu. Dla prawie 2,5% respondentek źródłem pochodzenia kapitału był komercyjny kredyt złotowy.

Osoby korzystające w czasie uruchomienia działalności gospodarczej ze środków własnych, pokrywały nimi 90% inwestycji. W przypadku, gdy leasing był jednym z elementów finansujących rozpoczęcie działalności gospodarczej, stanowił on 63,5% całości kapitału. Trzeba jednak podkreślić małą wiarygodność tej wartości, z powodu niskiego procenta firm korzystających z leasingu.

Tabela 12. Źródła pochodzenia kapitału wykorzystanego do uruchomienia działalności gospodarczej przez respondentki

	N	%	Średni udział danego źródła w całości kapitału
<i>Dotacje z Europejskiego Funduszu Społecznego</i>	127	8,3%	34,6%
<i>Środki własne</i>	123	8,0%	90,0%
<i>Leasing</i>	74	4,8%	63,5%
<i>Kredyt złotowy komercyjny</i>	38	2,5%	28,4%
<i>Pożyczki od rodziny lub znajomych</i>	28	1,8%	29,5%
<i>Inne</i>	23	1,5%	38,5%
<i>Pożyczki innych przedsiębiorstw</i>	20	1,3%	35,1%
<i>Kredyt obrotowy w rachunku</i>	18	1,2%	20,3%
<i>Dotacje z innych instytucji</i>	4	0,3%	40,4%
<i>Dotacje z Urzędu Pracy (Funduszu Pracy)</i>	3	0,2%	28,4%
<i>Pożyczki z innych instytucji finansowych niż banki</i>	3	0,2%	18,9%
<i>Kredyt złotowy preferencyjny</i>	2	0,1%	27,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

7.2 Determinanty prowadzenia przez kobiety działalności gospodarczej

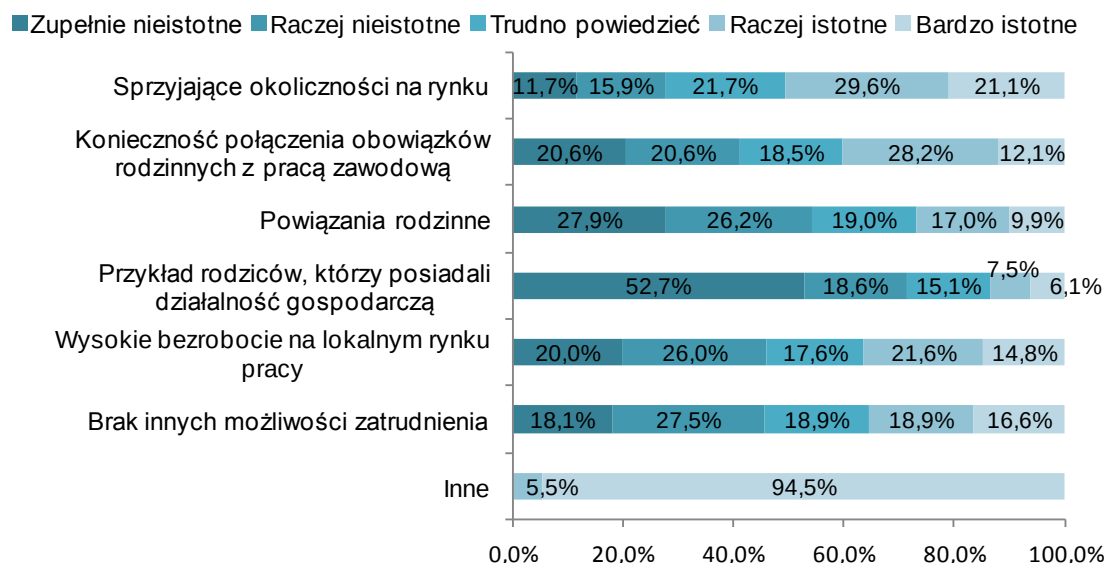
Spośród czynników zewnętrznych, które wpłynęły na decyzję respondentki o założeniu firmy, najwyższe oceny (suma ocen bardzo istotne i raczej istotne) **uzyskały: sprzyjające okoliczności na rynku (50,7%), konieczność połączenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową (40,3%), wysokie bezrobocie na lokalnym rynku (36,4%).**

Czynnikiem zewnętrznym, który uzyskał największą liczbę wskazań na bardzo dużą istotność dla podjęcia decyzji o utworzeniu działalności gospodarczej, były sprzyjające okoliczności na rynku. Takiej odpowiedzi udzielano w 21,1% przypadków. 16,6% za taki czynnik uznało brak innej możliwości zatrudnienia.

Wpływ przykładu rodziców, którzy posiadali działalność gospodarczą na podjęcie decyzji o założeniu firmy, jest postrzegany jako zupełnie nieistotny. Taką opinię wyraziła ponad połowa respondentek. Blisko 28% uczestniczek badania takie zdanie wyraziło o wpływie powiązań rodzinnych.

Na inne czynniki, niż zaproponowane w ankiecie, wskazało 7% ankietowanych. Miały one w ich opinii zdecydowanie istotny wpływ na decyzję o założeniu działalności gospodarczej. W tym kontekście wymieniano najczęściej: brak takiej potrzeby oraz przymus (głównie ze strony pracodawcy).

Rysunek 7. Istotność wpływu czynników zewnętrznych (obiektywnych) na podjęcie decyzji o założeniu działalności gospodarczej przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

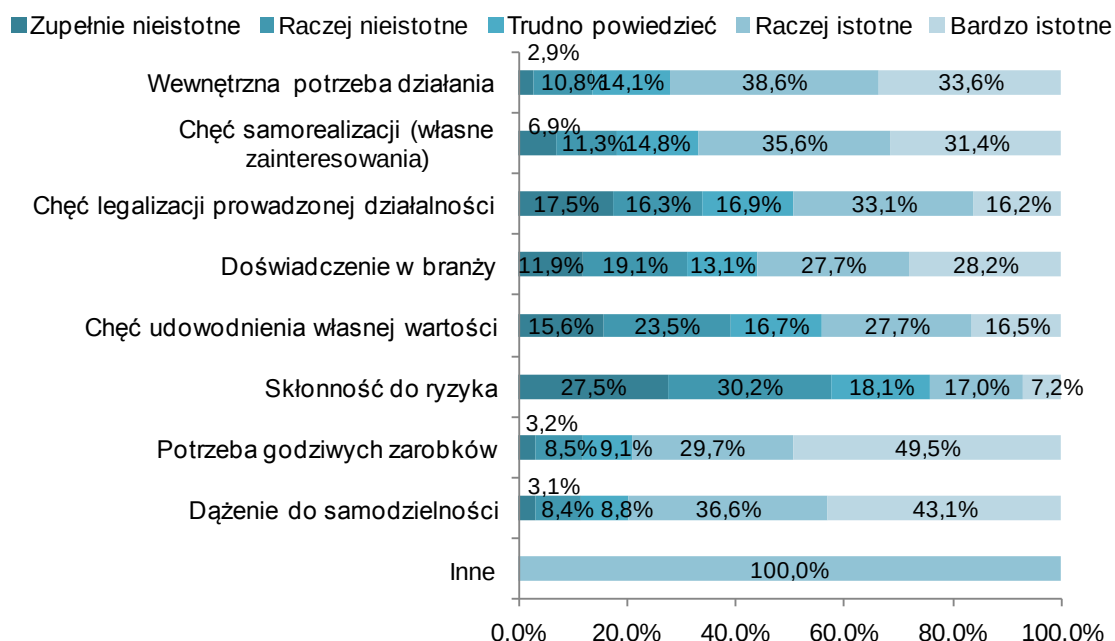
Pośród czynników wewnętrznych, które wpłynęły na decyzję respondentki o założeniu firmy, najwyższe oceny (suma ocen bardzo istotne i raczej istotne) **uzyskały: potrzeba dążenia do samodzielności (79,7%), potrzeba godziwych zarobków (79,2%) oraz wewnętrzna potrzeba działania (72,2%).**

Jako bardzo istotny dla decyzji o założeniu firmy czynnik wewnętrzny wskazano potrzebę godziwych zarobków. Taką opinię ma blisko połowa respondentek. Ponad 43% kobiet za taki czynnik uznało dążenie do samodzielności.

Skłonność do ryzyka jest czynnikiem najczęściej postrzeganym w badanej grupie jako zupełnie nieistotny przy podejmowaniu decyzji o założeniu firmy. Taką opinię wyraziło 27,5% ankietowanych. Ponad 17% uczestniczek badania takie zdanie wyraziło o chęci legalizacji działalności.

Na inne czynniki, niż zaproponowane w ankiecie, wskazało 1,3% ankietowanych. Miały one w ich opinii istotny wpływ na decyzję o założeniu działalności gospodarczej. Najczęściej wymieniano chęć realizacji pasji.

Rysunek 8. Istotność wpływu czynników wewnętrznych (subiektywnych) na podjęcie decyzji o prowadzeniu działalności gospodarczej przez respondentki

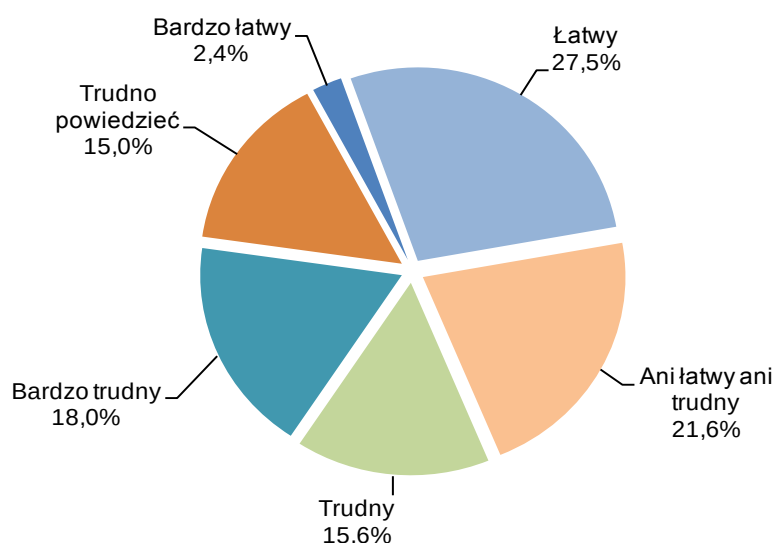
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

7.3 Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne

Spośród firm, prowadzonych w województwie zachodniopomorskim, **11,1% korzystało, przynajmniej raz, z programów pomocowych finansowanych przez Unię Europejską**. Pozostałe przedsiębiorstwa nigdy z takiej pomocy nie korzystały.

Kobiety prowadzące firmy korzystające ze środków Unii Europejskiej, różnorodnie oceniały kwestię **dostępu do takiej pomocy. Najwięcej, 27,5%, oceniło ten dostęp jako łatwy**. Określenie „Ani łatwy, ani trudny” najlepiej oddawało sytuację dla 21,6%. 18,0% respondentek swoją odpowiedź potwierdziło, że istnieją bardzo duże trudności w dostępie do środków pomocowych z Unii Europejskiej.

Rysunek 9. Ocena dostępu dofinansowania działalności gospodarczej środkami z Unii Europejskiej przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Wśród firm z województwa zachodniopomorskiego, prowadzonych przez kobiety, **najpopularniejszą formą pomocy jest dofinansowanie na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Skorzystano z niego w 56,7% przedsiębiorstw.** W przypadku co 3 działalności gospodarczej udało się właścicielce wziąć osobisty udział w szkoleniu bądź konferencji. W blisko 15% przypadków pomoc miała inną formę, niż wyszczególnione na rysunku nr 10. Był to najczęściej staż oraz doposażenie stanowiska pracy.

Rysunek 10. Forma korzystania z programów pomocowych finansowanych przez UE przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Przyczyny niekorzystania ze środków pochodzących z programów Unii Europejskiej są w badanej grupie silnie zróżnicowane. 47% ankietowanych wskazało na inne, niż zaproponowane

powody. **Połowa z nich jako przyczynę podało nieodczuwanie potrzeby korzystania z dofinansowania.** Często wymieniane były również: brak możliwości skorzystania z pomocy (brak dotacji, wyczerpanie funduszy), brak odpowiedniego programu oraz brak czasu. 1 na 5 właścielek, jako przyczynę podała trudności w wypełnianiu dokumentów. Z podobną częstością respondenci wymieniali brak wiedzy o możliwości korzystania z programów oraz brak wiedzy o tym, gdzie i do kogo się zwrócić.

Rysunek 11. Przyczyny niekorzystania z programów pomocowych finansowanych przez UE przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

7.4 Kondycja oraz rozwój firm prowadzonych przez kobiety

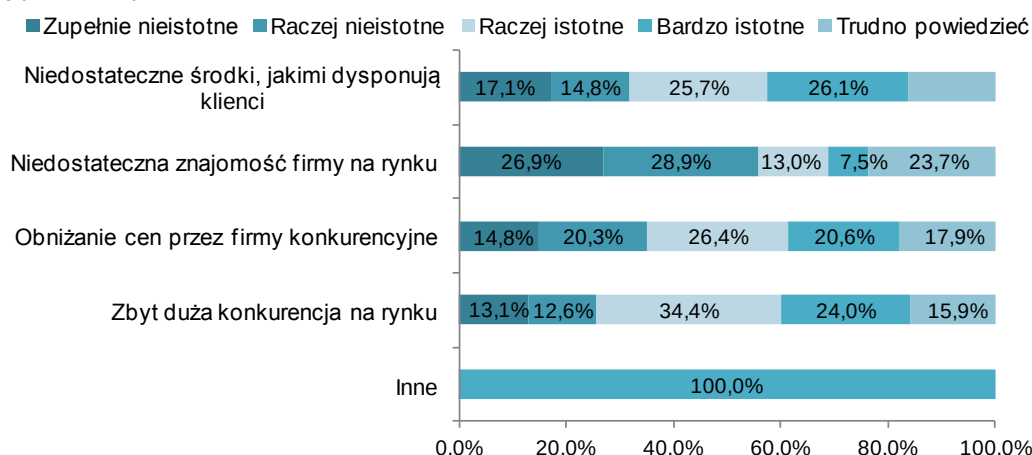
Spośród barier o charakterze popytowym, które wpływają na prowadzenie działalności gospodarczej, najwyższe oceny (suma ocen bardzo istotne i raczej istotne) **respondenci przypisali: zbyt dużej konkurencji (58,4%), niedostatecznym środkom, jakimi dysponują klienci (51,8%) oraz obniżaniu cen przez firmy konkurencyjne (47%).**

Bariera popytowa, która uzyskała najwyższe wskazania bardzo wysokiej istotności, to niedostateczne środki, którymi dysponują klienci. Takiej odpowiedzi udzieliło 26,1% właścielek firm w województwie zachodniopomorskim. 24,0% tak ocenia wpływ zbyt dużej konkurencji na rynek.

Dla blisko 27% ankietowanych przeszkodą zupełnie nieistotną jest niedostateczna znajomość firmy na rynku, natomiast dla ponad 17% - niedostateczne środki, jakimi dysponuje przedsiębiorstwo.

Inne bariery wskazało 1,4% spośród wszystkich uczestniczek badania. Każdą z przeszkód oceniono jako bardzo istotną. Wskazywano głównie na wysokie składki ZUS oraz koszty pracy, jak i na nieodpowiedzialnych i ubogich klientów.

Rysunek 12. Istotność wpływu barier o charakterze popytowym na prowadzenie działalności gospodarczej przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

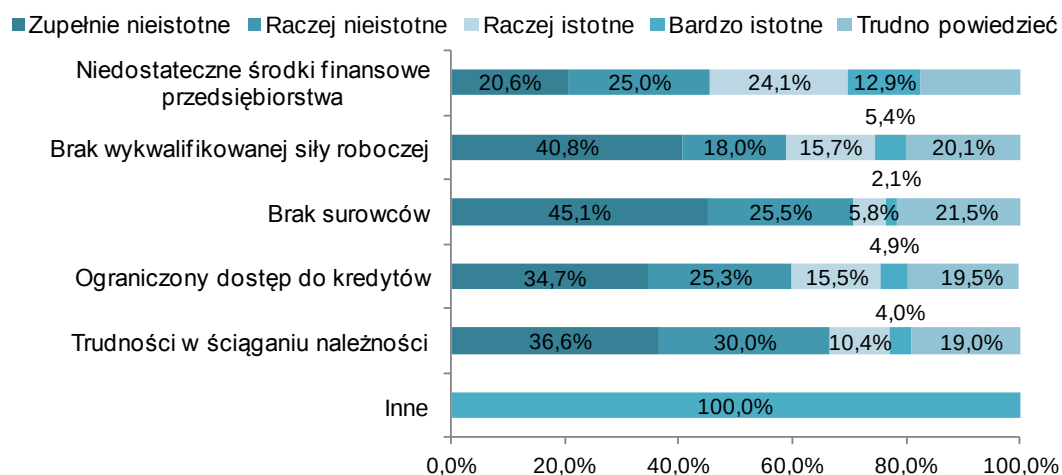
Spośród barier o charakterze popytowym, które wpływają na prowadzenie działalności gospodarczej, najwyższe oceny (suma ocen bardzo istotne i raczej istotne) respondenci przypisali: **niedostatecznym środkom finansowym przedsiębiorstwa (37%), brakom wykwalifikowanej siły roboczej (21,1%) oraz brakom surowców (20,4%).**

Barierą popytową, którą uzyskała najwyższe wskazania bardzo wysokiej istotności, jest niedostateczność środków, jakimi dysponuje firma. Taką opinię ma blisko 13% ankietowanych. 5,4% właścielek za taki czynnik uznało brak wykwalifikowanej siły roboczej.

Brak surowców jest barierą najczęściej postrzeganą w badanej grupie jako zupełnie nieistotna w prowadzeniu firmy. Taką opinię wyraziło 45,1% ankietowanych. Blisko 41% uczestniczek badania takie zdanie wyraziło o braku wykwalifikowanej siły roboczej.

Na inne czynniki, niż zaproponowane w ankiecie, wskazało 1,3% ankietowanych. Miały one w ich opinii bardzo istotny wpływ na prowadzenie działalności gospodarczej. Najczęściej w tym kontekście wymieniano opłaty w ZUS oraz koszty pracy.

Rysunek 13. Istotność wpływu barier o charakterze popytowym na prowadzenie działalności gospodarczej przez respondentki

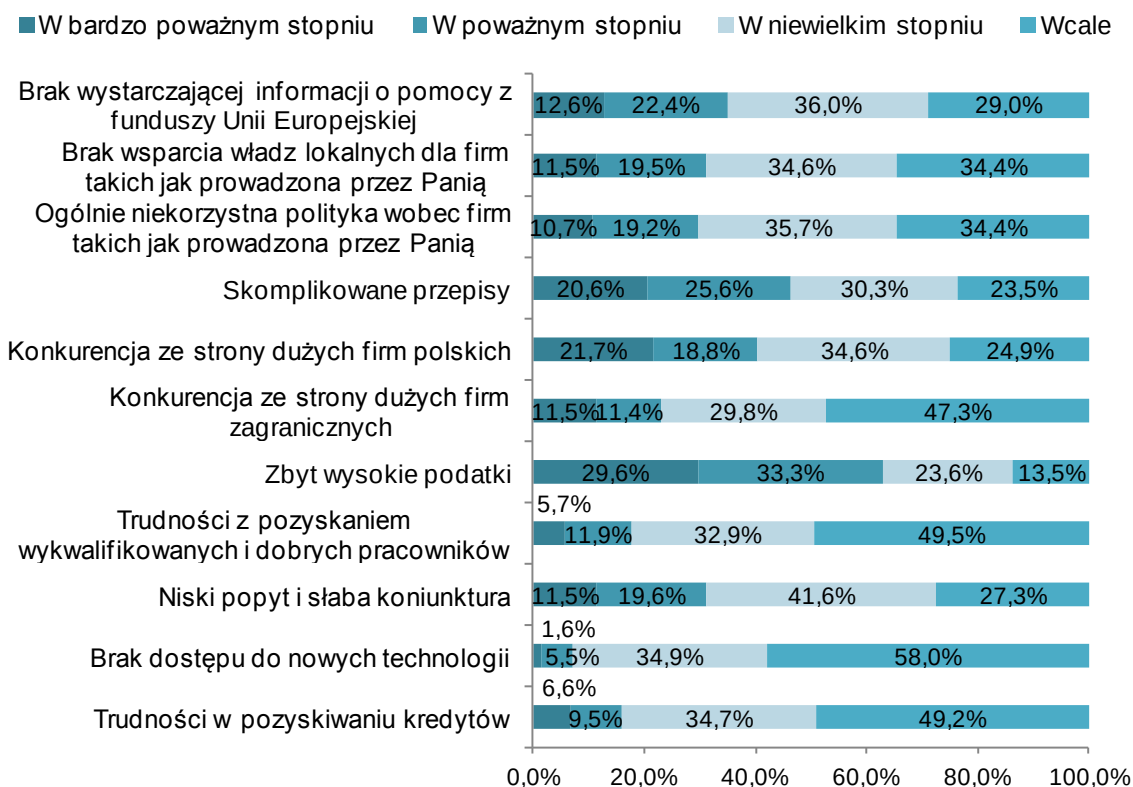

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Czynnikiem w największym stopniu hamującym rozwój firm objętych badaniem są zbyt wysokie podatki. Blisko 30% respondentek określiło ten czynnik jako przeszkadzający w bardzo poważnym stopniu w rozwoju firmy. **21,7% właścielek firm w województwie zachodniopomorskim taką opinię ma o konkurencji ze strony dużych polskich firm.** W 1 na 5 przedsiębiorstwach barierą w bardzo poważnym stopniu przeszkadzającą w rozwoju są skomplikowane przepisy.

Brak dostępu do nowoczesnych technologii nie jest żadną barierą w rozwoju dla 58,0% firm objętych badaniem. Dla blisko połowy przedsiębiorstw żadnej przeszkody w rozwijaniu działalności gospodarczej nie stanowi trudność z pozyskaniem wykwalifikowanych i dobrych pracowników oraz problemy z dostępem do kredytów.

Rysunek 14. Stopień, w jakim poszczególne czynniki stanowią barierę dla rozwoju firmy prowadzonej przez respondentki

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

7.5 Charakterystyka społeczno-demograficzna kobiet prowadzących działalność gospodarczą w woj. zachodniopomorskim

Kobiety prowadzące działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim są bardzo dobrze wykształcone. Najliczniejsza grupa (26,7%) posiada wykształcenie wyższe II stopnia. Edukację na poziomie technikum zakończyło niewiele mniej uczestniczek badania, dokładniej 24,3%. Wykształcenie średnie ogólnokształcące posiada 15,2% ankietowanych. Blisko 12% ukończyło studia wyższe I stopnia. Studia doktorskie z sukcesem ukończyło 5,0% respondentek. Braki danych dotyczyły 0,5% przypadków.

Tabela 13. Wykształcenie (ukończone) respondentek prowadzących działalność gospodarczą

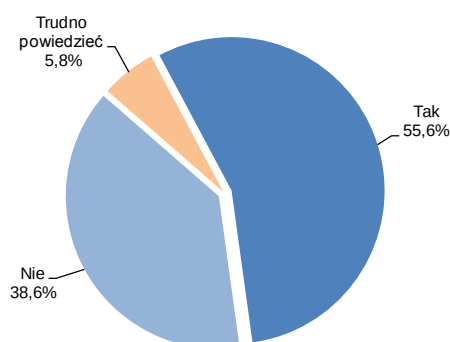
Wykształcenie	Częstość	Procent wskazań
Wyższe II stopnia	410	26,7%
Średnie zawodowe	373	24,3%
Średnie ogólnokształcące	234	15,2%
Wyższe I stopnia	183	11,9%
Zasadnicze zawodowe	125	8,1%
Policealne	112	7,3%
Wyższe III stopnia	77	5,0%
Podstawowe	16	1,0%
Braki danych	7	0,5%
Ogółem	1537	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Wykonywana działalność gospodarcza jest najczęściej zgodna z wykształceniem uzyskanym przez właścicielkę firmy. Takiej odpowiedzi udzieliło 55,6% respondentek. Sytuacja przeciwna ma miejsce w 38,6%. Problemy z odpowiedzią na to pytanie miało 5,8% ankietowanych.

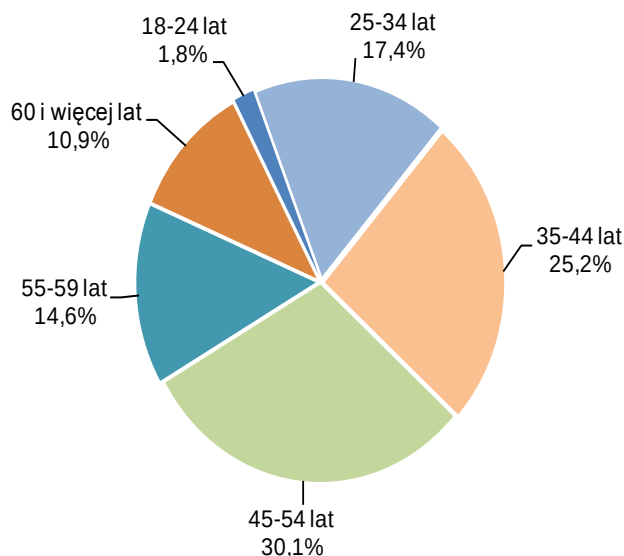
30% spośród respondentek to kobiety w wieku 45 – 54 lata. Co 4 właścicielka przedsiębiorstwa w województwie zachodniopomorskim ma ukończoną 35 lat, ale jeszcze nie skończoną 44 lata. Uczestniczki najstarsze, powyżej 60 roku życia, stanowią blisko 11% ogółu badanych, natomiast udział najmłodszej grupy ankietowanych to 1,8% ogółu.

Rysunek 15. Zgodność wykształcenia respondentek z wykonywaną przez nie działalnością gospodarczą

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Rysunek 16. Wiek respondentek prowadzących działalność gospodarczą

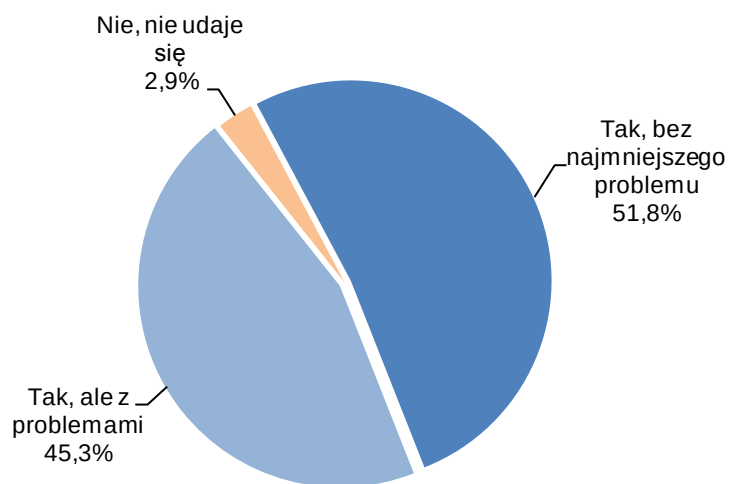

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Przeciętna kobieta prowadząca działalność gospodarczą poświęca pracy 11,5 godziny na dobę. 26,3% respondentek odpowiedziało, że praca zajmuje im połowę doby.

Blisko 52% ankietowanych nie ma żadnych problemów w łączeniu życia prywatnego z zawodowym. Warto jednak zauważyć, że kobiety mające pewne problemy w tej kwestii stanowią 45,3% ogółu badanych. Respondentki niepotrafiące pogodzić tych dwóch sfer życia to blisko 3% badanej populacji.

Rysunek 17. Umiejętność pogodzenia życia zawodowego respondentek z prywatnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Respondentki zapytano o to, jakimi cechami powinna się charakteryzować przedsiębiorcza kobieta. **Prawie 18% kobiet prowadzących działalność gospodarczą wymieniło w tym kontekście odwagę. Dla 13,5% ankietowanych przedsiębiorcza kobieta powinna być pracowita. 11,3% uważa, że taka osoba powinna być kreatywna, natomiast wytrwałość została wymieniona w 10,5% przypadków.**

Tabela 14. Cechy, jakimi powinna się charakteryzować przedsiębiorcza kobieta (najczęściej wymieniane odpowiedzi) w opinii respondentek

Cecha	Częstość	Procent wskazań
<i>Odważna</i>	273	17,8%
<i>Pracowita</i>	207	13,5%
<i>Kreatywna</i>	173	11,3%
<i>Wytrwała</i>	162	10,5%
<i>Ambitna</i>	137	8,9%
<i>Odpowiedzialna</i>	127	8,3%
<i>Komunikatywna</i>	109	7,1%
<i>Sumienna</i>	92	6,0%
<i>Samodzielna</i>	90	5,9%
<i>Zaradna</i>	83	5,4%
<i>Zdecydowana</i>	82	5,3%
<i>Pewna siebie</i>	82	5,3%
<i>Asertywna</i>	81	5,3%
<i>Konsekwentna</i>	75	4,9%
<i>Optymistka</i>	67	4,4%
<i>Odporna na stres</i>	66	4,3%
<i>Cierpliwa</i>	65	4,2%
<i>Uczciwa</i>	65	4,2%
<i>Przedsiębiorcza</i>	64	4,2%
<i>Inteligentna</i>	52	3,4%
Ogółem (ilość ankietowanych)	1537	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Do największych zalet pracy na własny rachunek respondentki zaliczyły możliwość gospodarowania czasem pracy (76,3% ankietowanych), możliwość samorealizacji zawodowej (69,7%) oraz satysfakcjonującą korzyść finansową (66,3%).

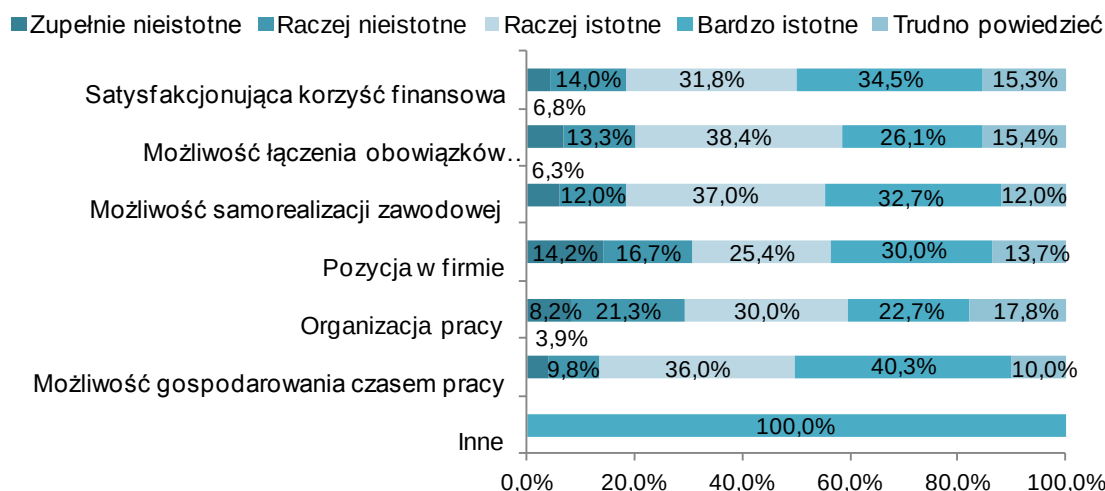
Najbardziej istotną **zaletą pracy na własny rachunek jest według uczestniczek badania możliwość gospodarowania czasem pracy**. Uznało tak 40% kobiet prowadzących działalność gospodarczą. 34,5% respondentek za taką zaletę uznało satysfakcjonującą korzyść finansową.

W dalszej kolejności wskazywanych zalet wymienić można możliwość łączenia obowiązków rodzinnych i zawodowych oraz możliwość samorealizacji zawodowej.

Pozycja w firmie jest zaletą najczęściej postrzeganą w badanej grupie, jako zupełnie nieistotna. Taką opinię wyraziło 14,2% ankietowanych. Ponad 8% uczestniczek badania takie zdanie wyraziło o organizacji pracy.

Na inne zalety, niż zaproponowane w ankiecie, wskazało 1,5% ankietowanych. Zalety te są oceniane, jako bardzo istotne. Najczęściej w tym kontekście wymieniano kontakty z ludźmi.

Rysunek 18. Istotne zalety pracy na własny rachunek w opinii respondentek

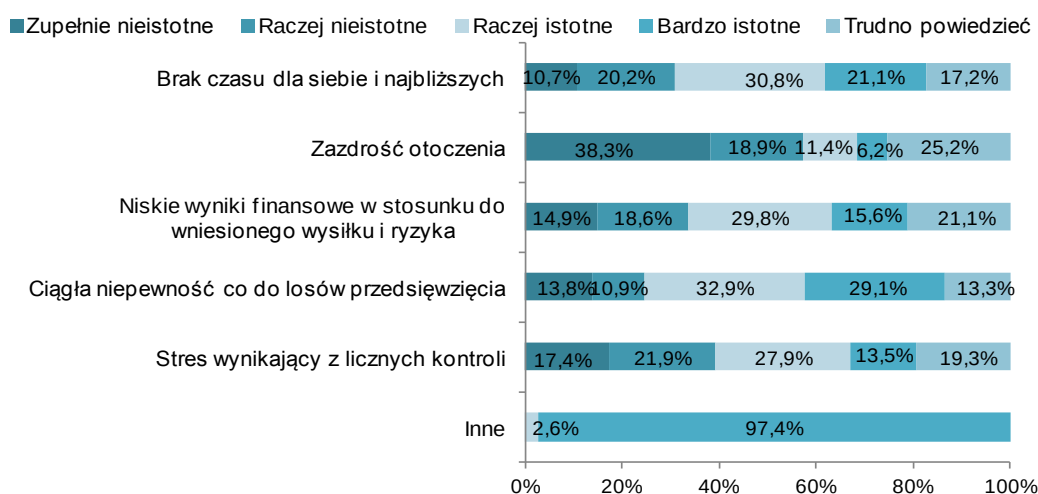

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

Do głównych wad pracy na własny rachunek respondentki zaliczyły ciągłą niepewność co do losów przedsięwzięcia (62,0% respondentek), brak czasu dla siebie i najbliższych (51,9%) oraz niskie wyniki finansowe w stosunku do nakładu pracy (45,4%).

Opinię czynnika **najbardziej przeszkadzającego w pracy na własny rachunek ma ciągła niepewność co do losów przedsiębiorstwa**. Taką opinię wyraziło około 29% kobiet prowadzących działalność gospodarczą. Dla ponad 21% respondentek bardzo istotną wadą własnej działalności gospodarczej jest brak czasu dla siebie i najbliższych. Zazdrość jest wadą najczęściej postrzeganą w badanej grupie, jako zupełnie nieistotna. Tego zdania jest 38,3% właścicielek firm w województwie zachodniopomorskim. 17,4% uczestniczek badania takie zdanie wyraziło o stresie wynikającym z licznych kontroli. Na inne wady, niż zaproponowane w ankiecie, wskazało blisko 2,5% respondentek. Wady te mają opinię zdecydowanie istotnych. Najczęściej wymienianymi wadami, innymi niż zaproponowane w badaniu, były brak urlopu i wysoki ZUS.

Rysunek 19. Istotne wady pracy na własny rachunek w opinii respondentek

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety dot. przedsiębiorczości kobiet w woj. zachodniopomorskim.

7.6 Podsumowanie

Przedsiębiorstwa objęte badaniem najczęściej są zakładane w miastach dużych, o zamieszkaniu powyżej 200 tys. mieszkańców. Większość z firm zostało założonych w ostatnich 6 latach. Blisko 60% prowadzi jednoosobową działalność gospodarczą. Wśród firm zatrudniających pracowników zdecydowanie dominują przedsiębiorstwa małe, zatrudniające do 5 osób, zwykle są to kobiety. Najczęściej wybraną formą zatrudnienia pracownika jest praca na część etatu. Ponad 1/3 prowadzi działalność usługową niesklasyfikowaną w pozostałych sekcjach, drugim najpopularniejszym polem działalności takich firm jest handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych. Na rynku lokalnym swoje towary sprzedaje 83,6% uczestników badania. Najwięcej firm (77,6%) było zakładanych całkowicie od podstaw. Co dziesiąta badana wykorzystywała w tym celu środki własne, a 8,3% kobiet skorzystało z dotacji Europejskiego Funduszu Społecznego.

Spośród czynników zewnętrznych, które wpłynęły na decyzję o założeniu firmy, najwyższe oceny uzyskały: sprzyjające okoliczności na rynku, konieczność połączenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową, wysokie bezrobocie na lokalnym rynku.

Spośród czynników wewnętrznych, które wpłynęły na decyzję o założeniu firmy najwyższe oceny uzyskały: potrzeba dążenia do samodzielności, potrzeba godziwych zarobków oraz wewnętrzna potrzeba działania.

Co dziesiąta badana przynajmniej raz skorzystała z programów pomocowych finansowanych przez Unię Europejską. Pozostałe przedsiębiorstwa nigdy z takiej pomocy nie korzystały. Blisko 1/3 kobiet, spośród które korzystały ze środków Unii Europejskiej, oceniło dostęp do nich jako łatwy. Najpopularniejszą formą pomocy jest dofinansowanie na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

Przyczyny niekorzystania ze środków pochodzących z programów Unii Europejskiej są w badanej grupie silnie zróżnicowane, ale połowa z nich jako przyczynę podało nieodczuwanie potrzeby korzystania z dofinansowania.

Spośród barier o charakterze popytowym, które wpływają na prowadzenie działalności gospodarczej, najwyższe ceny (suma ocen bardzo istotne i raczej istotne) respondenci przypisali: zbyt dużej konkurencji (58,4%), niedostatecznym środkiem, jakimi dysponują klienci (51,8%) oraz obniżaniu cen przez firmy konkurencyjne (47%).

Spośród barier o charakterze podaźowym, które wpływają na prowadzenie działalności gospodarczej, najwyższe oceny (suma ocen bardzo istotne i raczej istotne) respondenci przypisali: niedostatecznym środkom finansowym przedsiębiorstwa (37%), brakiem wykwalifikowanej siły roboczej (21,1%) oraz brakiem surowców (20,4%). Czynnikiem, w największym stopniu hamującym rozwój firm objętych badaniem, są zbyt wysokie podatki oraz skomplikowane przepisy

Charakterystyka działalności gospodarczych prowadzonych przez kobiety

Determinanty prowadzenia przez kobiety działalności gospodarczej

Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażanego przez instytucje publiczne

Kondycja oraz rozwój firm prowadzonych przez kobiety

Kobiety prowadzące działalność gospodarczą w województwie zachodniopomorskim są bardzo dobrze wykształcone. Blisko 1/3 posiada wykształcenie wyższe II stopnia. Średnie ogólnokształcące lub techniczne ok. 40%. Są to osoby stosunkowo młode, 30% to kobiety w wieku 45 – 54 lata, a co czwarta 35 - 44 lata.

Wykonywana działalność gospodarcza jest najczęściej zgodna z wykształceniem uzyskanym przez właścicielkę firmy.

Połowa ankietowanych nie dostrzega problemów w łączeniu życia prywatnego z zawodowym. Cechy, jakie powinna mieć przedsiębiorcza kobieta, to: odwaga, pracowitość, kreatywność oraz wytrwałość.

Najbardziej istotną zaletą pracy na własny rachunek jest według uczestniczek badania możliwość gospodarowania czasem pracy, możliwość łączenia obowiązków rodzinnych i zawodowych oraz możliwość samorealizacji zawodowej. Największą wadą jest natomiast ciągła niepewność, co do losów przedsiębiorstwa.

Charakterystyka społeczno-demograficzna kobiet prowadzących działalność gospodarczą w woj. zachodniopomorskim

8 Wnioski i rekomendacje

WNIOSKI	REKOMENDACJE
1. Zdaniem urzędników barierą w aktywizowaniu bezrobotnych kobiet do zakładania firm na lokalnym rynku pracy może być niewystarczająca ilość środków na dotacje, którymi aktualnie dysponują.	Konieczna jest większa aktywność urzędów w działaniach na rzecz zwiększenia puli środków na dotacje (aplikowanie w konkursach EFS – np. PO KL Działanie 6, Działanie 8) oraz korzystanie z rezerw MPiPS.
2. Zdaniem urzędników głównym powodem odrzucania wniosków są przed wszystkim uchybienia czysto formalne lub merytoryczne (niekompletność wniosków, brak przygotowania wnioskodawcy, ogólne porozumienie się z wnioskodawcami w zakresie zrozumiałości treści zawieranych umów, ich brak wiedzy i doświadczenia).	- Urzędy pracy powinny zwiększyć wsparcie doradcze dla kobiet-beneficjentek na etapie przygotowywania wniosków. - Przeprowadzenie przez WUP kampanii informacyjno-promującej o możliwości korzystania z usług doradców zawodowych w procesie przygotowania wniosku o dotację na uruchomienie działalności. - Wprowadzenie przez PUP możliwych zmian do regulaminu przyznawania dotacji dotyczących używanych zwrotów i sformułowań – prostszy język zapisu procedury.
3. Zdaniem urzędników największym zagrożeniem dla realizacji wsparcia finansowego (dotacji) dla kobiet jest ich brak wiary we własne możliwości.	Konieczność zindywidualizowania przez urzędy pracy oferty szkoleń – programy skierowane do małych, celowo wyodrębnionych grup adresatów (kobiety), dotyczące np. pobudzania „wiary w siebie” oraz motywowania do działań przedsiębiorczych (np. PO KL Działanie 9.1.2).

4. Beneficjentki dotacji oceniają dobrze sposób przyznawania dotacji.	• Propagowanie przez WUP pozytywnej oceny oraz pozytywnych doświadczeń kobiet w korzystaniu z dotacji - promocja „dobrych praktyk” w akcjach promujących samozatrudnienie.
5. Problemy związane z uruchomieniem firmy dotyczą najczęściej czasu oczekiwania na uruchomienie środków.	• Wprowadzenie przez WUP możliwych zmian do regulaminu przyznawania środków dotyczących usprawnienia przepływu kapitału urząd-beneficjent.
6. Przedsiębiorcze kobiety sporadycznie korzystają z dotacji innych, niż na rozpoczęcie działalności oraz sporadycznie korzystają ze wsparcia pozafinansowego.	• Zachęcanie beneficjentek do uczestnictwa w kursach i szkoleniach oferowanych np. na portalu internetowym www.inwestycjaw-kadry.pl administrowanym przez PARP. • Dostosowanie przez urzędy pracy sposobu przekazu informacji o wsparciu do kompetencji i potrzeb zainteresowanych. Wykorzystanie nie tylko adresów internetowych oraz bezpośredniego marketingu (ulotki, reklamy, wiadomości SMS) ale także zawiązanie współpracy WUP ze stowarzyszeniami promującymi aktywność kobiet regionu, jak np. http://kobietydlaszczecina.pl/. • Ewaluacja efektywności systemu przekazu informacji podczas obowiązkowego monitoringu działalności beneficjentek lub za pośrednictwem ankiety internetowej (np. ankiety).
7. Czynniki w największym stopniu utrudniającymi rozwój firm objętych badaniem są: zbyt wysokie podatki, skomplikowane przepisy oraz nadmierna biurokracja.	• Wspieranie przez urzędy pracy kobiet na etapie prowadzenia działalności, zaproponowanie działań zindywidualizowanych – powołanie „opiekuna”, który pomagałby w rozwiązywaniu doraźnych problemów zw. np. z kwestiami finansowymi. • Stworzenia przez urzędy pracy portali wymiany wiedzy (strony WWW.), gdzie znalazłyby się odpowiedzi na najczęściej stawiane pytania związane z funkcjonowaniem firmy. Może mieć postać forum internetowego, którego moderatorem byłby specjalista z urzędu. • Zwrócenie uwagi na potrzebę zmian na poziomie makrostrukturalnym, związanych z regulacjami dot. przepisów podatkowych oraz obniżeniem składek ZUS.

8. Beneficjentki dotacji nie zamierzają wprowadzać zmian w swojej firmie, nie posiadają planów inwestycyjno-rozwojowych oraz rzadko zatrudniają pracowników. Sporadycznie też inwestują w podnoszenie kwalifikacji zawodowych swoich pracowników.	• Zachęcanie przedsiębiorczych kobiet do korzystania ze szkoleń dla pracowników, co przyczyni się do niwelowania barier w dostępie do wykwalifikowanej kadry na lokalnym rynku pracy. Możliwe projekty ze środków UE w ramach PO KL, Działania 6.2, 8.1.1. • Prowadzenie przez urzędników, którzy monitorują działalność beneficjentów, działań zachęcających kobiety do planowania rozwoju własnej firmy. • Zalecenia dla komisji weryfikujących wnioski o dotacje, uwzględnienia znajomości konkurencji oraz posiadania przez beneficjentki planów związanych z rozwojem firmy.
9. Korzyści wynikające z prowadzenia działalności wg kobiet to przede wszystkim możliwość połączenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową, szansa na samodzielność i godziwe zarobki.	• Propagowanie przez WUP idei prowadzenia przez kobiety własnej działalności wykorzystując w tym celu ulotki i plakaty informujące o korzyściach (np. promocja możliwości łączenia obowiązków rodzinnych i zawodowych, samorealizacji zawodowej).
10. Zagrożeniem dla funkcjonowania firm zdaniem kobiet jest ciągła niepewność, co do losów przedsiębiorstwa, czyli bariery o charakterze popytowym (przede wszystkim zbyt duża konkurencja) i podażowym (niedostateczne środki finansowe przedsiębiorstwa).	• Zachęcanie aktorów życia społeczno-gospodarczego regionu (np. WUP oraz jednostki pozarządowe, stowarzyszenia) do aktywności na rzecz podnoszenia stanu wiedzy i świadomości przedsiębiorczych kobiet na temat zmian dokonujących się na lokalnym rynku pracy. • Wsparcie przez WUP tworzenia lokalnych miejsc spotkań i konsultacji tzw. sieci koncentrujących przedsiębiorcze kobiety, gdzie wymieniałyby się wiedzą na temat prowadzenia firmy i aktualnych problemów rynku pracy (np. współpraca ze stowarzyszeniem http://kobietydlaszczecina.pl).

9 Aneks

Niniejszy aneks do raportu zawiera następujące załączniki:

- Kwestionariusz badania ilościowego
- Scenariusz IDI z Dyrektorami PUP
- Scenariusz IDI z kobietami prowadzącymi działalność gospodarczą

Załącznik 1 – Kwestionariusz badania ilościowego

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Dzień dobry. Nazywam się (...) i jestem ankieterem realizującym badania dla Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie. Pragniemy poznać opinie przedsiębiorczych kobiet na temat czynników wpływających na podjęcie działalności gospodarczej przez kobiety.

Wszystkim uczestniczkom badania gwarantujemy pełną poufność, prosząc w zamian o szczerze odpowiedzi oraz o poświęcenie nam nieco czasu i uwagi. Uzyskane informacje zostaną wykorzystane jedynie do celów badawczych. Licząc na Pani życzliwość i współpracę, z góry dziękujemy za okazaną pomoc.

1. Ile lat pracowała Pani zawodowo jako pracownik najemny?

- ☐ Nie mam stażu pracy (*proszę przejść do pytania 3*)
- ☐ Od zawsze prowadziłam działalność gospodarczą (*proszę przejść do pytania 3*)
- ☐ Do 1 roku
- ☐ 2 do 5 lat
- ☐ 6 do 10 lat
- ☐ 11 do 20 lat
- ☐ Powyżej 20 lat

2. Jeśli przed rozpoczęciem działalności gospodarczej pracowała Pani zawodowo, to jaką formę własności posiadał Pani zakład pracy?

- ☐ Prywatną
- ☐ Publiczną
- ☐ Spółdzielczą
- ☐ Inną

3. W którym roku rozpoczęła Pani obecną działalność gospodarczą?

.....

4. Czy obecnie prowadzona działalność gospodarcza jest pierwszą prowadzoną przez Panią działalnością?

- ☐ Tak (*jeśli tak, proszę przejść do pytania 7*)
- ☐ Nie

5. Proszę podać okres prowadzenia pierwszej działalności gospodarczej

od..... (roku), do.....(roku)

6. Jeśli prowadziła Pani wcześniej działalność gospodarczą, to co było powodem jej zakończenia? (*proszę zakreślić wszystkie właściwe odpowiedzi*)

- ☐ Czynniki ekonomiczne
- ☐ Czynniki rodzinne
- ☐ Zmiana branży
- ☐ Przekształcenia własnościowe
- ☐ Pojawienie się konkurencji
- ☐ Inne, jakie?

7. W jaki sposób powstała Pani obecna firma?

- ☐ Jako kontynuacja działalności rodziców (przedsiębiorstwo rodzinne)
- ☐ Jako całkowicie nowa (założona od podstaw)
- ☐ Utworzona w drodze prywatyzacji (nabycia części byłego przedsiębiorstwa państwowego)
- ☐ Nabycie lub podział przedsiębiorstwa prywatnego

- ☐ Byłam bezrobotna i postanowiłam założyć własną działalność
- ☐ Z przymusu, pod groźbą utraty pracy
- ☐ Inny sposób, jaki?

8. Z jakich źródeł pochodził kapitał potrzebny do uruchomienia przez Panią działalności gospodarczej? (proszę zakreślić wszystkie właściwe punkty i podać udział danego kapitału w %):

- 1) Środki własne.....%
- 2) Pożyczki od rodziny lub znajomych.....%
- 3) Kredyt obrotowy w rachunku.....%
- 4) Kredyt złotowy preferencyjny.....%
- 5) Leasing.....%
- 6) Kredyt złotowy komercyjny.....%
- 7) Dotacje z Europejskiego Funduszu Społecznego.....%
- 8) Dotacje z Urzędu Pracy (Funduszu Pracy).....%
- 9) Dotacje z innych instytucji.....%
- 10) Pożyczki z innych instytucji finansowych niż banki.....%
- 11) Pożyczki innych przedsiębiorstw
- 12) Inna%

9. W jakim stopniu poniższe czynniki zewnętrzne (obiektywne) były istotne przy podejmowaniu przez Panią decyzji o założeniu działalności gospodarczej? (proszę o zaznaczenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem)

Nazwa czynnika	Zupełnie nieistotne	Raczej nieistotne	Trudno powiedzieć	Raczej istotne	Bardzo istotne
Sprzyjające okoliczności na rynku					
Brak innych możliwości zatrudnienia					
Wysokie bezrobocie na lokalnym rynku pracy					
Przykład rodziców, którzy posiadali doświadczenie związane z działalnością gospodarczą					
Powiązania rodzinne					
Konieczność połączenia obowiązków rodzinnych z pracą zawodową					
Inne, jakie?					

10. W jakim stopniu poniższe czynniki wewnętrzne (subiektywne) były istotne przy podejmowaniu przez Panią decyzji o założeniu działalności gospodarczej? (proszę o zaznaczenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem)

Nazwa czynnika	Zupełnie nieistotne	Raczej nieistotne	Trudno powiedzieć	Raczej istotne	Bardzo Istotne
Wewnętrzna potrzeba działania					
Dążenie do samodzielności					
Potrzeba godziwych zarobków					
Skłonność do ryzyka					
Chęć udowodnienia własnej wartości					
Doświadczenie w branży					
Chęć legalizacji prowadzonej działalności					
Chęć samorealizacji (własne zainteresowania)					
Inne, jakie?					

11. W jakim stopniu poniższe bariery o charakterze popytowym są istotne w prowadzeniu przez Panią działalności gospodarczej? (proszę o zaznaczenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem):

Nazwa bariery	Zupełnie nieistotne	Raczej nieistotne	Trudno powiedzieć	Raczej istotne	Bardzo istotne
Niedostateczne środki, jakimi dysponują klienci					
Zbyt duża konkurencja na rynku					
Obniżanie cen przez firmy konkurencyjne					
Niedostateczna znajomość firmy na rynku					
Inne, jakie?.....					

12. W jakim stopniu poniższe bariery o charakterze podażowym są istotne w prowadzeniu przez Panią działalności gospodarczej? (proszę o zaznaczenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem):

Nazwa bariery	Zupełnie nieistotne	Raczej nieistotne	Trudno powiedzieć	Raczej istotne	Bardzo istotne
Niedostateczne środki finansowe przedsiębiorstwa					
Trudności w ściąganiu należności					
Ograniczony dostęp do kredytów					
Brak surowców					
Brak wykwalifikowanej siły roboczej					
Inne, jakie?.....					

13. W jakim stopniu poniższe czynniki stanowią w chwili obecnej barierę rozwoju dla firm takich jak Pani? (proszę o zakreślenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem):

Oceniany czynnik	Stanowi barierę			
	w bardzo poważnym stopniu	w poważnym stopniu	w niewielkim stopniu	wcale
Trudności w pozyskiwaniu kredytów				
Brak dostępu do nowych technologii				
Niski popyt i słaba koniunktura				
Trudności z pozyskaniem wykwalifikowanych i dobrych pracowników				
Zbyt wysokie podatki				
Konkurencja ze strony dużych firm zagranicznych				
Konkurencja ze strony dużych firm polskich				
Skomplikowane przepisy				
Ogólnie niekorzystna polityka wobec firm takich jak prowadzona przez Panią				
Brak wsparcia władz lokalnych dla firm takich jak prowadzona przez Panią				
Brak wystarczającej informacji o pomocy z funduszy Unii Europejskiej				

14. Jakie są wg Pani istotne zalety pracy na własny rachunek? (proszę o zakreślenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem):

Nazwa zalety	Zupełnie nieistotne	Raczej nieistotne	Trudno powiedzieć	Raczej istotne	Bardzo istotne
Satysfakcjonująca korzyść finansowa					
Możliwość gospodarowania czasem pracy					

Organizacja pracy (np. wygoda z prowadzenia działalności we własnym domu)					
Pozycja w firmie (niezależność od zwierzchników)					
Możliwość samorealizacji zawodowej					
Możliwość łączenia obowiązków rodzinnych i zawodowych					
Inne, jakie?.....					

15. Jakie są wg Pani istotne wady pracy na własny rachunek? (proszę o zakreślenie w tabeli właściwej odpowiedzi krzyżykiem):

Nazwa wady	Zupełnie nieistotne	Raczej nieistotne	Trudno powiedzieć	Raczej istotne	Bardzo istotne
Brak czasu dla siebie i najbliższych					
Stres wynikający z licznych kontroli, jakim podlega indywidualna działalność gospodarcza					
Ciągła niepewność co do losów przedsięwzięcia					
Niskie wyniki finansowe w stosunku do wniesionego wysiłku i ryzyka					
Zazdrość otoczenia					
Inne, jakie?.....					

16. Czy Pani firma korzystała kiedykolwiek z programów pomocowych finansowanych przez Unię Europejską?

- ☐ Korzystała
- ☐ Nie korzystała (jeśli nie korzystała, proszę przejść do pytania 19)

17. Jak ocenia Pani dostęp do dofinansowania działalności gospodarczej ze środków Unii Europejskiej?

- ☐ Bardzo łatwy
- ☐ Łatwy
- ☐ Ani łatwy ani trudny
- ☐ Trudny
- ☐ Bardzo trudny
- ☐ Trudno powiedzieć

18. Jeśli korzystała Pani z programów pomocowych finansowanych przez UE, to jaką miała ona formę? (proszę zakreślić wszystkie właściwe odpowiedzi):

- ☐ Pomoc finansowa na rozpoczęcie działalności gospodarczej
- ☐ Osobisty udział w szkoleniach i konferencjach
- ☐ Udział pracowników firmy w szkoleniach i konferencjach
- ☐ Fachowa porada (doradztwo prawne, finansowe, itp.)
- ☐ Kredyt
- ☐ Wyjazd zagraniczny (wizyty studyjne, staże, itp.)
- ☐ Pośrednictwo w nawiązywaniu kontaktów
- ☐ Przyjęcie doradcy do pracy
- ☐ Inne, jakie?

(proszę przejść do pytania 20)

19. Jeśli nie korzystała Pani z takiej pomocy, to dlaczego? (proszę zakreślić wszystkie właściwe odpowiedzi):

- ☐ Nie wiedziałam o takiej możliwości
- ☐ Nie wiedziałam gdzie i do kogo się zwrócić
- ☐ Wypełnianie dokumentów jest zbyt trudne i skomplikowane
- ☐ Staralam się o pomoc, ale jej nie otrzymałam (pod kafeterią odpowiedzi, proszę powiedzieć dlaczego nie otrzymała Pani tej pomocy)
- ☐ Inne, jakie?

Proszę powiedzieć, z jakiego powodu nie otrzymała Pani pomocy z UE?

.....

20. Czy zatrudnia Pani pracowników?

- ☐ Nie (jeśli nie, proszę przejść do pytania 25)
- ☐ Tak

21. Ilu pracowników zatrudnia (na pełen etat) Pani firma?

- ☐ Zatrudnionych jest 1-5 osób
- ☐ Zatrudnionych jest 6-20 osób
- ☐ Zatrudnionych jest 21-100 osób
- ☐ Zatrudnionych jest 101-250 osób

22. Ile procent, wśród zatrudnionych w Pani firmie pracowników, stanowią kobiety?

.....%

23. Czy Pani firma zatrudnia pracowników w elastycznym systemie pracy?

- ☐ Tak
- ☐ Nie (jeśli nie, proszę przejść do pytania 25)

24. Które z form elastycznego zatrudnienia stosowała Pani w ciągu ostatniego roku w firmie? (proszę zakreślić wszystkie właściwe punkty):

- ☐ Pracownicy sezonowi
- ☐ Pracownicy zatrudniani na część etatu
- ☐ Praktykanci lub uczniowie
- ☐ Osoby wykonujące prace zlecone
- ☐ Osoby pracujące na zasadzie umowy o dzieło
- ☐ Telepraca
- ☐ Inne

25. Ile godzin średnio dziennie poświęca Pani prowadzonej działalności gospodarczej?

.....godzin

26. Czy udaje się Pani pogodzić życie zawodowe z prywatnym?

- ☐ Tak, bez najmniejszego problemu
- ☐ Tak, ale z problemami
- ☐ Nie, nie udaje się

27. Proszę wymienić, jakimi cechami powinna charakteryzować się przedsiębiorcza kobieta?

1.
2.
3.

A teraz proszę o kilka informacji o firmie:

28. Proszę określić rodzaj miejscowości, w której znajduje się Pani firma. Jest to:

- ☐ Wieś
- ☐ Miasto poniżej 20 tys. mieszkańców
- ☐ Miasto od 20 do 50 tys. mieszkańców
- ☐ Miasto od 50 do 100 tys. mieszkańców
- ☐ Miasto od 100 do 200 tys. mieszkańców
- ☐ Miasto powyżej 200 tys. mieszkańców

29. Proszę podać wiodącą sekcję gospodarki, w której działa Pani firma i zakreślić właściwą odpowiedź:

- ☐ Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
- ☐ Górnictwo i wydobywania
- ☐ Przetwórstwo przemysłowe
- ☐ Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
- ☐ Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
- ☐ Budownictwo
- ☐ Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle
- ☐ Transport i gospodarka magazynowa
- ☐ Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
- ☐ Informacja i komunikacja
- ☐ Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
- ☐ Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
- ☐ Działalność profesjonalna, naukowa, techniczna
- ☐ Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
- ☐ Administracja publiczna i obronna; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne
- ☐ Edukacja
- ☐ Opieka zdrowotna i pomoc społeczna
- ☐ Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją
- ☐ Pozostała działalność usługowa
- ☐ Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby
- ☐ Organizacje i zespoły eksterytorialne

30. Proszę podać, jaki procent produkcji lub usług Państwa firmy jest sprzedawany na dany rynek. Jeśli Państwa Firma nie operuje na danym rynku, proszę wpisać „0”?

- 1) Na rynku lokalnym (gmin, powiatów)%
- 2) Na rynku regionalnym (wojewódzkim).....%
- 3) Na rynku krajowym (ogólnopolski)%
- 4) Na rynku zagranicznym (międzynarodowym)%

Proszę teraz o kilka informacji o Pani:

31. Jakie jest Pani wykształcenie (ukończone)?

- ☐ Podstawowe
- ☐ Zasadnicze zawodowe
- ☐ Średnie zawodowe
- ☐ Średnie ogólnokształcące
- ☐ Policealne

- ☐ wyższe I stopnia
- ☐ wyższe II stopnia
- ☐ wyższe III stopnia

32. Czy posiadane przez Panią wykształcenie ma związek z wykonywaną przez Panią działalnością gospodarczą?

- ☐ Tak
- ☐ Nie
- ☐ Trudno powiedzieć

33. Wiek:

- ☐ 18-24
- ☐ 25-34
- ☐ 35-44
- ☐ 45-54
- ☐ 55-59
- ☐ 60 i więcej

Załącznik 2 – Scenariusz IDI z Dyrektorami PUP

1. Proces przyznawania środków na prowadzenie działalności gospodarczej

- W jaki sposób aplikują o dotację osoby, które chcą prowadzić własną działalność gospodarczą?
- Do jakiego typu beneficjentów skierowane jest to wsparcie?
- Jak wygląda organizacja procesu przyznawania środków?
 - Ilu pracowników się tym zajmuje?
 - Czy w Państwa urzędzie jest wyznaczona komisja do oceny wniosków? Jeżeli tak, to jaka jest jej rola?
 - Proszę krótko scharakteryzować etapy oceny wniosków o dotację?
 - Jakie są kryteria merytoryczne wniosków? Które z nich są najważniejsze?
 - Czy stosują Państwo jakieś sposoby na zwiększenie puli dostępnych środków na dotację? (zarówno jednostkowe dla poszczególnych osób, jak i lokalne dla Państwa Urzędu Pracy). **Czy obecna ilość środków w pełni zaspokaja popyt na tą formę pomocy?**
 - Jakie są główne powody odrzucania wniosków?
 - Jak wygląda u Państwa w urzędzie procedura odwoławcza w stosunku do odrzuconych wniosków?
- Jak duże zainteresowanie dotacjami obserwuje się w Państwa urzędzie? Czy na przestrzeni ostatnich lat ono zmalało, czy też się zwiększyło?

2. Charakterystyka osób ubiegających się o dotację

- Proszę wskazać, na podstawie własnych obserwacji, jaki jest profil demograficzny osób ubiegających się o dotację (płeć, wiek, wykształcenie, staż pracy, miejsce zamieszkania, itp.)?
- Ile kobiet złożyło wniosek o dotację? Ile z nich ją otrzymało, a ile wniosków odrzucono (w tym ile wniosków oceniono negatywnie [jakie były powody nie udzielenia dofinansowania?], a ile pozytywnie)?

3. Rodzaj/branża prowadzonej działalności gospodarczej, która otrzymała wsparcie

- W jakich branżach prowadzą działalność gospodarczą kobiety, które otrzymały wsparcie finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010?

4. Efektywność udzielonego wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej

- Jaka jest efektywność udzielonego wsparcia po 12, 24 i 36 miesiącach od momentu uzyskania wsparcia na rozpoczęcie działalności gospodarczej w okresie I 2007 – XII 2010? **Czy jest ona przez Państwa Instytucję monitorowana?**

5. Wsparcie pozafinansowe w urzędach pracy

- Czy Państwa Urząd udziela innego wsparcia pozafinansowego związanego z przedsiębiorczością, np. szkolenia z zakresu przedsiębiorczości? Jeśli tak, to proszę je wymienić. Jeśli nie, to dlaczego?
- Jeśli udzielają Państwo wsparcia pozafinansowego, to jaki odsetek kobiet, które otrzymały wsparcie finansowe na rozpoczęcie działalności, skorzystało ze szkoleń, doradztwa i innych form wsparcia pozafinansowego?
- Czy wg Pana/Pani istnieje zależność pomiędzy korzystaniem z różnych form wsparcia (finansowe i pozafinansowe), a czasem prowadzenia przez beneficjentów działalności gospodarczej?

6. Problemy w zakresie realizacji wsparcia finansowego i pozafinansowego?

- Czy napotyka Pan/Pani na problemy w zakresie realizacji wsparcia finansowego i pozafinansowego? Jakiego typu są to problemy?
- Jakie są przyczyny obserwowanych problemów w zakresie realizacji tego typu wsparcia?

- Które problemy stanowią największe zagrożenie dla realizacji wsparcia finansowego (dotacji) dla kobiet?
- Czy ma Pan/Pani jakieś propozycje, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla wzrostu przedsiębiorczości kobiet w regionie (np. formalne, merytoryczne, organizacyjne, prawne, inne)?
- Jakie są mocne i słabe strony wsparcia finansowego dla przedsiębiorczych kobiet?

Załącznik 3 – Scenariusz IDI z kobietami prowadzącymi działalność gospodarczą

1. Wprowadzenie

- Profil demograficzny (wykształcenie, zawód, wiek, staż pracy, miejsce zamieszkania)
- Proszę wymienić powody, które skłoniły Panią do założenia firmy?
- Jak długo prowadzi Pani działalność gospodarczą?
- Czy prowadzi Pani działalność samodzielnie, czy przy wsparciu członków rodziny (mąż, rodzice, dzieci) bądź innych osób?
- W jakiej branży/sektorze prowadzi Pani działalność gospodarczą? Czy chciałaby Pani zmienić branżę? Jeśli tak, to dlaczego?
- Jaki jest zasięg działania Pani firmy (lokalny, wojewódzki, krajowy)?

2. Ocena systemu wsparcia przedsiębiorczości wdrażane przez instytucje publiczne

- Czy w trakcie podjęcia decyzji o założeniu firmy bądź w trakcie jej uruchamiania pojawiły się jakieś problemy bądź trudności, które blokowały powstanie Pani firmy? Jeśli tak, proszę wymienić jakie?
- Czy po ustaniu warunków preferencyjnych, napotyka Pani na problemy, które utrudniają funkcjonowanie firmy? Jeśli tak, to jakie to są problemy?
- Jakiego typu rozwiązania mogłyby ułatwić prowadzenie przez Panią firmy? Proszę wymienić kilka.
- Czy przed uruchomieniem działalności gospodarczej, posiadała Pani wiedzę na temat wsparcia finansowego i pozafinansowego przeznaczonego dla przedsiębiorczych kobiet?
- Ile razy ubiegała się Pani o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej, za nim Pani ją otrzymała? Jakie były powody odrzucenia wniosku o dotację?
- Jak Pani ocenia sposób przyznawania dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej? Dlaczego dobrze? Dlaczego źle?
- Czy uruchomiłaby Pani firmę, gdyby nie uzyskała Pani dotacji na rozpoczęcie działalności? Jeśli tak, to co było przyczyną skorzystania z tej formy wsparcia?
- Czy w trakcie ubiegania się o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej, napotkała Pani na jakieś bariery? Jeśli tak, to proszę je wymienić?
- Czy, poza wsparciem finansowym na działalność gospodarczą, korzystała Pani z form wsparcia pozafinansowego? Jeśli tak, to proszę wymienić, jakiego rodzaju było to wsparcie?

3. Wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy

- Jak ocenia Pani wpływ integracji europejskiej na funkcjonowanie firmy? Czy sprzyja ona prowadzeniu działalności gospodarczej, czy też utrudnia? Dlaczego tak, dlaczego nie?
- Czy napotkała Pani na bariery w korzystaniu z różnych form wsparcia?
- Czy Pani firma w jakiegokolwiek formie korzystała z pomocy UE?
- Jakie formy wsparcia realizowane przez PUP uważa Pani za niepotrzebne, nieprzydatne dla Pani działalności?
- Co należałoby zrobić, by Pani firma w większym stopniu zaczęła korzystać z pomocy Unii Europejskiej przeznaczonej dla przedsiębiorczych kobiet?
- Co należałoby zmienić w organizacji pomocy z Unii Europejskiej, aby była ona bardziej dostępna dla Pani firmy?

4. Otoczenie zewnętrzne

- Jak Pani ocenia sytuację ekonomiczną w regionie? Czy sprzyja ona prowadzeniu działalności gospodarczej przez Panią, czy raczej utrudnia?
- Czy lokalizacja Pani firmy ma negatywny wpływ na jej funkcjonowanie? Jeśli tak, to dlaczego?
- Czy istnieją jakieś czynniki/problemy, które blokują rozwój Pani firmy? Jeśli tak, to jakie? A jeśli nie, to jakie czynniki mogą mieć wpływ na jej rozwój?

5. Otoczenie wewnętrzne

- Czy pozycja Pani firmy jest silna (konkurencyjna) na lokalnym rynku pracy? Jakie cechy pozytywnie wyróżniają Pani firmę w porównaniu do innych podobnych firm na rynku?
- Czy w najbliższej przyszłości zamierza Pani wprowadzić jakieś zmiany w swojej firmie, aby zwiększyć przewagę konkurencyjną nad innymi firmami?
- Czy posiada pani plany inwestycyjno-rozwojowe swojej firmy?

6. Kapitał ludzki

- Jak, wg Pani, są mocne i słabe strony pracowników najemnych w regionie?
- Jaki jest typ idealnego pracownika, dzięki któremu Pani firma może odnieść sukces?
- Czy łatwo jest znaleźć odpowiedniego pracownika? Jeśli nie, to dlaczego?
- Czy inwestuje Pani w podnoszenie kwalifikacji zawodowych swoich pracowników?
- Jakie są najskuteczniejsze formy poszukiwania pracowników? Czy korzysta Pani z pomocy różnych instytucji kiedy poszukuje Pani pracowników? Jeśli tak, to z jakich? Jeśli nie, to dlaczego?

7. Kobieta jako przełożony

- Jak Pani ocenia przydatność własnych kwalifikacji i doświadczenie do prowadzenia działalności gospodarczej? Czy miały wpływ na profil działalności Pani firmy?
- Czy zamierza Pani przeprowadzić jakieś zmiany w zakresie posiadanych kwalifikacji? Jeśli tak, to co zamierza Pani zrobić aby zmienić lub podwyższyć swoje kwalifikacje?
- Jak opisałyby Pani styl zarządzania kobiet i mężczyzn? Czy różni się, czy też nie? Jakie są podstawowe różnice w stylu zarządzania kobiet i mężczyzn? Jak rozwiązują konflikty kobiety a jak mężczyźni?
- Jak wg Pani kobiety radzą sobie jako przełożone?
- Czy Pani zdaniem praca kobiet – przełożonych, różni się od tego, w jaki sposób wykonują ją mężczyźni, którzy także są przełożonymi? Tak/Nie – proszę uzasadnić (wymienić różnice)
- Czy przełożone w taki sam sposób traktują kobiety podwładne, jak i mężczyzn podwładnych? Dlaczego tak? Dlaczego nie?
- Czy mogłaby Pani wymienić kilka (ok. 5) mocnych i słabych stron kobiet jako pracowników?
- Jak, Pani zdaniem, postrzegana jest przez mężczyzn kobieta przedsiębiorcza? Czy coś się zmieniło w tym względzie w ostatnich latach?

8. Wartości, rozwój osobisty

- Rozmowa na temat wartości jakie wyznaje Pani w życiu:
 - praca
 - kariera
 - rodzina
 - rozwój osobisty
- Ile czasu poświęca Pani na pracę zawodową?
- W jaki sposób godzi Pani prowadzenie własnej firmy z prowadzeniem domu?
- Czy mogłaby Pani, patrząc wstecz na swoją karierę zawodową, wymienić elementy, czynniki ułatwiające i utrudniające jej przebieg.

10 Spis rysunków

Rysunek 1.	Rozkład bezrobotnych wyrejestrowanych z rejestru bezrobotnych ze względu na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w woj. zachodniopomorskim.....	13
Rysunek 2.	Liczba osób, które otrzymały dotacje w latach 2007-2010 w woj. zachodniopomorskim	14
Rysunek 3.	Wielkość miejscowości, w której znajdują się firmy respondentek	59
Rysunek 4.	Rok założenia firmy przez respondentki	61
Rysunek 5.	Pracownicy zatrudnieni na pełny etat w firmach respondentek	61
Rysunek 6.	Formy wykorzystywanego elastycznego zatrudnienia w firmach prowadzonych przez respondentki	62
Rysunek 7.	Istotność wpływu czynników zewnętrznych (obiektywnych) na podjęcie decyzji o założeniu działalności gospodarczej przez respondentki	64
Rysunek 8.	Istotność wpływu czynników wewnętrznych (subiektywnych) na podjęcie decyzji o prowadzeniu działalności gospodarczej przez respondentki	65
Rysunek 9.	Ocena dostępu dofinansowania działalności gospodarczej środkami z Unii Europejskiej przez respondentki	66
Rysunek 10.	Forma korzystania z programów pomocowych finansowanych przez UE przez respondentki	66
Rysunek 11.	Przyczyny niekorzystania z programów pomocowych finansowanych przez UE przez respondentki	67
Rysunek 12.	Istotność wpływu barier o charakterze popytowym na prowadzenie działalności gospodarczej przez respondentki	68
Rysunek 13.	Istotność wpływu barier o charakterze podażowym na prowadzenie działalności gospodarczej przez respondentki	68
Rysunek 14.	Stopień, w jakim poszczególne czynniki stanowią barierę dla rozwoju firmy prowadzonej przez respondentki	69
Rysunek 15.	Zgodność wykształcenia respondentek z wykonywaną przez nie działalnością gospodarczą	70
Rysunek 16.	Wiek respondentek prowadzących działalność gospodarczą	71
Rysunek 17.	Umiejętność pogodzenia życia zawodowego respondentek z prywatnym	71
Rysunek 18.	Istotne zalety pracy na własny rachunek w opinii respondentek	73
Rysunek 19.	Istotne wady pracy na własny rachunek w opinii respondentek	73

11 Spis tabel

Tabela 1. Procentowy udział respondentów w poszczególnych powiatach woj. zachodniopomorskiego.....	11
Tabela 2. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej w latach 2007-2010, ze szczególnym uwzględnieniem osób, które powróciły do ewidencji bezrobotnych oraz kobiet w powiatach woj. zachodniopomorskiego.....	15
Tabela 3. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej z PUP w latach 2007-2010, pod względem wieku w powiatach woj. zachodniopomorskiego.....	16
Tabela 4. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej z PUP w latach 2007-2010, pod względem wykształcenia w powiatach woj. zachodniopomorskiego.....	18
Tabela 5. Bezrobotni, którzy otrzymali środki na podjęcie działalności gospodarczej z PUP w latach 2007-2010, pod względem miejsca zamieszkania w powiatach woj. zachodniopomorskiego.....	19
Tabela 6. Struktura działalności gospodarczej firm założonych dzięki wsparciu osób bezrobotnych w postaci środków na podjęcie działalności gospodarczej, w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2010	20
Tabela 7. Środki przeznaczone na podjęcie działalności gospodarczej dla osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP województwa zachodniopomorskiego w okresie 2007 - 2010 r. .	21
Tabela 8. Przyrost środków przeznaczonych na podjęcie działalności gospodarczej dla osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP woj. zachodniopomorskiego w latach 2008, 2009 i 2010 w porównaniu do stanu z roku poprzedniego.....	23
Tabela 9. Wiodące sekcje gospodarki, w których działają firmy respondentek	59
Tabela 10. Procent produkcji lub usług sprzedawanych na dany rynek przez firmy respondentek.....	60
Tabela 11. Sposób utworzenia firmy przez respondentki	62
Tabela 12. Źródła pochodzenia kapitału wykorzystanego do uruchomienia działalności gospodarczej przez respondentki.....	63
Tabela 13. Wykształcenie (ukończone) respondentek prowadzących działalność gospodarczą	70
Tabela 14. Cechy, jakimi powinna się charakteryzować przedsiębiorcza kobieta (najczęściej wymieniane odpowiedzi) w opinii respondentek	72

12 Bibliografia

1. http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/505810,gus_ponad_milion_polek_pracuje_na_wlasny_rachunek.html.
2. [http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/szczec/ASSETS_Aktywnosc_IV\(3\).pdf](http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/szczec/ASSETS_Aktywnosc_IV(3).pdf).

Kontakt:

Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy
Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie
ul. A. Mickiewicza 41
70-383 Szczecin
Tel. (91) 42 56 120 / 179

**Projekt „Zachodniopomorskie Obserwatorium Rynku Pracy” współfinansowany
przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Budżetu Państwa.
Poddziałanie 6.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.**